

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1908

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ὁ Καποδίστριας, ὡς θεμελιωτὴς τῆς δημοτικῆς ἐπιστή- δεύσεως ἐν Ἑλλάδι, Εἰσήγησις ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου . . .	Σελ. 3
Ἡ Ἀρχαιολογία ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Γεωργ. Σωτηριάδου . . .	32
Ἐντυπώσεις μετανάστου: Νυκτερινὴ περιόδευσις ὑπὸ Π. Αἰμητριάδου . . .	44
Οἱ πρῶτοι σιληροεξούσιοι τῆς Ἐπιταγῆς εἰς τὴν Ἐθνι- κὴν Συνέλευσιν 1864 κατὰ Ι. Α. Βαλαωρίτην . . .	49
Πῶς ἔγενε πλοῦσιος, διήγημα Κορδίου Δάκρυς (μετάφρ. Χ.) .	54
Χρονικά . . .	60
Ἀναγνώστηριον: Ἐνὰ περιοδικά . . .	61

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΧΗΝ ΡΩΦΕΙΜΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

92 — ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ — 42

ΕΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ 4 ΔΡΑΧΜΗ

Ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΩΤΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΚΡΙΤΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ¹

Ἡ χορηγία τοῦ ἐν Λονδίῳ φιλογενοῦς κ. Μαρίνου Κοργι-
λένιου ἢ ἀναφερομένη εἰς τὴν σύστασιν τοῦ διαγωνίσματος περὶ
τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου ὡς θεμελιωτοῦ τῆς παρ' ἡμῖν δημο-
τικῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπῆρξεν ἔργον οὐ μόνον πατριωτισμοῦ, ἀλλὰ
καὶ ἱστορικῆς δικαιοσύνης πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ὅστις ἐν τῇ
ποικίλῃ αὐτοῦ μερίμνῃ περὶ τῶν νέων ἀναγκῶν τῆς ἀπὸ τοῦ
μακρῶνος ζυγοῦ ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, ἐν τοῖς πρώτοις
ἔστρεψε τὴν προσοχὴν καὶ περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ. Ἡ
δ' ἐπιθεώρησις καὶ ἐκτίμησις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου τοῦ Κα-
ποδιστρίου εἶνε οὐ μόνον ἀναγκαιοτάτη, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ
ἄξιον λόγου σταθμὸν ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ τῆς ἐκπαιδεύσεως
ἐν τῇ ἀναγεννηθείσῃ Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ διδακτικωτάτη, διότι
συντελεῖ εἰς τὴν πλήρη καὶ τελείαν παράστασιν τῆς φιλοπατρίας,
τῆς πεφωτισμένης διανοίας καὶ τῆς φιланθρωπίας τοῦ μεγάλου
Κερκυραίου, εἰς ὃν πρῶτον ἢ πατρὶς μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ
τῆς δουλείας ἀνέθηκε τὴν διεύθυνσιν τῶν τυχῶν αὐτῆς.

Ἐλεῖται δὲ ὁ διαγωνισμὸς οὗτος σήμερον τὸ δεύτερον. Καὶ
δὴ, προκηρυχθεὶς τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1905, ἐναυάγησε, τοῦ μόνου
ὑποβληθέντος ἔργου κριθέντος ἀναξίου λόγου ὑπὸ τῶν τότε κρι-
τῶν, οἵτινες εἶνε οἱ αὐτοὶ καὶ σήμερον, οἱ κ. κ. Σπυρίδων Σα-
κελλαρόπουλος καὶ Φίλιππος Γεωργαντᾶς μετ' ἐμοῦ. Εἰς δὲ τὴν
νέαν αὐτοῦ προκήρυξιν ἀνταπεκρίθησαν δύο συγγραφεῖς, ὧν τὰ
ἔργα ἐπιγράφονται «Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ὡς θεμελιωτῆς
τῆς ἐν Ἑλλάδι Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως» μετὰ τοῦ ῥητοῦ Ἀρχά

¹ Ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ εισηγητοῦ κ. Σ. Π. Λάμπρου ἐν τῇ αἰθούρῃ τοῦ
Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων τὴν 6 Ἰανουαρίου ε. ε.

πολιτείας νέων τροφὰ καὶ «Τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς Ἑλλάδος» μετὰ τοῦ ῥητοῦ Χωρὶς βραδύτητα καὶ χωρὶς θόρυβον, εἰλημμένου ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Καποδιστρίου.

Α'

Ἐὼν δύο τούτων ἔργων διάφορος εἶνε ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ἀξία. Καὶ πρῶτον ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ὁ γράψας τὸ πρῶτον εἶνε ὁπαδὸς τῆς ἐπιμελημένης καθαρευούσης, καὶ ἐν ταύτῃ προσεπάθησε νὰ γράψῃ τὸ δοκίμιον αὐτοῦ. Ἀλλὰ προσεπάθησε μόνον χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ. Δὲν κἀννομεν λόγον περὶ τῶν πολλῶν ἀνορθογραφιῶν τοῦ χειρογράφου, διότι αὐταὶ προήλθον πάντως ἐκ τοῦ ἀντιγραφέως, εἰ καὶ παρατηρητέον, ὅτι οἱ παρουσιάζοντες ἔργα εἰς διαγωνισμοὺς καὶ ἀξιολύοντες τὸν στέφανον καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐργασίας αὐτῶν παρ' ἄλλων εἶνε δίκαιον καὶ πρέπον αὐτοὶ πρῶτοι νὰ δεικνύωσι στοργὴν πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῶν ἔργον ἐπιθειροῦντες αὐτό. Τοῦτο δὲ ῥητέον πολὺ μᾶλλον περὶ τοῦ προκειμένου δοκιμίου, βραχέος ὄντος καὶ εἰς ἐβδομήκοντα πέντε ἐν ὅλῃ σελίδας εἰς τέταρτον ἐκτεινόμενου. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὕψος τοῦ συγγραφέως εἶνε λίαν ἡμελημένον καὶ ἀφιλόκαλον. Φράσεις μακραὶ, ἐπίθετα ἀτυχῶς ἐκλελεγμένα, κακὸς ἡλοι παρομοιώσεις, κοινοτοπία ἐκφερόμεναι μετὰ στόμφου ὡς γνωμικά, ἐκφράσεις ἀπειρόκαλοι καὶ ἐπιτετηδευμένοι προσοχίζουσι τὸν ἀναγνώστην ἐν πάσῃ σελίδι. Ἰδού ὀλίγα παραδείγματα. «Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐξετελέσθησαν μύρια ὅσα ἔργα ἀπαραίτητα εἰς τὸν ὀργανισμόν τοῦ χιόνος, τὸ ὅποιον ὀνομάζεται Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια καὶ τὸ ὅποιον καταστραφέν ὑπὸ ἐπταετοῦς ἀγρίου πολέμου καὶ ὑπὸ δεινῆς ἐσωτερικῆς ἀναρχίας ἀπαρασώμενον ἔκειτο ἐμπεσθὲν τοῦ Κεποδιστρίου ἄνευ προῆς καὶ σχεδὸν ἄνευ ἐλπίδος καὶ ἔσπερε νὰ πλησθῇ ἐκ τοῦ μηδενός». — «Ὁ νικητὴς, ὁ ἐπιτυχὼν ἐν τῇ πάλῃ κατὰ τῶν προσωπικῶν κινδύνων, ἐπιβάλλεται εἰς τὸ κοινὸν πλῆθος, ὡς ὁ εἰς τὸ στερέωμα ἐμφανιζόμενος ἥλιος ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν παρατηρούντων αὐτόν. Ἡ πεῖρα τῶν ἀνθρώπων ἐθεβάωσε πολλάκις τὴν ἀλήθειαν ταύτην». Χαρακτηριστικώτατον τοῦ ὅλου

ληκυθείου ὕψους τοῦ συγγραφέως εἶνε τὸ ἐξῆς μακρὸν χωρίον περὶ τοῦ Βοναπάρτου. «Ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης μετὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ τρόπαια, μετὰ τὸν πάταγον τὸν ἐγερθέντα πανταχοῦ ἐκ τῶν πρὸς τὸν στρατὸν αὐτοῦ περιδοήτων προκηρύξεων, ὅπουδῆποτε ἐφέρετο ἐν Ἰταλίᾳ, ἐβάδιζεν ἐν τῇ μέσῃ δύο μεγάλων σκιῶν. Ἡ σκιά τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, ἣτις ἐκλίνει τὴν δίψαν καὶ τὴν χολὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ προεκάλει τοὺς τραγικωτέρους ἐνθουσιασμοὺς, ἠκολούθει ἀλλαλάζουσα τὰ βήματά του. Ἡ ἄλλη, ἡ σκιά τῆς ἐκπλήξεως, τῆς φρίκης καὶ τοῦ τρόμου, ἣτις θαμβώνει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ταπεινώνει τὸν τράχηλον τῶν θνητῶν, καὶ εἶνε ἴσως τὸ κυριώτερον στοιχεῖον τῆς δόξης τοῦ νικητοῦ καὶ ἡ βᾶσις τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ὑπακοῆς τῶν πολλῶν πρὸς τοὺς ὀλίγους καὶ τοὺς ἄρχοντας, προσπορεύετο τοῦ στρατηγοῦ ἀνολίγουσα εὐρύν τὸν δρόμον ἐνώπιόν του. Ἡ πορεία ὑπῆρξε πανταχοῦ θριαμβευτικὴ... Οἱ ἄνθρωποι καὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἐπίστευσαν εἰς τὰς σκιάς τοῦ ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι θριαμβεύσαντος στρατηγοῦ καὶ ὁ φανατισμὸς, ὅστις ἔρχεται ὀπισθεν τῆς πίστεως τῶν ψυχῶν, ὡς ὁ πυρετὸς τῶν σωμάτων ὀπισθεν πάσης ἰσχυρᾶς φλεγμονῆς, ἐκορύφωσε τὸν κίνδυνον τῆς δημοσίας τάξεως καὶ διέρρηξε πάντα μετὰ τοῦ παρελθόντος δεσμόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἔριος τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἀφηρημένας ἰδέας καὶ τὴν παντοδυναμίαν τῆς λογικῆς καὶ τοῦ πνεύματος ὑπῆρξε τοιοῦτος, ὥστε καὶ ξένοι εὐρεθέντες ἐν τῇ ζωῇ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κρατῆρος κατελήφθησαν ὑπὸ ἀκράτου ἐνθουσιασμοῦ...» — «Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας δὲν ἐδοκίμασε τὴν τύχην τῶν παραδοθέντων εἰς τὸ βεῦμα τοῦτο καὶ τὴν πικρὰν μεταμέλειαν τῶν αἰωρηθέντων ἐκ (βεβαίως ἐπὶ) τῶν αἰμοσυγιῶν πτερυγίων τῆς ἐπαναστάσεως». — «Τὸ παρελθὸν δὲν ὑποχωρεῖ πρὸ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ κηρύσσων τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ καὶ ὁ ἀμφισβητῶν τὴν δύναμιν του καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπνεύσεων μόνῃς τῆς λογικῆς του στηριζόμενος ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν ἀπὸ κωδονοστασίου κατακρημνιζόμενον, ὅστις πρὶν αἰσθανθῇ θραυσμένα τὰ ὅσα τοῦ προλαμβάνει νὰ μυκτηρίσῃ τοὺς νόμους τῆς ἑλξεως καὶ τῆς βαρύτητος τῶν σωμάτων». Ἀμφιδάλλομεν, ὅν ὁ συγγραφεὺς τὰ τοῦ τοιοῦτου μυκτηρισμοῦ ἔχει μάθει ἐκ μαρτυρίας τινὸς τῶν

καταπεσόντων ἀπὸ ὑψηλοῦ κωδωνοστασίου πρὶν ἢ θραυσθῶσι τὰ ὀστά αὐτοῦ. — «Ὁ Καποδίστριας εἶχε τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, καίπερ τυφλωθέντες διανοητικῶς ἀπὸ τὰ σκότη μακρᾶς καὶ κτηνώδους δουλείας, θὰ ἐπανέλθωσιν εὐχερῶς ὁδηγούμενοι καὶ σχεδὸν ἀγόμενοι ἐκ τοῦ παρελθόντος αὐτῶν εἰς τὸ φῶς καὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν διὰ τῶν γραμμῶν καὶ τῆς ἐκπαίδευσιν καὶ ἐθεώρει τὴν ἀνάγκην ταύτην τῆς καρδίας καὶ τῶν ἐγκεφάλων ἐν Ἑλλάδι ὡς αἰσθημα πολὺ ἰσχυρότερον τοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων συνήθως βασιλεύοντος συναισθήματος. Ὁ Καποδίστριας λοιπὸν μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ σπουδῶν του, κροτοῦντος ἐπὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κρητῆρος καὶ τᾶς ὀλεθρίας διὰ τῶν ἀπανθρώπων σκηνῶν πολλαπλασιάζοντος πρὶν ἢ δαμασθῇ καὶ ἐκπνεύσῃ οἰκτρῶς καὶ μοιραίως ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ Κορσικανοῦ καίσαρος, ἐπανήλθε κτλ.». Ἰδὼν ἔχομεν κρατῆρα πολλαπλασιάζοντα τᾶς ὀλεθρίας (τί;) καὶ δαμαζόμενον καὶ ἐκπνέοντα ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ Ναπολέοντος. — «(Ὁ λόγος... εἶνε ὁ ὑπέρτατος τῶν ἀνθρωπίνων μοχλός, ὅστις ἐμψυπτιζόμενος εἰς τὰ νάματα καὶ τὰ φῶτα τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ δεχόμενος ὡς ἀναγκαίαν ἐπικουρίαν τὰς δυνάμεις αὐτῆς ἀποδίνει ἄτρωτος καὶ πραγματικῶς ἀλάνθαστος καὶ ἀφανίζει πρὸ αὐτοῦ πᾶσαν ἀπορίαν καὶ πᾶσαν δυσχέρειαν». Μοχλός ἐμψυπτιζόμενος (νέου εἶδους φυσικὸν πείραμα) καὶ μένων ἄτρωτος καὶ ἀλάνθαστος καὶ ἀφανίζων. Ἀλλ' ἄρκοῦσι βεβαίως ταῦτα τὰ παραδείγματα τῆς ἀπειροκαλίας καὶ ἀσυναρτησίας τοῦ ὕφους τοῦ συγγραφέως, ἥτις κορυφούται εἰς τὸν ἐξῆς ἐπίλογον τῆς ὅλης αὐτοῦ συγγραφῆς, καθ' ὃν «Ὁ σήμερον ἐρχόμενος νὰ κρίνῃ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου τούτου ὡς θεμελιωτοῦ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδεύσεως ὀφείλει... συγκεντρώνων ἐν τῇ ψυχῇ του τὴν πρὸς τὸν θυσιασθέντα ὑπέροχον πατριώτην ὀφειλομένην ἐκ μέρους ὅλων ἡμῶν εὐγνωμοσύνην νὰ φέρῃ αὐτὴν εὐλαβῶς ἐπὶ τῶν χειλέων του καὶ νὰ κλίνη μετὰ συγκινήσεως τὴν κεφαλὴν πρὸ τῆς μεγάλης ταύτης Ἑλληνικῆς σκιᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ μάχαιρα τῆς δολοφονίας δὲν ἐπέτρεψε νὰ χύσῃ ἐφ' ἡμῶν τὸ φῶς τῆς ἀλόκληρον». Ὁ ἀναγνώστης τοῦ ἐπιλόγου τούτου, καὶ ἂν δὲν θελήσῃ νὰποδεχθῇ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν συγγραφέα, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἐμαχαιρώθῃ, εἶνε ὅμως ἡναγκα-

σμένος νὰ θαυμάσῃ τὸ περίεργον ἐν τῇ Κυβερνήτῃ φυσικὸν φαινόμενον ἑλληνικῆς σκιᾶς, ἥτις ἔχυνε φῶς.

Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως. Κατ' ἀντίθεσιν δὲ τῶν πτήσεων τῆς νοσοῦσης αὐτοῦ φαντασίας τὸ περιεχόμενον τοῦ δοκιμίου του εἶνε πολὺ πτωχὸν καὶ πεζόν. Διαιρεῖται δὲ τὸ ὅλον εἰς ἕξ μέρη, δυσανάλογα πρὸς ἄλληλα. Ἐπιγράφονται δὲ ταῦτα «Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ ἐν Τροιζῆνι ἐθνικὴ συνέλευσις», «Ὁ Καποδίστριας ἐν τῇ ἱστορίᾳ», «Ὁ Καποδίστριας ἐν τοῖς γράμμασιν», «Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐκπαίδευσις», «Ὁρφανοτροφεῖον καὶ δημοτικὰ σχολεῖα», «Ἐὶς πρότυπον σχολεῖον». Ἀν δὲ τούτων τὰ τρία πρῶτα μέρη θεωρήσωμεν εἰσαγωγικά καὶ προκατασκευαστικά τοῦ κυρίου λόγου, οἷα καὶ εἶνε πράγματι, τὸ κύριον θέμα περιορίζεται εἰς εἰκοσιεννέα μόνους σελίδας, ἐν ᾧ τὸ εἰσαγωγικὸν μέρος ἐκτείνεται περίπου εἰς τεσσαράκοντα. Ἐνθυμιζεῖ λοιπὸν κατὰ ταῦτα ἡ εἰσαγωγὴ τὴν μεγάλην ἐκείνην πύλην τῶν ἀρχαίων Μυνδίων, περὶ ἧς ἐλέγετο, ὅτι δι' αὐτῆς ἡδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ὁλόκληρος ἡ μικρὰ πόλις. Ὁ συγγραφεὺς δ' αὐτὸς φαίνεται ἔχων συνειδησιν τῆς δυσαναλογίας ταύτης, ἣν προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ διὰ τῶν ἐξῆς, ἅτινα παραθέτομεν καὶ καθ' ἑαυτὰ καὶ ὡς δείγμα τοῦ μήκους ἐνίων τῶν περιόδων αὐτοῦ.

«Αἱ λεπτομέρειαι αὗται, λέγει, λαμβανόμεναι ἐκ τοῦ βίου τοῦ
» Καποδιστρίου καὶ παρατιθέμεναι ἐν ἔργῳ τὸ ὅποιον ὀφείλει
» νὰ πραγματευθῇ ἥσον οἶόν τε συντομώτερον περὶ τοῦ ἀνδρὸς
» τούτου ὡς θεμελιωτοῦ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδεύσεως, ἴσως
» θεωρηθῶσιν ὡς περιττεύουσαι. Δὲν συμφωνοῦμεν μὲ τὴν γνώ-
» μην τούτων. Ἡ λεπτομέρεια εἶνε ἀπαραίτητος πρὸς σχημα-
» τισμὸν τοῦ συνόλου, ἐξ οὗ θὰ ἀποσπάσωμεν μετὰ ταῦτα τὸ
» μέρος τὸ ἀποβλέπον τὰ περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδεύσεως
» ληφθέντα καὶ ἐκτελεσθέντα μέτρα. Ἡ πλήρης εἰκὼν, τὴν
» ὁποίαν ἐζητήσαμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λεπτομερειῶν τούτων νὰ
» σχηματίσωμεν καὶ νὰ προτάξωμεν τοῦ πρὸς μελέτην τεθέντος
» ἰδιαιτέρου θέματος, θὰ χρησιμεύσῃ πρὸς μείζονα κατανόησιν
» καὶ ἐκτίμησιν τῆς μερικωτέρας ὀψεως, εἰς τὴν ὁποίαν φθάνο-

» μεν ἤδη μετὰ τὰ προηγηθέντα· ὁ δὲ ἀναγνώσας τὰς ἀνωτέρω
 » λεπτομερείας περὶ τῆς καταγωγῆς, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς
 » μορφώσεως τοῦ ἀνδρός, περὶ τῶν ἀξιωματίων, εἰς τὰ ὅποια
 » ἀνῆλθε, τῶν κύκλων εἰς τοὺς ὁποίους ἐνεφανίσθη, τῶν φιλι-
 » κῶν δεσμῶν, τοὺς ὁποίους συνῆψε μετὰ τῶν ἐπιφανεστέρων
 » ἀνδρῶν, τῶν αἰσθημάτων τὰ ὅποια ἔτρεφε καὶ τῶν φρονημά-
 » των τὰ ὅποια ἐξέφραζεν ἐπὶ ζητημάτων οὐκ ἀσθενήσαντες φύσει,
 » εἶνε ἀδύνατον νὰ παραδεχθῇ ὅτι ὅσα μέτρα ἐλήφθησαν ὑπὸ
 » τὴν διοίκησιν τοῦ Καποδιστρίου ἐν Ἑλλάδι πρὸς ὀργανισμὸν
 » τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διάδοσιν τῶν ἐξ αὐτῆς φώτων δὲν ἀπέρ-
 » ρευσαν ἐκ τῆς θερμῆς πρωτοδουλείας καὶ τῶν ζωηροτέρων
 » διαθέσεων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός τούτου, ὅστις ἐλευθερεῖ τὴν
 » ἀνάγκην τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι ὅχι μόνον ὡς ἀνάγκην
 » ἐκ τῶν μᾶλλον κατεπειγουσῶν ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπιβαλλομένην
 » ἐκ τῶν ἠθικῶν ὑποχρεώσεων τοῦ γένους πρὸς τὸ ἐνδοξώτε-
 » ρον παρελθὸν καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ μέλλοντος φυλῆς, ἥτις
 » ἀνακύπτουσα αἰφνιδίως ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκληροτέρας δου-
 » λείας μὲ τὰ ἦθη ἀγνὰ καὶ τὴν γλῶσσαν ἄθικτον ἐξέπληξε
 » τοὺς συγχρόνους διὰ τοῦ θάρρους καὶ τῆς καρτερίας της, καὶ
 » ὅστις (ἐδῶ ἐπανερχεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν Καποδιστριαν
 » πάλιν) μετὰ τριετὴ διοίκησιν ἔγραφε κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον
 » 1830 πρὸς τὸν ἐν Ἑλλάδι ἄλλοτε ὑπηρετήσαντα Βαυαρὸν
 » συνταγματάρχην Ἰϋδερ τὰ ἑξῆς: Παρηγοροῦσι δὲ τὰς πικρίας
 » μου αἱ θαυμάσαι πρόοδοι τῶν μαθητῶν ὅλων τῶν ἡμετέρων
 » σχολείων. Πρὸ ἡμερῶν παρευρέθη ἐν εἰς τὰς ἐξετάσεις τῶν εὐ-
 » σελπίδων, οἵτινες ὅλοι μὲν καλῶς ἀπῆντησαν, τρεῖς δὲ ἐκ τοῦ
 » ὀρφανοτροφείου ὀρμώμενοι ὑπερέβησαν πᾶσαν προσδοκίαν εἰς
 » τὴν λύσιν τῶν ἀλγεβρικῶν καὶ γεωμετρικῶν προβλημάτων».

Ἀλλὰ δυστυχῶς παρὰ τὸν μακρὸν κατάλογον τῶν λεπτομε-
 ρειῶν, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῇ ἀτελευτήτῃ ταύτῃ περιόδῳ,
 ἥτις ἐνθυμίζει ἡμᾶς τοὺς τίτλους ἐνῶν βιβλίων τοῦ δεκάτου
 ἔκτου καὶ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, τὸ εἰσαγωγικὸν μέρος οὔτε
 τὰ καίρια περιλαμβάνει πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον χαρακτηρισμὸν
 τοῦ Καποδιστρίου καὶ τῆς προπαιδείας αὐτοῦ, οὔτ' εὐρείαν δει-
 κνύει γνῶσιν τῆς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ καὶ Ἀρκτῷ Ἰδρύσει κατὰ τὸν
 χρόνον τῆς ἐν αὐτῇ διαμονῆς τοῦ μέλλοντος Κυβερνήτου κατα-

στάσεως τῆς παιδείας. Καὶ αὐτὰς δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς παρ' ἡμῖν
 ἐκπαιδεύσεως πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα καταβάσεως τοῦ Καπο-
 διστρίου δὲν φαίνεται παρακολουθήσας ἱκανῶς.

Ἴδου τίνα καὶ μόνον λέγει περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀνεπ-
 αρκῇ, ἀόριστα καὶ ἐν τισιν ἐσφαλμένα· «Ἐκπαιδεύσεις δημο-
 » σία πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ δουλευούσῃ
 » Ἑλλάδι καὶ οἱ ζητοῦντες νὰ μάθωσι γραφὴν καὶ ἀναγνώσιν
 » κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπεκαλοῦντο τὴν συνδρομὴν τῶν
 » κατὰ τόπους ἱερέων, οἵτινες εἶχον μὲν πάντοτε τὴν ἀφιλοκέρ-
 » δειαν νὰ παρέχωσιν αὐτὴν δωρεὰν καὶ προθύμως, οὐχὶ ὁμῶς
 » καὶ τὰ μέσα· ὅσοι δὲ τῶν ἀποκτησάντων τὸ μέγα τοῦτο προ-
 » νόμιον τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀναγνώσεως ἐζήτουν εὐρυτέραν
 » ἀνάπτυξιν καὶ ἐστεροῦντο τῶν μέσων νὰ μεταβῶσιν εἰς Εὐρώ-
 » πην, κατέφευγον εἰς τὰς σχολὰς τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Δημη-
 » τσάνης, τῶν Ἀθηνῶν καὶ νήσου τινὸς τῶν Κυκλάδων, αἵτινες
 » ἀπετέλουν τὰ μόνον κέντρα τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως καὶ
 » κατεγίνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν σπουδὴν καὶ διδασκα-
 » λίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν συγγραφέων
 » αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλάχιστα ταῦτα κέντρα, τὰ ὅποια συνε-
 » τηροῦντο δι' ἰδιαιτέρων πόρων ἢ διὰ συγεισφορῶν τῶν ὁμογε-
 » νῶν καὶ τὰ ὅποια οὐδέποτε ἔλαβον τὸν χαρακτήρα τοῦ δημο-
 » σίου ἰδρύματος, ἐξέλιπον ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὴν ἐκρηξιν
 » τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ δειλὴ καὶ συνεσταλμένη παιδεία τῶν
 » χρόνων ἐκείνων ἔφραξε τὸ στόμα πρὸ τῆς βαρβαρότητος καὶ
 » ἀπανθρωπίας τῆς ἐποχῆς ἀναμένουσα τὴν ἀνατολὴν τῆς ἐλευ-
 » θερίας καὶ τὴν ἡμέραν τῆς εἰρήνης».

Ἀλλὰ καὶ ὅσα περὶ τοῦ κυρίου θέματος ἐκθέτει εἶνε πενιχρά
 καὶ ἀνεπαρκῆ. Δὲν ἔσχε τὴν διάθεσιν, τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον
 ἢ τὴν μέθοδον νὰ μελετήσῃ τὰς πηγὰς περὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ
 ἔργου τοῦ Καποδιστρίου, καὶ ἤρξασθαι εἰς τὴν σταχυολογίαν
 τῶν προχειροτέρων εἰδήσεων ἀνευ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου πυρὸς τῆς
 ἐρεῦνης, ὅπερ, ἐμπνέον καὶ ζωογονοῦν τὸν ἐρευνῶντα, τελεσιουργεῖ
 ἔπειτα τὴν ἐπιτυχῇ ἢ καὶ ἐνθουσιώδη μετάδοσιν τῶν εὐρημέ-
 νων εἰς τὸν ἀναγνώστην. Πλὴν ὀλίγων, κοινῶν ἄλλως, ἀποσπα-

σμάτων ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Κυδερνήτου ὅσα μεταδίδει εἰς ἡμᾶς εἶνε συνειλεγμένα ἐπὶ τὸ προχειρότερον ἄνευ πολλοῦ κόπου ζητήσεως καὶ ἄνευ πολλῆς συνοχῆς καὶ συσχετισμοῦ πρὸς τὴν ὅλην πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ ἔθνους ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. Ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ἐπὶ τοῦ Κυδερνήτου γενομένων οὔτε οἱ πόροι τῆς συντηρήσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτοῦ ἰδρυμάτων διεξακριβοῦνται, οὔτε τὸ ἐκ τῆς στατιστικῆς καὶ τῶν ἀριθμῶν φῶς παρέχεται, οὔτε οἱ δράσαντες ἄνδρες χαρακτηρίζονται, ἀλλὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα παρουσιάζονται ὡς καθ' ἑαυτὰ καὶ οὐχὶ ὡς ἐκφάνσεις καθολικῆς τινος ἐνεργείας, ὡς ἀπόρροια διανοίας δημιουργοῦ διανοιγούσης εἰς τὸ ἄρτι τοῦ ζυγοῦ ἀπαλλαγέν ἔθνος νέας τρίβους πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ὅσα ὑπῆρξεν ἡ διάνοια τοῦ Καποδιστρίου.

Τοιαύτας ἀτελείας ἔχοντος τοῦ δοκιμίου τούτου ἡ ἐπιτροπὴ τῶν κριτῶν οὔτε τὸν συγγραφέα δύνата νὰ στεφανώσῃ, οὔτε τὸ ἔργον του νὰ ἐπαινέσῃ.

Β'

Ὅπως διάφορον περὶ πάντα εἶνε τὸ δεύτερον ἔργον τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὸν διαγωνισμόν. Καὶ πρῶτον διάφορος εἶνε ἡ γλῶσσα, ἐν ἣ ἔγγραφε. Ἀντὶ τοῦ πομφολυγώδους ὕφους τοῦ πρώτου συγγραφέως ὁ συγγραφεὺς τοῦ δευτέρου ἔργου μεταχειρίζεται ὕψος νηφάλιον καὶ ἀπλοῦν, ἐνίοτε ἀποκλίνον πρὸς τὸ δημιῶδες. Ὁ πρόλογος τοῦ συγγραφέως, ὃν ἀναγινώσκουμεν ὀλιγόληρον, οὐ μόνον θὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς ἰδέαν τινὰ τοῦ ὕφους τούτου, ἀλλὰ συγχρόνως θὰ καταστήσῃ εἰς ὡμᾶς γνωστὰς τὰς διαιρέσεις τῆς συγγραφῆς, τὰς κυριωτάτας πηγὰς καὶ τὴν μέθοδον τοῦ συγγραφέως καὶ—πρᾶγμα ἄξιον πολλῆς συστάσεως—τὴν ἀφέλειαν, φυσικότητα καὶ χάριν ἣν ἔχουσι τὰ γραφέντα ὑπ' αὐτοῦ, ἅτινα οὐ μόνον διδάσκουσιν, ἀλλὰ καὶ τέρπουσι τὸν ἀναγνώστην.

« Πρόλογος »

» Ἡ παροῦσα μελέτη περιλαμβάνει τρία μέρη, ἀπὸ τὰ ἑποῖα
» τὸ πρῶτον σκιαγραφεῖ τὴν κατάστασιν τῆς παιδείας εἰς τὰς
» ἑλληνικὰς χώρας ὅταν ἡ Ἰπανάστασις ᾗτο εἰς τὸ προπαρα-
» σκευαστικόν τῆς στάδιο, τὸ δεύτερον ἐκθέτει τὰς προспа-

» θείας αἱ ὁποῖαι ἔγιναν διὰ τὴν διάδοσιν αὐτῆς διαρκούντος
» τοῦ ἀγῶνος, τὸ δὲ τρίτον τὴν συνέχειαν καὶ ὁργάνωσιν αὐτῶν
» τῶν προσπαθειῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια.

» Καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν περιόδων — χωρὶς τὸ παραμικρὸν νὰ
» ἀμεληθῇ τὸ κύριον θέμα — ἐπεξητήθη ἡ ἐξεικόνισις τοῦ ἡθι-
» κοῦ καὶ διανοητικοῦ περιβάλλοντος ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐπρα-
» γματοποιήθη ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῶν γραμμάτων.
» Ἡ ἀφήγησις δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν,
» ἀλλὰ συμπεριέλαβε καὶ ὅ,τι ἄλλο συμπληρωτικὸν καὶ συναφές
» ἔπραξεν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἀνόρθωσιν τῆς
» χώρας.

» Ὡς πηγὰς ἐχρησίμευσαν κατὰ πρῶτον τὰ Ἑλληνικὰ Χρο-
» νικά, ὁ Φίλος τοῦ Νόμου, ἡ Γενικὴ Ἑφημερὶς τῆς Ἑλλάδος,
» ἡ Abeille Grecque καὶ ἡ Πολιτικὴ Ἀλληλογραφία τοῦ Κυ-
» δερνήτου· ἀλλὰ δὲ πολλὰ ἀναφέρονται ὀνομαστὶ πολλάκις,
» ὅταν ἡ περίστασις τὸ καλεῖ. Λεπτεπίλεπτοι παραπομπὰ εἰς
» βιβλίον προωρισμένον διὰ τὸν πολὺν κόσμον δὲν ἐκρίθησαν
» ἀναγκαῖαι· ἀλλ' ὁ σπουδαστὴς θὰ εὕρῃ καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν
» τῆς μελέτης μίτον φανερόν ἢ ὑπολανθάνοντα ὁ ὁποῖος δύνата
» νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς κριτικὰς ἐξακριβώσεις καὶ ἀναλυτικωτέ-
» ραν ἔρευναν.

» Χάριν συμμορφώσεως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγωνοθέτου
» ἀπεκλείσθησαν μερικοὶ τύποι βαρυφώνητοι ἢ δυσνόητοι τῆς
» ἀρχαϊζούσης γραμματικῆς, ἀπλοποιήθη ἡ σύνταξις καὶ ἐστί-
» χθη ἡ περίοδος ὅχι πάντοτε συμφώνως μὲ κανόνας αὐστηροὺς
» καὶ ἀπαραβάτους, ἀλλ' εἰς τρόπον ὥστε νὰ δίδεται κατὰ τὴν
» ἐκάστοτε ἀνάγκην ὀδηγὸς διὰ τὰς παύσεις εἰς τὸν ἀναγνώ-
» στην. Διὰ τοῦτο τὰ σήμεῖα στίξεως οὔτε παραπολλὰ εἶναι οὔτε
» πολὺ ὀλίγα. Μὲ τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν ἀρμονίαν ὡς ὑπο-
» γραμμὸν ἐνομήσθη ἀπαραίτητος ἡ χρῆσις μερικῶν μορίων (ὅταν
» ἀντὶ ὅτε, ἔάν κλπ.) μὲ ἐγκλίσιν μὴ ἐπιτρεπομένην ἀπὸ τὴν
» ἀρχαιοπρεπῆ σύνταξιν, καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς παραδιώσεις δὲν
» ἔμεινεν ἀδιατάρακτος ἡ ὀρθογραφία. Κάποια συμπλέγματα
» μὲ δοτικὰς, προθέσεις ἀσυνηθίστους καὶ τὰ παρόμοια ἐφυλά-
» χθησαν ὡς ἀποκρυσταλλωμένοι πλέον συνδυασμοί. Ἡ ἐπανά-
» ληψις τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας χωρὶς νὰ συνδέεται μὲ ἕνα

» καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα τῆς περιόδου εἶναι σπανία εἰς αὐτὴν τὴν
 » μελέτην, καὶ ἐσυγχωρήθη μόνον ὅταν ἡ διαφάνεια τοῦ νοή-
 » ματος δὲν ἐβλάπτετο.

» Αἱ λεπτομέρειαι δίδονται ἐν γένει μὲ σειρὰν χρονολογικὴν.
 » Ἐνίοτε ἡ ἀνάγκη συγκρίσεως ἢ συγκεντρώσεως ὁμοίων γεγο-
 » νότων ἐγένεν ἀφοριστὴ ἀλημάτων, ἐλήφθη ὅμως φροντίς ὥστε
 » μετὰ τὴν παρέμβασιν νὰ ἐννοηθῇ ἀκόπως ἡ ἐπάνοδος τῆς
 » ἀφηγήσεως εἰς τὴν κανονικὴν τῆς τροχίαν. Ἀπὸ τὰ καθ' ἑκα-
 » στα τίποτε ἀξίον ἀναγραφῆς δὲν παρελείφθη ἐν γνώσει, διὰ
 » νὰ παρασταθῇ τοιοῦτοτρόπως εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν λαμπρότητα
 » τὸ ὀκταετὲς πανηγύρι κατὰ τὸ ὅποιον ἡ χώρα ἔθετε τὰς
 » βάζεις τῆς μορφώσεώς της.

» Ἐὐὸ πλῆθος τῶν ὑποσημειωμένων λέξεων ἔχει σκοπὸν νὰ
 » ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν εἰς τὰς θεμελιώδεις ἰδέας περὶ τῶν
 » ὁμοίων περιστρέφοντο αἱ σκέψεις καὶ αἱ συζητήσεις τῆς περι-
 » γραφομένης ἐποχῆς. Πολὺ συχνὰ παρατίθενται ἐντὸς εἰσαγω-
 » γικῶν αὐτὰ τὰ λεχθέντα ἢ γραφέντα, ἀλλὰ τὸ ὁμοιόμορφον
 » καὶ ἡ εὐκολία τῆς ἀντιλήψεως ἔκαμναν ἀναγκαίαν κάποιαν
 » τροποποίησιν εἰς τὸ λεκτικόν· καὶ τοῦτου ἔγινε χρῆσις μὲ
 » μεγίστην φειδῶ καὶ πάντοτε μὲ σεβασμὸν ὅχι πρὸς τὴν λέξιν
 » ἀλλὰ πρὸς τὸ νόημα τοῦ ῥήτορος ἢ τοῦ συγγραφέως. Λόγος
 » τῆς ἀλλαγῆς εἶναι ἡ κανονικωτέρα μορφή τὴν ὁποίαν ἀπέ-
 » κτησεν ἡ καθαρεύουσα εἰς τὰ 80 ἔτη τὰ ὅποια μᾶς χωρίζουν
 » ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς προσαρμογῆς της εἰς τὸν ἐνεργὸν βίον
 » ἐλευθέρως πολιτείας.

» Ἀφέθησαν δὲ ἐπιτηδὲς ἀμετάβλητοι ὀλίγαι λέξεις παραδό-
 » ξου ὕφης καὶ μορφολογίας, ὡς παρέχουσαι ἰδέαν τῶν ἀγώνων
 » οἱ ὅποιοι κατεβλήθησαν διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς γλώσσης.
 » Ὅμοίως μετεγράφησαν ἀδιόρθωτα τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα
 » ὁσάκις ἡ διαφορὰ δὲν φέρει δυσκολίαν εἰς τὴν ταυτότητά των».

Ἐὐὸ πρόγραμμα τοῦτο τὸ ἐκτιθέμενον ἐν τῷ Προλόγῳ διεξά-
 γει ὁ συγγραφεὺς μετὰ πολλῆς εὐσυνειδησίας καὶ πολυμαθείας.
 Διὰ τριῶν κεφαλαίων, ὧν τὰ δύο πρῶτα πραγματεύονται διὰ
 βραχέων τὴν κατάστασιν τῆς παιδείας ἀμέσως πρὸ τοῦ ἀγῶνος
 καὶ ἐν οἷς πρωταγωνιστεῖ ὁ Κοραΐς ὡς κήρυξ τῆς ἐθνικῆς παι-

δεύσεως, διεξέρχεται ἐν πολλῇ λεπτομερείᾳ τὰ κατὰ τὸ ἐκπαι-
 δευτικὸν ἔργον τοῦ Καποδιστρίου. Ἀλλὰ τοῦτο πράττει μετ'
 ἐπιγνώσεως τελείας καὶ μετ' ἀγάπης, συσχετίζων τὴν δρᾶσιν τοῦ
 Κυβερνήτου πρὸς τὰς ἐφέσεις τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, πρὸς τὴν ἐμ-
 φυτὸν φιλομάθειαν τῶν Ἑλλήνων, πρὸς τὴν μετ' ἀκράτου φιλο-
 πατρίας προσπάθειαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἴδῃ διαυγαζόμενα
 ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς παιδείας τὰ ἐρεῖπια τοῦ πολέμου, ὅσα ἐσκίαζε
 μέχρι τῆς χθὲς ἡ ἀπαιδευσία. Δὲν παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς χρονο-
 γραφικῶς καὶ ξηρῶς τὴν ἰδρυσιν τῶν ἐκπαιδευτηρίων ὅσα συνέ-
 στησεν ὁ Κυβερνήτης. Ἀπομεμονωμένα καὶ καθ' ἑαυτὰ δὲν θὰ
 παρουσιάζον παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἐπιτυχίαν ἢ μόνην τὴν φι-
 λανθρωπίαν καὶ φιλομουσίαν τοῦ ἰδρυτοῦ. Ἀλλ' ὅχι ἡ ἰδρυσις
 τῶν σχολείων ἐκείνων εἶνε ἀπλοῦν φαινόμενον ἀναγεννήσεως
 καὶ ἀναμορφώσεως, καὶ διὰ νὰ ἐξηγηθῇ τὸ φαινόμενον ἐκεῖνο
 εἶνε ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ πᾶσα σύγχρονος πνευματικὴ ῥοπή,
 πᾶσα μορφωτικὴ κίνησις τοῦ ἔθνους ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελ-
 θὸν ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ νέου καθεστῶτος τῆς θαυματουργοῦ
 ἐλευθερίας. Ἐν μέσῳ δ' αὐτοῦ κινεῖται ὁ Καποδιστριας ὅχι ὡς
 σκια, οἷον παρέστησεν αὐτὸν ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρώτου ὑφ' ἡμῶν
 κριθέντος δοκιμίου, ἀλλ' ὡς αὐτόχρημα φωσφόρος συνδημιουρ-
 γὸς καὶ ἡγέτης τῆς ἐθνικῆς ἀναμορφώσεως. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ
 ἔργου τοῦτου δὲν ἐπιδιώκει νὰ ἐξάρῃ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τοῦ
 Κυβερνήτου καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν ἀναγεννηθέντος ἔθνους διὰ φρά-
 σεων ποιητικῶν οὐδὲ διὰ δανείων στεφάνων. Ἀλλ' εἶνε τόσον
 ζωνηρὰ ἢ ἄλλως ἀνεπιτήδευτος αὐτοῦ παράστασις, τόσον συγκι-
 νητικὰ πολλὰ τῶν ἐπεισοδίων, ἅτινα ἐξέθαψεν ἐκ τοῦ κονιορ-
 τοῦ τῶν ἀπηρχαιωμένων ἐφημερίδων, τῶν λησιμονημένων ἐγγρά-
 φων, τῶν εἰς αὐτὸν καὶ μόνον ἐνίοτε γνωστῶν πηγῶν, ἐξ ὧν
 ἀντλεῖ τὴν βλῆν αὐτοῦ, ὥστε περὶ τὰς ἱστορικὰς διηγήσεις αὐτοῦ
 χορεύουσι πολλάκις αἱ Μοῦσαι καὶ ἐξ αὐτῶν ἐνίοτε τῶν ξηρῶν
 τοῦ ἀριθμῶν διαγελαῖ ἡ ποίησις τῆς ἀληθείας. Μετ' ἀγάπης
 παριστάνει εἰς ἡμᾶς τὸν Μπαρμπαγιάννην, ὡς ἐκάλει ὁ λαὸς
 τὸν ἡγέτην αὐτοῦ καὶ πατέρα, περισυλλέγοντα τὰ ὀρφανὰ, θω-
 πεύοντα τοὺς εὐδοκμοῦντας τῶν μαθητῶν, εἰσδύοντα εἰς τὰς
 καλύδας τὰς μεταβληθείσας εἰς σχολεῖα, στεφανούμενον ὑπὸ
 τῶν ἀγροτῶν, ὧν τὸ χωρίον ἐκόσμησε μὲ σχολικὸν κτίριον εὐ-

πρεπές, ἐμπνέοντα διὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου τοῦ διαθερμαίνοντος αὐτὸν καὶ τὰ ὄργανά του.

Ἴδου ὀλίγα παραδείγματα:

«Ὁμοίως εἰς τὴν Κυπαρισσίαν ἢ Ἀρκαδίαν, καθὼς ὡνομά-
» ζετο τότε, ὁ προσωρινὸς Διοικητὴς Ἀμύροσιάδης «ἀπ' ἀρχῆς
» τοῦ ἐρχομοῦ του δὲν ἔπαυσε λαλῶν πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν
» πολιτῶν περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ φωτισμοῦ διὰ τῶν γραμμιά-
» των». Τὴν δὲ 3^{ην} ἀπριλίου μετὰ τὴν λειτουργίαν συνεκάλεσε
» τοὺς πολίτας εἰς τὸ διοικητήριον καὶ ἀπήγγειλε λόγον. Ἐπρός-
» φερεν 150 γρόσια καὶ εἰς διάστημα μιᾶς ὥρας συνήχθησαν
» 2700, μετὰ μεσημβρίαν δὲ αἱ γυναῖκες ἐπρόσφεραν ἄλλα 700.
» ἡ Στυλιανὴ Παπαστινοῦ ἐν γειμένῳ καὶ ἐν χρυσοῦν δακτυλίδι,
» ἡ Στυλιανὴ Στασινοῦ Ζαχαροπούλου ἐν σφύρακον μεταξωτὸν,
» ἡ Βενιέρα Θ. Μανούσου ἐν δακτυλίδι χρυσοῦν καὶ
» ἡ Ἐλένη Π. Ἀργυροπούλου ἐν γειμένῳ.

— «Συγκινητικὰ εἶνε τὰ ἐξῆς γραφέντα εἰς τὴν Γενικὴν
» Ἐφημερίδα περὶ τὰ μέσα ὀκτωβρίου. «Ἡ Καλαμάτα ὑπέφερε
» πολὺ· οἱ κάτοικοί της ζοῦν ἀκόμα εἰς καλύβας ὑποφέροντες
» τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ τὸν παγετὸν τῆς νυκτός. Μόλον
» τοῦτο ἀπεφάσισαν νὰ ἱδρῦσουν ἐν σχολεῖον ἀλληλοδιδασκτικὸν
» καὶ ἐν ἐλληνικόν. Πρὸς συντήρησιν αὐτῶν ἕκαστος πολίτης
» θὰ συνεισφέρῃ $\frac{1}{2}\%$ ἐκ τοῦ εἰσοδήματός του, καὶ ἕκαστος
» ἔμπορος $\frac{1}{2}\%$ ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἐκ τοῦ ὅλου. Ἐκτὸς τούτου ἔδω-
» κεν ἀμέσως ἕκαστος ὅ,τι ἔδύνατο. (1) κατάλογος δεικνύει ἐν
» σύνολον γροσίων 10.635 ἀπὸ τὰ ὅποια 5000 ἔδωσαν οἱ ἐπί-
» τροποι τοῦ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν κληροδοτήματος τοῦ Γιαννάκου
» Βεργοπούλου, σκεφθέντες βεβαίως ὅτι δὲν ὑπάρχει διὰ τοὺς
» πτωχοὺς εὐεργεσία καλλιτέρα τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων
» των.—Ἀλλ' ἀκόμη συγκινητικώτερος εἶναι ὁ κατάλογος Σκύ-
» ρου ὅπου κατόπιν συνεισφορῶν ἀνερχομένων εἰς 3955 γρόσια
» εὗρίσκονται ἐγγεγραμμένοι δύο πολῖται οἱ ὅποιοι ἐπρόσφεραν
» δύο σανίδας ἕκαστος, καὶ ἄλλοι τρεῖς μὲ μίαν ἕκαστος».

— «Ὀλίγας ἡμέρας πρὶν, τὰς 27 Σεπτεμβρίου, ὁ Κυβερνήτης
» αἰφνης ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν μόλις ὀκταετῇ πόλιν αὐτῆς
» τῆς νήσου (τῆς Σύρου), τὴν νεοδόπτιστον Ἑρμοῦπολιν. Ἰσως
» τὸ ἔκαμε κατ' εἰσῆγγησιν τοῦ Καλλέργη, τοῦ Ἐκτάκτου Ἐπι-

» τρόπου μὲ τὸν ὅποιον ἔτυχε νὰ συνταξιδεύσῃ. Διευθυνόμενος
» πρὸς τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως διήλθε πρὸ τοῦ σχολείου
» ὅπου τὰ κοράσια—πολλὰ ἦσαν ἀπὸ τὴν ἐρημωθείσαν Χίον—
» ἔλευκοφόρουν καὶ ἑδαφνηφόρουν, μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν τοῦ παρου-
» σίασε ταχύπλεκτον στέφανον ὀλόκληρον ἀπὸ ἄνθη. Ἡ κόρη
» δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀποστηθίσῃ καμμίαν ἀπὸ τὰς συνήθεις
» προσλαλιάς μὲ τὴν ὅποιαν νὰ συνοδεύσῃ τὸ προσφερόμενον·
» ἀλλ' εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν ἕνας ῥήτωρ Τριανταφύλλης, Σμυρ-
» ναῖος, ἀναγινώσκων τὸ ἐκ τοῦ προχείρου συνταχθὲν λογύδριον
» ἀπὸ τὸν συμπολίτην του Φαρδούλην εἶπε περὶ τῆς ἐκπαιδεύ-
» σεως ὅτι ἦτο τὸ πρῶτιστον ἀντικείμενον τῶν πατρικῶν καὶ
» γλυκυτάτων φροντίδων τοῦ Κυβερνήτου. Ὅταν δὲ ὀλίγον κατό-
» πιν παρενέβαλε τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη
» ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία», ὅλοι ἡσθάνθησαν τὸ σφρίγος τῆς ἀνα-
» γεννηθείσης πατρίδος διασεῖον τὰς φλέδας των, καὶ οἱ ὀφθαλ-
» μοὶ των ἤστραψαν ἀπὸ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν ὅταν ὁ ῥήτωρ
» ἀνεφώνησε: Ζήτω ἡ δόξα καὶ τὸ καύχημα τοῦ ἐλληνικοῦ
» γένους!»

— «Ἀπὸ τὰ φιλολογικὰ αὐτοῦ τοῦ ἔτους (1829) ἄξια σημειώ-
» σεως θεωροῦμεν τὰ ἐξῆς. Εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς
» 15 μαΐου ἐδημοσιεύθη «Ἀμφίων» ὑπὸ Γεωργίου Πραντοῦνα,
» ὥραιον ὑηδαϊκὸν διήγημα συμβολίζον τὸν Καποδίστριαν καὶ
» τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸς στερέωσιν εἰς τὴν χώραν τῆς δικαιοσύ-
» νης καὶ τῆς θυγατρὸς τῆς ὁμονοίας· ἕνα δὲ μῆνα βραδύτερον
» λόγος τὸν ὅποιον ὁ καὶ τότε ἡδὴ διαπρεπὴς Φίλιππος Ἰωάν-
» νου ὁ Θετταλομάγνης ἐξεφώνησεν ὅταν οἱ Μεσολογγῖται δι'
» ἀκολουθίας ἐντὸς τοῦ περιδόλου τοῦ κατεδαφισμένου ναοῦ τῆς
» Θεοτόκου ἐώρτασαν τὴν ἀνάκτησιν τοῦ περιμαχήτου φρου-
» ρίου. Ἀπὸ τὸν λόγον ἀνδρὸς ὁ ὅποιος ἐκράτει καὶ πάντοτε θὰ
» κρατῇ θέσιν ἐξέχουσιν εἰς τὴν πνευματικὴν δρᾶσιν τοῦ Ἔθνους
» θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ παραθέσωμεν τὰ ἐξῆς πολύτιμα καὶ ἐκ-
» φραστικώτατα: «Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνη αὕτη (ἡ προστασία τῶν
» τριῶν δυνάμεων) ἡ αἰτία τῶν ὁποίων τώρα ἀπολαύομεν καλῶν
» καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν ὅπλων μας· ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐπίσης
» ἰσχυρά. Ἐχομεν τώρα τὸ προτέρημα ὅτι ἐνεργοῦμεν ὑπὸ κε-
» φαλὴν διευθύνουσιν τὰς κινήσεις ὅλων τῶν μελῶν τοῦ Ἔθνους

» πρὸς ἓνα κοινὸν σκοπὸν, τὴν δόξαν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς πατρί-
 »δος μας· ὑπὸ Κυβερνήτην προμηθεὶ καὶ πεφωτισμένον, ὑπὸ
 »Κυδερνήτην ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὁ ἐνάρτεος πολίτης τιμάται, ὁ
 »κακοῦργος τιμωρεῖται, ὁ γενναῖος ἀγωνιστὴς ἀνταμιβεῖται καὶ
 »δοξάζεται, τὸ ἐμπόριον ἀναλαμβάνει τὴν ἀσφάλειαν καὶ ζωη-
 »ρότητα του, καὶ ἡ γεωργία τὴν προσήκουσαν προστασίαν...
 »Ζήτω ἡ πατρίς! Ζήτωσαν οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς! Ζήτω ὁ
 »Κυδερνήτης!»

Θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνώσω ἐνώπιον ὁμίον πολλὰς τῶν σελίδων τοῦ ἔργου, ἀν ἤθελον νὰ σταχυολογήσω καὶ ἄλλα ἐκ τῶν πολλῶν συγκινητικῶν ἐπεισοδίων ἧσα κοσμοῦσιν αὐτό.

Ἄλλ' ὁ συγγραφεὺς δὲν περιορίζεται εἰς τὰ τοιαῦτα. Ἐν τελείᾳ γινώσκει τῶν διδακτικῶν μεθόδων παρακολουθεῖ τὸ ἔργον τοῦ Καποδιστρίου ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐπισκέψεως αὐτοῦ ἐν ἔτει 1814 κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἰωσίας εἰς τὴν ἐν HofwyI πλησίον τῆς Βέρνης ἀγροτικὴν ἀκαδημίαν, τὸ γεωργικὸν ἐκεῖνο παιδαγωγεῖον τοῦ Φέλλεμπεργ, ἐν ᾧ ὁ παιδαγωγὸς Βέρλι ἐδίδασκε κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Πισταλότση, καὶ τῆς κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος ἀλληλογραφίας τοῦ μέλλοντος Κυδερνήτου πρὸς τὸν μέγαν Ἕλβετὸν παιδαγωγὸν μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν τὸ ἀναμορφωτικὸν αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι ἔργον διεκόπη, μοιραῖως θανόντος τοῦ πατριώτου. Ἀποφεύγων τοὺς διθυράμβους ὁ συγγραφεὺς καὶ ἀφίνων τὰ πράγματα νὰ ὁμιλῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν, μετ' ὁμοίας φαινομένης ἀπαθείας δὲν ἐκθάλλει μετὰ τὴν παράστασιν τοῦ γενναίου αὐτοῦ ἔργου τοῦ Καποδιστρίου οἰμωγὰς ἐπὶ τῇ τελευτῇ αὐτοῦ, οὐδὲ μνηεὶν καὶ ποιούμενος τοῦ θανάτου τοῦ Κυδερνήτου. Ἄλλ' ὁ τρόπος, κατ' ὃν περατώνει, χρονολογικῶς βάλων, τὴν διήγησιν αὐτοῦ, εἶνε ὁ περιόχτατος τῶν ἐπιταφίων τοῦ ἐκ μέσου τοῦ ἔθνους ὑπὲρ οὗ εἰργάσθη ἀρπαγέντος. «Ὅταν αἱ ἐξετάσεις ἐγίνοντο εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς του, ὁ Κυδερνήτης δὲν ἔχανε τὴν ἀπολαυστικότητάτην δι' αὐτὸν εὐκαιρίαν νὰ παρευρεθῇ. Πέντε ὅλας ἐβδομάδας παρε-τάθησαν αἱ δοκιμασίαι εἰς τὸ Κεντρικὸν Στρατιωτικὸν Σχολεῖον Ναυπλίου, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ ἠκούσθησαν εἰς ζητήματα μαθηματικά, ὀχυρωματικά, περὶ πεζικῆς καὶ πυρο-

»βολικῆς ὑπηρεσίας: τὴν δεκάτην δὲ Ἰουλίου, ὅταν ἐδημοσιεύ-
 »θησαν τὰ ἀποτελέσματα, ὁ Καποδίστριας ἔθεσεν ἰδιοχείρως
 »τὰς ἐπωμίδας εἰς 8 εὐέλπιδας ἀποκτήσαντας τὸν βαθμὸν τοῦ
 »ἀγθυπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἦτο ἡ τελευταία ἐκείνου
 »τοῦ εἵδους τελετὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ του καρδία
 »ἔπαλεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐλπίδας.

»Δυὸ ἐβδομάδας πρὶν, τὸ σάββατον 27 Ἰουνίου εἰς τὸ ἀλλη-
 »λοδιδασκτικὸν τῆς πρωτεύουσας εἶχε γίνῃ ἡ βράδευσις με ἀπο-
 »νομὴν παρασῆμων εἰς 24 ἀριστεύσαντας μαθητάς, χρυσοῦ δὲ
 »ῥολογίου εἰς τὸν διδάσκαλον. Ἔως ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὸ
 »σχολεῖον εἶχε λειτουργήσῃ 27 μῆνας. Εἶχαν μαθητεύσῃ εἰς
 »αὐτὸ 1104 παῖδες ἀπὸ τοῦς ὁποίους 161 ἐπροβιβάσθησαν εἰς
 »ἀνώτερα σχολεῖα καὶ 189 μετέβησαν νὰ σπουδάσουν τέχνας
 »βιομηχανικάς. Ἀπὸ τοῦς τότε μαθητάς, 354 (ἀποτελοῦντες τὸ
 »σύνολον) ἐμάνθανον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν, ἀλλὰ μόνον 180
 »θρησκευτικά, 80 γραμματικὴν, 28 ἀριθμητικὴν, 95 ἰχνογρα-
 »φίαν, 77 καλλιγραφίαν καὶ 27 ἀρχαίαν ἑλληνικὴν. Οἱ μαθη-
 »ταὶ ἦσαν ἀναμιξ παιδία καὶ στρατιῶται. «Ἡ ἡμέρα αὐτῇ,
 »λέγει ἡ Γενικὴ Ἐφημερίς, ἦτο πανήγυρις διὰ τὸ σχολεῖον».
 »Ἦσαν παρόντες Γερουσιασταί, Ὑπουργοί, οἱ Ἀξιωματικοὶ τῶν
 »Στρατιωτικῶν Σωμάτων με τὴν μουσικὴν τῆς φρουράς, οἱ
 »διδάσκαλοι τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ με
 »τοὺς μαθητάς των. Ἐξεφώνησε λόγον ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παι-
 »δείας Ν. Χρυσόγελος, ἐκ δὲ τῶν μαθητῶν φιλόστοργον πρὸς
 »τὸν Κυδερνήτην προσλαλίαν σύντομον μὲν — 14 γραμμῶν —
 »ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἰδιόγραφον ὁ Θεόδωρος Ὁρφανίδης ὁ μετέ-
 »πειτα ἀναλάμψας ἀστὴρ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, τὸν ὅποιον
 »τετραετὴ ὁμοῦ με τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Δημήτριον εἶχαν
 »συμπαράλαβῃ οἱ γονεῖς του, φεύγοντες τὰς σφαγὰς τῆς Σμύρ-
 »νης εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὴν προσφώ-
 »νησιν τοῦ Θεοδώρου Ὁρφανίδου ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας δὲν
 »ἤκουσεν ἄλλον δημόσιον ἔπαινον ἀπὸ στόμα Ἑλληνόπαιδος».

Ὁ συγγραφεὺς, ἐκθέτων μετὰ πολλῶν λεπτομερειῶν ἐν χρο-
 νογραφικῇ ἀλληλουχίᾳ τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον τοῦ Καποδι-

στρίου, δὲν περιορίζεται, ὡς εἶδομεν αὐτὸν λέγοντα ἐν τῇ Προλόγῳ, εἰς μόνην τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, καὶ ὁ ἐξήγησεν ὁ ἀγωνοθέτης· ἀλλ' ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον σὺν τῇ ἀρίστῃ καὶ κατὰ τὸ δυνατόν τελειοτάτῃ ἐπεξεργασίᾳ τοῦ προκηρυχθέντος θέματος νὰ πραγματευθῇ οὐ μόνον τὴν λοιπὴν αὐτοῦ ἐκπαιδευτικὴν δρᾶσιν, ἀλλὰ καὶ «ὅτι ἄλλο συμπληρωτικὸν καὶ συναφές» ἐπραξεν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἀνόρθωσιν τῆς «χώρας». Ἐπεδιώχθη δ' ἅμα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ «ἡ ἐξεικόνισις τοῦ ἠθικοῦ καὶ διανοητικοῦ περιβάλλοντος ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῶν γραμμάτων». Καὶ πράγματι βλέπομεν τὸν συγγραφέα πλὴν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἥς αἱ διάφοροι φάσεις ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Καποδιστρίου διασαφηνίζονται οὐ μόνον διὰ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐκθέσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ πλουσίων στατιστικῶν, ποιούμενον λόγον καὶ περὶ τῶν ἀνωτέρων σχολείων, τῆς διδασκαλίας ξένων γλωσσῶν, τῶν ἀγρονομικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἰδρυμάτων τοῦ Κυβερνήτου, τῆς ὑπ' αὐτοῦ προστασίας τῆς μουσικῆς, τῆς ἱερογραφίας, παντὶ σπένει προαγωγῆς τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς γεωργίας, τῆς μερίμνης περὶ διαδόσεως τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Πρὸς δὲ τούτοις γίνεται παρ' αὐτῇ λόγος περὶ τῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς τῶν χρόνων ἐκείνων, περὶ τῶν ἐφημερίδων, τῶν τυπογραφείων, τῶν ὁρῶν τῆς ἐκδόσεως καὶ συνδρομῆς τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων, τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων, τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Σπουδαστηρίου, ἥτοι δημοσίου ἀναγνωστηρίου τοῦ διατηρουμένου ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ, καὶ παντὸς ὅτι συμβάλλεται εἰς τελείαν παράστασιν τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κυβερνήτου. Ἐὰν δὲ πάντα ἐκτίθενται μετ' ἀκριθείας μὲν καὶ περισσείας γνώσεων, μετ' ἀγαστῆς δὲ βραχυλογίας ὅσον μόνον νὰ πλαισιώσῃ τὴν ὡραίαν εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἀναμορφώσεως καὶ ἀναστάσεως, ἣν παρέχει εἰς ἡμᾶς. Ἰσχυρότερος δὲ πλειότερον τῶν ἄλλων ἐνδιατρίβει περὶ τὴν δρᾶσιν ὀτρυνοῦ καὶ διακεκριμένου συνεργάτου τοῦ Καποδιστρίου, ὃν ἐξεικονίζει μετὰ θερμῆς δικαίας καὶ ἰδιαζούσης τινὸς τέχνης, ἣν κέκτηται περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν ἀνδρῶν. Ὁ ἀγαστὸς δ' οὗτος ἀνὴρ εἶνε ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, εἰς ὃν ἀφιερώνει ὡραίας

τινὰς σελίδας, ὡς θὰ ἐπιτρέψῃτε νὰ ἀναγνώσω ἐνώπιον ὑμῶν.

«Ὁ Μουστοξύδης εἶχε σπουδάζῃ νομικὰ εἰς τὴν λομβαρδικὴν πόλιν Παυῖαν, ὅπου ἐξεπαιδεύθη καὶ ὁ Σολωμός, ἀλλ' ἠγάπησε περισσότερο τὰ γράμματα, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν. Ἦτο δόκιμος συγγραφεὺς εἰς τὴν ὁλονὴν πλασσομένην νεοελληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐχειρίζετο καλλιτεχνικῶς ταυτὰ τὴν ἰταλικὴν εἰς τὴν ὁποίαν μετέφρασε τὸν Ἡρόδοτον καὶ πολλάκις ἐστιχοῦργησεν, ἔγραψε σημειώσεις καὶ κρίσεις εἰς τὴν τοῦ Μοντι μετὰφρασιν τῆς Ἰλιάδος τὰς ὁποίας ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς ἐδημοσίευσεν ὁμοῦ μὲ τὸ ἰδικόν του ἔργον, ἐξέχωσεν ἀπὸ τὴν λήθην μέγα μέρος ἕως τότε ἀγνωστον τοῦ περὶ Ἀντιδόσεως τοῦ Ἰσοκράτους καὶ πρῶτος εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον ἐξέδωκε πλήρη αὐτὸν τὸν λόγον, ἔγραψε διατριβὴν διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ τέσσαρες μαιρμάρينوι ἵπποι τῆς προσόψεως τοῦ Ἀγίου Μάρκου εἰς τὴν Βενετίαν εἶναι Ἑλληνικοὶ καὶ ἐκεῖ τοὺς μετέφεραν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνειργάσθη φιλολογικῶς μὲ τὸν Κοραῆν καὶ ὡς αὐτὸς ὠνειροπόλησε μίαν Ἑλλάδα καὶ ἐνήργησε διὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς πολλὰ ἔτη πρὸ τοῦ κινήματος τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη καὶ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Μουστοξύδης, ὁμοίως πρὸς τὸν Καποδίστριαν εἰς τὴν μετριοφροσύνην, δὲν ἐκαυχῆθη ποτὲ διὰ τὴν φιλογένειάν του, ὑπάρχουν ὁμῶς περὶ αὐτῆς μαρτυραὶ τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία ὀφείλει νὰ μὴ παραδλέπῃ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σπουδαιότητα. Ὅταν ἐξέδωκε τὸν προμνησθέντα λόγον τοῦ Ἀθηναίου ῥήτορος προέταξε μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κοραῆν προτείνων εἰς αὐτὸν νὰ τὸν σχολιάσῃ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν — ὡς ἄλλοι εὐθὺς ὑστερον τὸν μετέφρασαν εἰς τὴν λατινικὴν, γερμανικὴν καὶ ἄλλας γλώσσας — τοῦ ἀναφέρει δὲ «τὸ ἔθνος μας πρὸς τὸ ὁποῖον τῶρα στρέφονται αἱ εὐχαὶ μας καὶ ἐλπίδες μας». Αὐταὶ αἱ λέξεις δὲν ἐρρίφθησαν ἐκεῖ ὡς ἀπλοῦν καὶ τετριμμένον παραγέμισμα, ἀλλὰ σχετίζονται μὲ τὰ συμβάντα τὰ ὁποῖα συνετάρασσαν τότε τὴν οἰκουμένην. Ἦτο τὸ ἔτος 1812, καὶ ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν τῶν ὀρέξεων Ῥωσίας καὶ Γαλλίας ὡς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Ἕλληνες ἐπερίμεναν τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Ἐδὲ σχεδὸν τοῦ Ῥήγα ἐπέζη. Ἐδὲ 1801 ὁ Κοραῆς εἶχε προτρέψῃ τοὺς

» ὁμοεθνεῖς νὰ ἐξοπλισθοῦν ἑνὶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐζήτει νὰ
 » ὑποτάξῃ τὴν Αἴγυπτον, καὶ πάλιν εἶχε συστήσῃ σύμπραξιν
 » μὲ τοὺς Γάλλους τὸ 1805 μετὰ τὴν νίκην τοῦ Ἀουστερλίτς.¹
 » Ὁ Δημήτριος Γουζέλης τὸ 1807, ὀλίγον πρὸ τῆς εἰρήνης τοῦ
 » Τιλσίτ, προσφωνῶν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν μετάφρασιν του
 » Ἱερουσαλὴμ ἐλευθερωμένην τοῦ ἔλεγεν ὅτι ἔνοπλοι Ἕλληνες
 » τὸν περιμένουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Θεσσαλίαν. Ὅταν
 » ὁ Μουστοξύδης ἔγραφεν εἰς τὸν Κοραῆν τὴν παρατελεῖσαν
 » φράσιν, ὁ Καποδίστριας ἦτο ἀπὸ τριῶν ἐτῶν εἰς τὴν ῥωσικὴν
 » ὑπηρεσίαν καὶ πιθανώτατα κάποια τροποποιήσεις εἶχεν ἐπέλθῃ
 » ὥς πρὸς τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως· ὅμως τὸ σχέδιον ἔμενε καὶ
 » ἐπεδιώκετο ἢ πραγματοποιήσῃς του. Ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἠκούσθη
 » εἰς τὸ Βατερλώ ὁ τελευταῖος κρότος τῶν πυροβόλων, αἱ δὲ
 » Ἰόνιοι Νῆσοι ἐδεδεσμεύθησαν μὲ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν, ὁ
 » πατριωτισμὸς τοῦ Μουστοξύδη δὲν κοιμᾶται ὑπὸ τὴν στάκτην.
 » Τὸ 1818 γράφων ἰταλιστὶ συγχαρητήριον ἠδὲν εἰς τὸν Βρε-
 » ταννὸν Πρόξενον τῆς Βενετίας Horner διὰ τὴν γέννησιν
 » τοῦ πρωτοτόκου τοῦ ἀπευθύνει πρὸς τὸ βρέφος τὰς στροφάς·
 » «Ἔῃτε πολεμῶν εἰς τὰ ἀχανῆ πελάγη εἴτε φέρων γνώμην εἰς
 » τὰ εἰρηνικὰ συμβούλια, γενοῦ τέκνον ἑνδοξὸν τῆς Ἀλβιόνας
 » τὴν ὁποῖαν ἔλοι φοβόσονται καὶ ὑπακούουν· ἔχε ὅμως πάντοτε
 » κατὰ νοῦν μίαν μόνον σκέψιν τοῦ εὐκρινοῦς σου εὐχέτου.
 » Οὔτε τὰ νικηφόρα σκάφη καὶ οἱ ἄμετροι λάμποντες θησαυροὶ
 » οὔτε τοῦ ὠκεανοῦ τὸ κράτος καὶ δαιδάλειος μεγαλοφυΐα, ἀλλὰ
 » μόνον Ἑλευθερία καὶ Τιμὴ στερεώνουν τὰ βασίλεια. Καὶ τῶν
 » προμάχων τῆς Ἱερᾶς Ἑλευθερίας καλλήκον ὑψιστον καὶ εὐγε-
 » νὲς εἶναι νὰ μὴ τὴν ἀφαιροῦν ἀπὸ χόρσαν κλεινὴν μὲν ἀλλὰ
 » δυστυχῆ, ὅπου ἐγεννήθη καὶ ἐθριάμβευσε βάρουσα τὴν σπά-
 » ρην τῆς εἰς τὸ αἷμα τῶν Περσῶν».

» Εἰς ἄνδρα τοσαύτης μαθησεως καὶ ταιούτων αἰσθημάτων
 » διακαιόμενον ἀπὸ ἀσβεστον ἐπιθυμίαν νὰ ἀφιερῶσθαι ἑλᾶς του
 » τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἀναστηθεῖσαν πατρίδα ἀναλλέτει ὁ Κυδερ-
 » νήτης τὴν ὀριστικὴν προεδρείαν τῆς Ἑπιτροπῆς τοῦ Ὀρφανο-

¹ Σάλπισμα πολεμιστήριον.

² Διάλογος.

» τροφείου, τὴν ἐφορείαν τοῦ τότε ἱδρυομένου μουσείου καὶ τῶν
 » τυπογραφείων—ἐλληνικοῦ καὶ γαλλικοῦ—μὲ μηνιαῖον μισθὸν
 » 500 γροσίων καὶ ἐπίδομα 20 τὴν ἡμέραν δι' ἀρχαιολογικάς
 » ἀνασκαφάς. Ὁ Μουστοξύδης ἀφήσας ἀνέσεις καὶ τιμὰς εἰς τὰς
 » ἀκτὰς τοῦ Ἀδριατικοῦ πλέει πρὸς τὸ δοξασμένον Αἶγατον, καὶ
 » εἰς τὴν καρδίαν του φυτρώνουν νέαι ἐλπίδες ὅταν βλέπῃ τὰ
 » κυανᾶ κύματα διασχιζόμενα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ὑπὸ
 » τὸ μεϊδίωμα κυανοῦ ὀρίζοντος. Ἡ ἐπιστημονικὴ του ἐργασία
 » δὲν συνίστατο μόνον ἀπὸ μεταφράσεις¹, ἀλλὰ περιελάμβανε
 » πολλὰ τὰ ὁποῖα ἦσαν πρωτότυπα καὶ συζητήσεις μὲ φιλολό-
 » γους καὶ συγγραφεῖς ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν ἡμερῶν του.
 » Μεταξὺ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων ἕνα μόνον εἶχεν ἐφάμιλλον,
 » ἀλλ' ἐκεῖνος ἔζη μακρὰν πέραν θαλασσῶν καὶ ὁρέων πολυωνύ-
 » μων. Καὶ ὅμως ὁ Ἐφορος δὲν μετέβαλε τρόπους εἰς τὴν Αἴγι-
 » ναν, οὐδέποτε ἔδειξεν ἦθος ὑπερήφανον, ἀλλ' ἐπεβάλλετο μόνον
 » μὲ τὴν μειλίχιον συμπεριφορὰν του. Πῶς καὶ εἰς τί διέπρεψε
 » μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἀπ' ἐκείνην τὴν θέσιν τὰ ὅρια τῆς
 » παρούσης μελέτης δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἐξιστορήσωμεν».

Παρά δὲ τὴν ἔκτασιν τῆς ὕλης καὶ τὸ πλῆθος τῶν λεπτομε-
 ρειῶν λάθῃ πραγματικὰ ὀλίγιστα μόνον εὐρίσκονται ἐν τῇ συγ-
 γραφῇ ταύτῃ. Ἡμεῖς δ' ἐσημειώσαμεν δύο καὶ μόνον, καὶ ταῦτα
 ἀνεπαίσθητα. Ἐν σ. 7 λέγει ὅτι ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας ἐν τῇ
 γραφῇ ἐδιδάσκοντο μόνον πάντοτε τὰ μικρὰ στοιχεῖα «καθὼς
 δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τὴν παντελεῖ ἀπουσίαν κεφα-
 λαίων γραμμάτων εἰς τὰς ὑπογραφὰς τῶν συμβολαίων καὶ δημο-
 σίων πράξεων ἢ εἰς τὰς σημειώσεις τῶν παντοπωλῶν καὶ τὰ
 παρόμοια». Ἡ παλαιογραφικὴ αὕτη παρατήρησις, οὕτω γενι-

¹ Καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔργον του διέφερε τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καθότι
 ἐκεῖνοι μετέφραζαν ξένων συγγράμματα διὰ νὰ τὰ καταστήσουν προσιτὰ εἰς
 τοὺς ὁμογενεῖς ἐνῶ αὐτὸς μὲ τὸν Πρόδοτον, μὲ τὰς σημειώσεις του εἰς τὴν
 Ἱλιάδα καὶ μὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Προλεγόμενων τοῦ Κοραῆ εἰς τὸν Στρά-
 βωνα ἐβοήθει τοὺς ξένους νὰ ἐννοοῦν τὰ Ἑλληνικά, καὶ ἐκέρδιζε διὰ τὸ
 ἔθνος συμπάθειαν καὶ ἐκτίμησιν. Δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τοὺς λογίους
 τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ὁλώσεως.

κῶς διατυπωμένη, δὲν ἔχει ὀρθῶς. Ἡ χρῆσις τῶν κεφαλαίων γραμμάτων, κατ' ἀκολουσίαν δὲ καὶ ἡ διδασκαλία τῆς γραφῆς αὐτῶν, εἶνε ἀραιότερα ἢ πυκνότερα κατὰ τοὺς χρόνους, προΐουσα ὀλονέν, ὅσον καταβαίνομεν πρὸς τὸν δέκατον ἑνατον αἰῶνα. Αἱ δὲ πρὸς τὸν Εὐστάθιον Θωμᾶ περὶ τοῦ Κοραῖ ἐπιστολαὶ τοῦ Σταμάτη, ὧν ποιεῖται μνείαν ἐν σ. 15, ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Παρνασσῇ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Καμπούρογλου οὐ μόνον τῇ 1892, ὥς λέγει, ἀλλὰ κατὰ τε τὸ 1891 καὶ τὸ 1892.

Ἔλος δὲ χάριν γενικοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ ὅλου περιεχομένου τῆς συγγραφῆς ταύτης καὶ καταδείξεως τῶν πορισμάτων τῆς ὅλης ἱστορικῆς ἐκθέσεως τοῦ συγγραφέως ἀρκεῖ νὰ παραθέσωμεν τὸν Ἐπίλογον αὐτοῦ, ἔχοντα ὡδε·

Ἐπίλογος

«Φθάσαντες τώρα εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας μας ὡς στρέψωμεν τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν διανυθέντα ὁρόμιον, καὶ ὡς ἴδωμεν τί ἐπραγματοποιήθη εἰς ἐκάστην τῶν τριῶν περιόδων.

»Εἰς τὸν πλεόν ἀπομεμακρυσμένον σταθμὸν βλέπομεν τὸν Κοραῖν κηρύττοντα τὴν ἀνάγκην τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου μόνον εἰς μερικοὺς τόπους συνιστᾶται ἀριθμὸς τις σχολείων ὅπου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σπουδάζουν νέοι τῶν εὐπόρων οἰκογενειῶν, περὶ δὲ τοῦ λαοῦ δὲν λαμβάνεται καμμία φροντίς. Ὑπώνονται ἑλληνικὰ συγγράμματα καὶ μεταφράσεις ἀπὸ ξένων γλῶσσας, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἀγοράζονται ἀπὸ πλουσίους ὁμογενεῖς εἰς μεγάλα ποσὰ ἀντιτύπων διὰ νὰ διαμοιρασθοῦν εἰς νεολαίαν ἣ ὅποια δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην παρασκευὴν διὰ νὰ τὰ ἐννοῇ. Ἰκατοντάδες τοιούτων ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν Κοραῖν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ ἡσυχώτερα ἔτη τοῦ ἀγῶνος· ἀλλὰ δὲν ἐξετιμύθησαν, δὲν ἔγινεν αὐτῶν καμμία χρῆσις, καὶ ἀπωλέσθησαν.

»Ὅταν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην κατεβλήθη ζωνρὰ ἐνέργεια πρὸς διάδοσιν τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου· ὁ Κλεόβουλος τὴν εἰσέγαγεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα τῆς Ἰδησσοῦ, καὶ καταβάς ἔπειτα μὲ τὸν ἀγῶνα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤρχισε νὰ μορφώσῃ παιδαγωγούς καὶ νὰ τὴν διασπείρῃ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς

» τὴν Πελοπόννησον. Οἱ πίνακες ὁμῶς τοὺς ὁποίους ἐδημοσίευσεν δὲν ὑπερέβαιναν τὰ ὅρια τῆς στενῆς μαθήσεως τοῦ παρελθόντος, καὶ ὁ Γεννάδιος παρέστησεν ὅτι πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλοι πρὸς μετάδοσιν γνώσεων τὰς ὁποίας κάθε πολίτης ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ ἀποκτήσῃ. Κάποιαι δημογερονταὶ δεικνύουν διάθεσιν νὰ συστήσουν σχολεῖα, καὶ ἡ Διοίκησις ἐνεργεῖ τὴν νομοθέτησιν σχεδίου περὶ ἰδρύσεως παιδευτηρίων παντὸς βαθμοῦ περιοριζομένη τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ ἀλληλοδιδασκτικά. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ συνιστῶνται μὲ μεγάλην βραδύτητα, πολλῶν δὲ ἡ διάρκεια εἶναι πολὺ βραχεῖα, ἢ διότι τὰ χρηματικὰ μέσα σπανίζουσιν ἢ διότι ὁ πόλεμος ἀνανεοῦται εἰς τὰ πέριξ καὶ τότε πλεόν ὁ ἀγῶν εἶναι μόνον περὶ φυσικῆς ὑπάρξεως. Ἐκτὸς τούτου ἡ προτίμησις διὰ τὰ ἑλληνικὰ ἦτοι ἀριστοκρατικὰ σχολεῖα ἐξακολουθεῖ. Τὸ ποσὸν τῆς παρεχομένης παιδείας καὶ εἰς τὰ μὲν καὶ εἰς τὰ δὲ εἶναι ὀλίγιστον, περὶ δὲ τοῦ ποιοῦ αὐτῆς οὔτε δύναται νὰ γίνῃ σπουδαῖος λόγος. Εἰς τὰ ἔτη 1825 καὶ 1826 ἡ ἐπιθυμία τῆς μαθήσεως εἶναι πολὺ διαδεδομένη, ἀλλὰ τὰ ὅργανα πρὸς πλήρωσιν αὐτῆς τῆς ἐπιθυμίας λείπουν· οἱ διδάσκαλοι ζυμώνονται εἰς ἕνα πρότυπον παιδευτήριον ὅπου μανθάνουν εἰς ὀλίγας ἡμέρας τὰ τυπικὰ τῆς μεθόδου, καὶ ἀπ' ἐκεῖ μισθώνονται ἐξερχόμενοι μὲ πιστοποιητικὰ ἱκανότητος, ἀλλ' ὡς πρότερον ἀμόρφωτοι καὶ ἀνορθόγραφοι. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς παιδείας Κωνσταντᾶς ἔχει ὑγιεῖς παιδαγωγικὰς ἀρχὰς, ἀλλὰ στερεῖται κύρους καὶ διοικητικῆς ἐπιτηδειότητος διὰ νὰ συγκρατῇ τοὺς τρεῖς ἢ τέσσαρας λογίους οἱ ὅποιοι ἠδύναντο νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὸ ἔργον του. Καὶ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἐπικρατεῖ ἡ αὐτὴ ἀναρχία, ἡ ὅποια χαρακτηρίζει ὅλην τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου.

»Ὅταν ἐξελέχθη Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ «κατὰ τε πρᾶξιν καὶ θεωρίαν πολιτικὸς ἀνὴρ» ὀλίγοι ἐγνώριζαν τὴν ἰδίαν τέραν ἀγάπην τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὰ ἐκπαιδευτικά. Καὶ ὁμῶς ἕνα τέταρτον περίπου αἰῶνος πρὶν ἦτο μόνος Ἐφορος τῆς πρώτης Δημοσίας Σχολῆς ἡ ὅποια ἐσυστήθη εἰς τὴν πρῶτην αὐτονομουμένην ἑλληνικὴν πολιτείαν· καὶ ὅταν μετὰ τὰῦτα ἐπρόκειτο νὰ καταρτισθῇ ὁ συνταγματικὸς χάρτης τῆς προ-

» στατευομένης Ἰπτανήσου, αὐτὸς ἐπρότεινε ὡς ὄργανον ἐθνικοῦ συνασπισμοῦ καὶ κοινωνικῆς ὁμονοίας τὴν Ἰδρυσιν πανεπιστημίου ἑλληνικοῦ. Δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ἀναλαβὼν ὑψηλὴν ὑπηρεσίαν ὑπὸ τὸν Ἰῶσον αὐτοκράτορα, πρὶν ἀναπτύξῃ τὴν δραστηριότητά του εἰς τὰ διπλωματικά ἐστάλη εἰς τὴν νεόκτητον Βασσαράβιαν καὶ ἔφερε τὴν ἡμέρωσιν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον — ὁ ὁποῖος καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι μία τῶν πλέον πολιτισμένων ἐπαρχιῶν τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας καὶ ἔχει τὸν σχετικῶς μεγάλου ἀριθμὸν ἐγγραμμάτων κατοίκων. Ἦ ἐπίσκεψίς του εἰς τὸ ἐλβετικὸν Hofwyl ἐμεγάλυνε τὴν φήμην τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἐκείνου ἰδρύματος, ἣ δὲ περὶ αὐτοῦ γνώμη του ἀνεφέρετο μὲ κύρος καὶ εἰς χώραν τῆς ὁποίας τὰ πρὸς τὸν Κυβερνήτην μας αἰσθήματα δὲν ἦσαν φιλικά. Ἦς ἐθνικῆς ἀγωγῆς ἐγίνε διακαῆς ἀπόστολος ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡ Βενετικὴ Πολιτεία ἐξέλιπε, οἱ δὲ Ἕλληνες τοῦ Ἰονίου καὶ ἄλλων τόπων διείδαν εἰς τὸ ἀπροσδόκητον συμβᾶν τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τότε μὲ τὴν Μετσενίγου, μὲ τὸν Θεοτόκην, μὲ ἄλλους προστάτας τῶν γραμμάτων διατηρεῖ ὑποτρόφους εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν τῆς Βενετίας καὶ ὅταν μίαν ἡμέραν εἰς τὴν Πετρούπολιν μερικοὶ πρόκριτοι τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μαριαμπόλ, ὑποστηριχθέντες ἀπ' αὐτὸν εἰς εὐδωσιν μιᾶς τῶν ὑποθέσεως, ἐπιμόνως τοῦ ἐπρόσφεραν χρήματα — τὰ ἀπέκρουσεν ἐκφράζων τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ χρησιμοποιοῦν πρὸς σύστασιν εἰς τὴν πόλιν τῶν σχολείου, ὅπου οἱ Ἑλληνόπαιδες νὰ ἀνακτήσουν τὴν χρῆσιν τῆς πατρῆς γλώσσης, ἣ ὁποία ἀπὸ πολλὰς γενεάς εἶχεν ἀμεληθῇ καὶ ἐκλείψῃ ἐντελῶς.

» Ὅταν λοιπὸν κατέβη εἰς τὴν χώραν τῶν ὀνείρων του ἔφερε διὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τὴν Πέλησιν, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν πείραν. Ὁ ἑλληνικὸς του πατριωτισμὸς εἶχε διέλθῃ ἀκλόνητος τοὺς ἐπικινδυνότερους πειρασμοὺς, ἣ φυγὴ τοῦ ἦτο ἐνδιαίτημα προσφιλές τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα — μεταδοθὲν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ὅπου ἐγεννήθη καὶ ἀπὸ τὰ σχολεῖα, ὅπου ἀνετράφη — διεύθυνε πάντα τοῦ διαλογισμὸν, πᾶσάν του πράξιν. Αὐτὸ ἀπετέ-

» λει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀπέναντι ὅλων τῶν πολιτευτῶν τῆς ἀναστηθείσης Ἑλλάδος, δι' αὐτοῦ δὲ μέλλων τοῦ βιογράφου θὰ δείξῃ ποίαν θέσιν κατέχει τὸ ἔργον τοῦ Καποδίστρια εἰς τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ἀλλ' ἡμεῖς θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ θέμα μας παρατηροῦντες ὅτι, ἐνῶ οἱ μὲν οἱ χθὲς ἐξυπνήσαντες ἀπὸ τὴν διανοητικὴν νάρκην περιμένουν εἰς τὴν νέαν του μέθην τῆς ἀρχομανίας νὰ ἔχουν αὔριον ἢ μεθαύριον τὰς Μούσας συγκατοίκους εἰς τὴν Ἑρψιθεάν τοῦ Κρανιδίου, ὁ Καποδίστριας μὲ σκέψιν νηφάλιον καὶ ἰδέας συγκεκριμένας ἐργάζεται πρὸς ἀνάκλησιν εἰς τὴν πατρίαν γῆν τῶν ἐπιστημῶν — καὶ μὲ αὐτὰς τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἀφίξιν του μόνον σκιά παιδείας πλανᾶται εἰς τὸν τόπον, βλέπει ὅτι ἔργον του εἶναι ἡ κατασκευὴ ὁλοκλήρου τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ θεμέλια, τὴν στοιχειώδη ἀγωγὴν — τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν ὡς λέγομεν σήμερον. Εἰς αὐτὴν ἔπρεπε ἐπὶ πολὺ νὰ στρέφεται ὅλη ἡ προσοχὴ τῆς Κυβερνήσεως καὶ πᾶν τὸ γινόμενον μὲ αὐτὴν νὰ σχετίζεται. Εἰς αὐτὴν τὴν ἰδέαν ἐνέμεινε ἕως τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς του. Ὁ τόπος ἔπρεπε νὰ εἶναι ὥριμος πρὶν ἀποκτήσῃ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, καὶ αὐτὰ ἔμελλαν νὰ δημιουργηθοῦν ὕστερον ὅχι χάριν πολυτελείας καὶ ἐπιδείξεως, ἀλλὰ πρὸς μετάδοσιν ἀνωτέρας μαθήσεως ἣ ὁποία δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκτηθῇ εἰς τέλεια προκαταρκτικά.

» Κτίζεται λοιπὸν τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Αἰγίνης, τὸ ὁποῖον ἀμέσως τρέφει, ἡμερώνει καὶ διδάσκει 500 παιδιά, γινόμενον κέντρον πάσης τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐργασίας τῆς Κυβερνήσεως. Συνιστᾶται ἐντὸς αὐτοῦ τὸ Πρότυπον Σχολεῖον πρὸς ἐξάσκησιν παντὸς προσερχομένου μὲ σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ κανονικὸν διπλωμα διδασκάλου κατόπιν κανονικῆς ἐξετάσεως καὶ ἐντὸς τοῦ Ὀρφανοτροφείου συνιστᾶται ὁμοίως τὸ Κεντρικὸν Σχολεῖον διὰ μαθητὰς δυναμένους ἀνετώτερον νὰ ἀκολουθήσουν πληρεστέραν καὶ μεθοδικωτέραν σειρὰν μαθημάτων, μεταξὺ δὲ αὐτῶν εἶναι οἱ ὑπότροφοι τῆς Κυβερνήσεως ἐκλεχθέντες μόνον καὶ μόνον διότι ἔδειξαν ὁμολογουμένην ἱκανότητα καὶ κλίσιν καὶ ἔδιδαν βάσιμον ἐλπίδα εὐδοκιμήσεως εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου. Οἱ ἀπολυόμενοι μαθηταὶ τοῦ Κεντρι-

» κοῦ Αἰγίνης θὰ ἀπετέλουν τὰ στελέχη ἄλλων Κεντρικῶν εἰς
» τὰς πρωτεύουσας τῶν ἐπαρχιῶν.

» Ἀλλὰ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον δὲν ἔδιδε μόνον παιδαγωγούς·
» ἀπ' αὐτὸ ἐξήλθον καὶ χειροτέχναι διδασκούντες μὲ τὴν φρον-
» τίδα τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐφωδιασμένοι μὲ χρήματα πρὸς ἑναρ-
» ξιν τοῦ βιοποριστικοῦ τῶν ἔργου, ἐνῷ χάριν τῶν εὐφρεστέρων
» ἐζητεῖτο ἡ γενναιόδωρος προστασία τοῦ φιλέλληνος βασιλέως
» Καρόλου Γ' διὰ νὰ μεταβῶν εἰς Γαλλίαν καὶ σπουδᾶσουν τέ-
» χνας λεπτοτέρας διὰ νὰ τὰς διδάξουν ἀκολούθως εἰς ἄλλους·
» μερικοὶ ἐπροσκόλλωντο εἰς δημοσίους ἀρχιτέκτονας ἐλθόντας
» ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἄλλοι παρήκολούθουν ἱατρὸν περιερ-
» χόμενον τὴν χώραν καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν ἐμβολιασμόν.

» Ὁ Γεωργικὸς Σταθμὸς τῆς Ἰέρωνδος εἰσήγετε τελειότερας
» μεθόδους διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, καὶ ἐνῷ ἡ ἡσυχία
» τοῦ Ἰθύνους ἀπήτει τὴν ἀναστολὴν τοῦ μεγαλεπήθολου συνοι-
» κισμοῦ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κορίνθου, ὁ Καποδίστριας προσε-
» πάθει νὰ φέρῃ γεωργοὺς καὶ κτηνοτρόφους ἀπὸ τὴν Ἰλθετίαν
» οἱ ὅποιοι διασκορπιζόμενοι εὐκόλως μὲ τὸν καιρὸν θὰ ἐσυν-
» ταυτίζοντο μὲ τοὺς ἐντοπίους, καὶ θὰ ἐγένοντο νομιμαγεῖς πο-
» λῖται τῆς δεξιότητος αὐτοῦς χώρας.

» Ὁ πόθος τὸν ὅποιον ἔδειξεν ὁ Καποδίστριας νὰ εἰσαχθῇ ἡ
» ἐκπαίδευσις εἰς κάθε χωρίον τῆς Ἑλλάδος, ἡ προθυμία τοῦ
» νὰ συνδράμῃ ἀπὸ τὸ ἰδιωτικόν του ταμεῖον καὶ τὸ παρήγορον
» γενικὸν συναίσθημα ὅτι «τὸ Ἕθνος εἶχε κεφαλὴν διευθύνου-
» σαν τὰς κινήσεις ὅλων τῶν μελῶν του» ἐγέννησαν φιλότιμον
» ἀμύλλαν, καὶ ἀλληλοδιδακτικὰ ἐσυσταίνοντο πανταχοῦ μὲ
» συνεισφοράς πλουσίων καὶ πενήτων. Ἐσχηματίσθη ἤδη καὶ
» Ἰπουργεῖον τῆς Παιδείας, ἀπεφασίσθη ὅλα τὰ σχολεῖα νὰ
» εἶναι ὁμοίωμα καὶ ὁ Γενικὸς Ὑποχρηστὴς τῆς Ἀλληλοδιδακτι-
» κῆς—προσαρμοσθεῖς εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ἀνάγκας τῶν Ἑλλη-
» νοπαίδων—διεμοιράσθη εἰς ὅλους τοὺς διδασκάλους. Καὶ ἐνῷ
» ἔκαμινεν αὐτὰ, ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔπαυε τονίζουσα τὴν παρα-
» τήρησιν ὅτι τὸ παρὸν σύστημα ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἀτελὲς καὶ
» ἀναγγέλλουσα ὅτι μελετῶνται βελτιώσεις.

» Ἡ ἀνύψωσις τοῦ Ἱερατείου ὑπῆρξε μία τῶν πρώτων τοῦ
» φροντίδων, καὶ ἔδρυσεν σπουδαστήριον εἰς Πόρον χαράξας πρό-

» γραμμα διὰ τοῦ ὁποίου ἔμελλε βαθμηδὸν ν' ἀνέλθῃ εἰς περιω-
» πὴν Θεολογικῆς Σχολῆς.

» Ἀντὶ τῆς αὐθορμήτου τάσεως πρὸς ἐκπαίδευσιν τὴν ὁποίαν
» εἶχαν δειξῇ ὀλίγοι ὀπλίται εἰσήγαγε τὴν ὑποχρεωτικὴν διδα-
» σκαλίαν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, διὰ δὲ τοὺς μέλλοντας
» ἀξιωματικούς ἐσύστησε τὸ Κεντρικὸν Στρατιωτικὸν Σχολεῖον
» Ναυπλίου. ὅπου εἰσῆχθη ἐκτὸς τῶν τεχνικῶν μαθημάτων καὶ
» ἡ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς.

» Ἐστρεφε πάντοτε πατρικὸν βλέμμα πρὸς τοὺς ἐκπαιδευο-
» μένους εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐπιμένων νὰ τοῖς δίδεται ἔθνικὴ
» ἀγωγὴ καὶ περιορίζων—ὅσάκις ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν κυβερνητι-
» κὴν ἐνέργειαν—τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς μόνους ἐκείνους οἱ ὅποιοι
» ἦσαν πράγματι ἐπιδεκτικοὶ ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ οἱ ὅποιοι,
» ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν πατρίδα, θὰ ἔφεραν τὸν ἔρωτα τῆς ἐρ-
» γασίας καὶ τῆς μαθήσεως. Ἐμελέτησε καὶ τὸ σχέδιον τῆς
» περισυνάξεως εἰς κάποιον τόπον τῆς Ἑλλάδος τῶν ἀποδη-
» μούντων σπουδαστῶν διὰ συστάσεως σχολείου εἰδικοῦ πρω-
» ρισμένου δι' εὐπόρους ἰδιώτας καὶ δι' ἐπιλέκτους ὑποτρόφους
» παρέχοντας τὴν βεβαιότητα ὅτι ἠδύναντο «νὰ ὠφεληθοῦν καὶ
» νὰ ὠφελήσουν», ἀλλὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς διοικήσεώς του
» δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ φέρῃ εἰς πέρας καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιχεί-
» ρησιν. Ὡς ἐπίσης τὸν ἠμπόδισε νὰ διοργανώσῃ τὴν ἐκπαίδευ-
» σιν τῶν κορασίων, ὑπὲρ τῆς ὁποίας διὰ τῶν ῥητόρων τῆς Κυ-
» βερνήσεως ἤρχισεν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1821 νὰ προπαρασκευα-
» σθῇ ἡ κάπως δυστροποῦσα κοινὴ γνώμη.

» Εἰσήγαγε τὴν μεθοδικὴν διδασκαλίαν τῆς μουσικῆς εἰς
» πολλὰ σχολεῖα, διὰ δὲ τῆς ἰχνογραφίας ἤρχισε νὰ ἀναπτύξῃ
» τὴν ἔμφυτον καλαισθησίαν¹ τῆς φυλῆς τῆς ὁποίας ἡ καλλιέρ-
» γεια—ἐὰν ἐξηκολούθει—θὰ εἶχεν ἴσως πρὸ καιροῦ παραγάγῃ
» ἐκείνο τὸ εἶδος τέχνης μὲ ἐπιχωριάζοντα τύπον τὸ ὅποιον
» περιμένεται ἀκόμη εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Ἐμφύχωσε τὴν
» σύστασιν τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς Ἑρμουπόλεως καὶ ἔδωκεν
» ὁδηγίαν περὶ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεώς της· ἐσχημάτισε
» Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκην εἰς τὴν Αἶγιναν, καὶ ἐνῷ παρε-

¹ Ὁ Μουστοξύδης τὴν ἔλεγεν εὐαισθησίαν.

» σκεύαζεν έργατας διὰ νέα τυπογραφεία εἰς ἄλλα κέντρα τῆς
 » Ἑπικρατείας κατέστησε τὸ Ἑθνικὸν ἐκείνης τῆς νήσου ἱκα-
 » νὸν νὰ ἐκδίδῃ βιβλία μὲ φιλοκαλίαν καὶ τεχνικὴν ἀκρίβειαν.
 » Αὐτὰ εἶναι ἐν' συνόψει ὅσα ὁ Καποδίστριας ἢ ἔφερεν εἰς
 » ἐντελῇ ὀργάνωσιν ἢ ἐπιχειρήσας διεκόπη κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν
 » των, ἀπαρτίζοντα πλήρες διὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας σύστημα
 » ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐκτεινόμενα πολὺ πέραν τῶν δημοτικῶν
 » σχολείων, τὰ ὅποια θεμελιωθέντα ἐπὶ στερεῶν βάσεων ὁλονέν
 » ἐδελτιοῦντο καὶ τὰ ὅποια, ὡς λέγει ὁ ἀρθογράφος τοῦ Ἑγκυ-
 » κλοπαιδικοῦ μας Λεξικοῦ, «ἀποτελοῦν τὸ μεγαλείτερον μνη-
 » μεῖον καὶ τὸν πολυτιμότεον ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου ἐκείνου
 » ἀνδρός».

» Εἰς τὸ ἔργον τοῦ ὁ Κυβερνήτης ἔφερε βαθεῖαν γνῶσιν τῶν
 » πραγμάτων καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς τάξεως· θὰ κατανοηθῇ δὲ
 » ἀκριβέστατα ἢ διαμόρφωσις τοῦ πνεύματός του, ἐὰν μεταφέ-
 » ρωμεν ἐνταῦθα περικοπὴν τοῦ λατινικοῦ λόγου τὸν ὅποιον
 » ὁ Ζακύνθιος Δημήτριος Ψιμάρης, καθηγητῆς ὢν εἰς τὸ Πανε-
 » πιστήμιον τῆς Πάδοβας—τὸ ἄλλοτε τιμηθὲν μὲ τὴν διδασκα-
 » λίαν ἀνδρὸς ὁποῖος ὁ Γαλιλαῖος—ἐξεφώνησε τὸ 1761 εἰς τὴν
 » ἐναρξιν τῶν μαθημάτων.

» Ἀφοῦ ὠμίλησε περὶ τῆς ἀστασίας εἰς τὴν ὁποίαν τότε ἐκυ-
 » λινδοῦντο αἱ θεωρίαι τῆς ἱατρικῆς, περαινει τὸν λόγον τοῦ
 » μὲ τὰ ἐξῆς: «Εἰς τοὺς ἀρίστους τούτους νέους ἐσύστησα κατὰ
 » τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγέτου τὸν ὅποιον θὰ ἀκολουθήσουν νὰ
 » εἶναι εὐτολμοί, τῶν δεσμῶν πολέμιοι καὶ εἰς ταπεινάς προσ-
 » κολλήσεις ὄχι ἐπιρρεπεῖς. Νὰ ἀποκτήσουν παιδείαν πρῶτον,
 » καὶ νὰ οἰκειωθοῦν στενῶς μὲ τὰ διδάγματα τῶν ἐπιφανῶν
 » πρὶν συνταχθοῦν πρὸς τὸ μέρος ἐνός· κανένα νὰ μὴ περιφρο-
 » νοῦν ἀλλὰ καὶ κανένα νὰ μὴ ἐκτιμοῦν ὑπὲρ τὸ δεόν. Παρῆλ-
 » θαν οἱ βάρβαροι καιροὶ τῆς δουλοπρεπείας ἔταν οἱ ἄνθρωποι
 » παρητοῦντο τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἰδικῆς τῶν διανοίας καὶ λογι-
 » κῆς διὰ νὰ δεχθοῦν τῶν ἄλλων τὰς ἰδέας. Εἰς τὴν ἐποχὴν
 » μας πᾶς ἄνθρωπος δύναται νὰ διδάξῃ τὸν ἄλλον. Τὸ εὐεργέ-
 » τημα αὐτοῦ τοῦ συστήματος ἀπολαύει τις κυρίως εἰς τὸ δια-
 » πρεπέστατον τοῦτο Πανεπιστήμιον τὸ ὅποιον διοικεῖται μὲ
 » φρόνησιν τοιαύτην, ὥστε εἰς αὐτὸ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ

» τέχναι² παραδίδονται χωρὶς ψιμύθιον, ἐλεύθεραι πλάνης καὶ
 » ἀνόθευτοι».

» Ὁ Καποδίστριας ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν εἰς Πάδοβαν, ἢ
 » δὲ χρονολογία δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τοῦ-
 » λάχιστον ἐγνώρισε τὸν Ψιμάρη. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ
 » πρᾶγμα, ἀπὸ τὰς φράσεις τοῦ Ζακυνθίου βλέπομεν πόσον
 » διαυγῆς ἦτο ἡ πηγὴ ὅπου ἦντλησεν ὁ μέλλων Κυβερνήτης
 » τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅταν συλλογισθῶμεν ὅτι ὅσας γνώσεις παρέ-
 » λαθεν ἐκεῖθεν ἐτελειοποίησεν ἀκολούθως μὲ τὴν πεῖραν εἰς
 » μέσον προσώπων καὶ συμβάντων τὰ ὅποια ἀδύνατον ἦτο νὰ
 » μὴ ἀναπτύξουν εἰς τὸ ὑψιστον τῆς δυνάμεώς του νοῦν φύσει
 » ὀξὺν καὶ γόνιμον, ὅταν συλλογισθῶμεν ὅτι εἰς αὐτὸν ὁ πλοῦ-
 » τος τῆς διανοίας ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύτη-
 » τος καὶ τῆς φιланθρωπίας, θὰ ἐννοήσωμεν πόσον μέγας ἦτο
 » ὁ θησαυρὸς τὸν ὅποιον ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς
 » πατρίδος. Καὶ ἡ ὑπηρεσία του δὲν ἔληξεν. Οἱ Ἕλληνες θὰ
 » μάθουν καὶ θὰ ὠφεληθοῦν πολλὰ μελετῶντες τὸν βίον του. Ἡ
 » ἀνωτέρω μελέτη εἶναι μόνον μία σελὶς τοῦ μεγάλου βιβλίου, τὸ
 » ὅποιον ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἔγραψε μὲ τὰς πράξεις του».

Τοιαύτη ἡ συγγραφὴ ἢ ἔχουσα τὴν ἐπιγραφὴν «Τὸ ἔργον
 τοῦ Καποδίστρια εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς Ἑλλάδος» καὶ φέ-
 ρουσα τὸ ρητὸν χωρὶς βραδύτητα καὶ χωρὶς θόρυβον.

Τοιαῦτα ἔργα ἐμπνέουσιν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὑπάρ-
 χουσι παρ' ἡμῖν οἱ ἄνδρες οἱ δυνάμενοι νὰ παραστήσωσι ζων-
 τανῶς καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης ἐκτιμήσεως τμήματά τινα
 τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου, σελίδας τινὰς τῆς ἱστορίας τῆς παρ' ἡμῖν
 παιδείας, ὧν ἡ γνῶσις εἶνε πρέπον νὰ ἐπασχολήσῃ τὴν νέαν
 γενεάν. Ἐπέστη πλέον ἡ ὥρα νὰ συμπληρωθῇ ἡ γνῶσις τῶν
 πολεμικῶν ἀνδραγαθιῶν, αἵτινες ἐτελειοῦντο τοῦ ἔθνους τὴν
 παλιγγενεσίαν, διὰ τῆς μελέτης τοῦ οὐχ ἥττον θαυμασίου ἔργου
 τῆς πνευματικῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ ἔθνους. Ὁ ἀγωνοθέ-

² Artes εἰς τὸ πρωτότυπον, ἀλλ' αὐτὴ ἡ λέξις περιλαμβάνει καὶ τὰ
 γράμματα. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν καὶ ἀνάλογον εἰς τὴν λέξιν Μουσική.

της τοῦ προκειμένου διαγωνίσματος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐκπαιδευτικῆς δράσεως τοῦ Καποδιστρίου. Λόγιος δὲ Ἑλλην τῶν πρωτευόντων διὰ μακρῶν ἐπραγματούθη πρό-
τινων ἐτῶν τὸ ἔργον τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραΐ. Εὐχόμεθα νὰ συμπληρωθῶσιν αἱ τοιαῦται μελέται διὰ τῆς ὅσον ἔνεστι τελείας ἐξεικονίσεως τῶν κατὰ τὴν παιδείαν τοῦ γένους πρὸ τοῦ Καπο-
διστρίου καὶ πρὸ τοῦ Κοραΐ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀχλύος. Αἱ συγγραφαὶ τοῦ Παράνικα καὶ τοῦ Χασιώτη, τοῦ Ζαδύρα, τοῦ Σάθα, τοῦ Δημητρακοπούλου καὶ ὁ Ὀλυμπιακὸς Λόγος τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου εἶνε καιρὸς νὰ αναθεωρηθῶσι καὶ συμπληρωθῶσιν. Ἐν πολλοῖς εἶνε ἤδη ἀπηρχαυμένοι καὶ ἀτε-
λεῖς. Πληθὺς μονογραφῶν τῶν ἐν Ἀθήναις, Κωνσταντινουπό-
λει καὶ ἀλλοχοῦ Ἑλλήνων λογίων παρέχει νέαν πλουσίαν βιβλ. Πλείστον ὅσων βιβλιοθηκῶν γνωσθέντες ἔκτοτε οἱ κατὰλογοὶ ἀνοίγουσιν εἰς ἡμᾶς τὴν ὁδὸν πρὸς νέους βιβλιοθηκῶν. Ἡ μέθο-
δος γίνεται ὁσημέραι τελειότερα καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα διὰ τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας. Ἡ μελέτη τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης ἤρχισε νὰ ἐπιδιώκεται καὶ νὰ τιμᾶται. Οὐδεμία ἀμφι-
βολία, ὅτι διαγώνισμα περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῶν ἑλ-
ληνικῶν γραμμάτων ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας ἀμειψόμενον προση-
κόντως ἤθελε παραγάγει καρποὺς γενναίους. Ἀλλὰ καὶ λογίων ἐκάστων τοῦ ἔθνους τὸ ἔργον εἶνε καιρὸς νὰ ἤρχισεν γνωρίζομε-
νον καὶ τιμώμενον. Δὲν θὰ νομισθῇ δὲ βεβαίως ὡς ἐνδοεὶς ἰδίας τινὸς στοργῆς τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς κρίσεως ταύτης πρὸς ἄνδρα τιμώμενον ὑπ' αὐτοῦ ἴσα τῇ πατρὶ, ὃν προτείνουμεν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἐν τοῖς πρώτοις ἢ παρὰστασις τοῦ ἐπιστημονικοῦ, ἐκ-
παιδευτικοῦ, ἀλλὰ καὶ πατριωτικοῦ ἅμα ἔργου τοῦ ἀνδρὸς ἐκεί-
νου, ὅστις παρὰ τοῦ συγγραφέως τοῦ δευτέρου τῶν σήμερον κρινόμενον ἔργον ἠξιώθη τῶν ὁρατῶν σελλίδων, ὡς ἀνεγνώσα-
μεν πρὸ ὀλίγου. (1) Ἀνδρέας Μουστοξύδης δὲν εἶνε μόνον ὁ δεξιὸς συνεργάτης τοῦ Καποδιστρίου ἐν τῇ ἔργῳ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀναστάσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ὁ βῆξικέλευθος ἀρχὸν τῆς παιδείας τῶν Ἰονίων νήσων, δὲν εἶνε μόνον ὁ σοφὸς φιλόλογος, ὁ ἐπιμελὴς στηλοκόπας, ὁ φιλόκαλος εἰς τὴν ἰταλικὴν μεταφρα-
στῆς Ἑλλήνων συγγραφέων, ὁ ἀκρίματος ἱστορικὸς καὶ μεσαιωνοδίδης καὶ ἰδρυτὴς τῆς νέας τῶν Ἑλλήνων ἱστοριογραφίας.

ἀλλ' εἶνε συνάμα ὁ ἀγνὸς πατριώτης, ὅστις, ὡς ἠγάπησε θερ-
μῶς τὰς τε ἑλληνίδας Μούσας καὶ τὰς ἰταλίδας Camenas, οὕ-
τως εἰργάσθη ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἰταλίᾳ παρὰ τὸ πλευ-
ρὸν τῶν ἐλευθερωτῶν τῶν δύο ἀδελφῶν χωρῶν. Ἡ πάτριος Κέρκυρα ὡς στήσῃ τὴν προτομὴν τοῦ σοφοῦ. Ἀλλ' ἐν τῇ πρω-
τευούσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὡς ἐνδειχθῇ ἡ πρέπουσα τιμὴ εἰς τὸν ἄνδρα τὸν τιμήσαντα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ συμπαραστα-
τήσαντα εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸν πατριώτην, ὅστις ἐκ τῆς νήσου τῶν Φαιάκων ἔστειλλε τοὺς διαπύρους τοῦ ἀσπασμοῦ ἅμα μὲν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατο-
λήν, ἅμα δὲ πρὸς τὴν ἰταλικὴν Δύσιν, εἰς τὸν χρηστὸν Κερκυ-
ραῖον, οὗ τὰς ἀναμνήσεις διασώζουσιν ἀκόμη ἡ Αἴγινα ἐξ ἑνὸς καὶ ἐξ ἑτέρου αἱ ἰταλικαὶ πόλεις, ὧν αἱ βιβλιοθήκαι καὶ τὰ ἀρ-
χεῖα βρίσκουσι γραμμάτων αὐτοῦ διατρανούντων τὸν ἔρωτ' αὐτοῦ πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Μὲ τὰς εὐχὰς ταύτας, εἰς ὡς παρώρμησεν ἡμᾶς τὸ συγγενὲς τοῦ ὑπὸ ἐπίκρισιν θέματος, περατόνομεν τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ἐντολήν, διαπέμποντες εἰς Λονδίνον τὰ συγχαρητήρια ἡμῶν πρὸς τὸν φιλόμουσον ἀγωνοθέτην, ὅστις δύναται νὰ χαίρῃ, ὅτι ὁ ὑπ' αὐτοῦ κατασταθεὶς διαγωνισμὸς ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ συγγραφῇ τὸ ὑφ' ἡμῶν προκριθὲν ἀξιόλογον ἔργον, οὗ ὁ συγ-
γραφεὺς εἶνε ἄξιος οὐ μόνον τοῦ βραβείου, ἀλλὰ καὶ θερμῶν καὶ εὐκρινῶν συγχαρητηρίων.

Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ Εἰσηγητὴς

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ 1907

...

Ἡ ἐλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ αἱ ξέναι Σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐναμίλλως καὶ κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος διὰ τῆς σκαπάνης εἰργάσθησαν εἰς πολλὰς χώρας τοῦ ἐλληνικοῦ Βασιλείου.

Ἡ Ἀγγλικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ ἐξηκολούθησε διὰ τοῦ διευθυντοῦ κ. Δῶκινς καὶ ἄλλων ἐταίρων τὰς ἀνασκαφὰς εἰς τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην, τὰς ὁποίας ὁ πρῶτον διευθυντὴς κ. Πόζαγκετ, τώρα καθηγητὴς τοῦ ἐν Λίβερπουλ πανεπιστημίου, ἐγκαινίασε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1906. Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι μίᾳ ἀπὸ τὰς σπουδαιότατας, αἵτινες εἰς τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐπεχειρήθησαν εἰς τὰ ἱερὰ τῆς Ἑλλάδος ἐδάφη. Μολαταῦτα ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία γενναιοφρόνως πάντοτε πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ξένους ἀφῆκε διὰ νὰ ὁρέψωσιν αὐτοὶ τοὺς καλλίστους καρποὺς τῆς ἀρχαιολογικῆς τοῦ τόπου ἐρεύνης — παράδειγμα ἡ Δῆλος, ἡ Ὀλυμπία, οἱ Δελφοί, — δὲν ἐδίστασε καὶ τὴν τιμὴν ταύτην τῆς ἀνασκαφῆς τῆς δευτέρας τῶν δύο ἡγεμονίδων πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ἀρχαιολόγους ἀνεπιφρόνως νὰ παραχωρήσῃ.

Τὸ διάγραμμα τῆς ἐργασίας ἐχαράχθη ἤδη κατὰ τὸ 1906 καὶ ὅλην τοὺς τὴν ἔκτασιν. Καὶ αἱ βάσεις αὐτῆς ἐτέθησαν τότε ἀκόμη διὰ τῆς ἐρεύνης τῶν περὶ τὸ ἀρχαῖον θέατρον τόπων καὶ περὶ πάντων διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ περιήμιου τεμένους τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος. Ἀλλ' ἡ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐργασία συνεπλήρωσε πολλαχῶς καὶ ἐθεδαλίωσε τὰς προκέρυσιν ἀποκτηθείσας γνώσεις, ἠϋξήσε δὲ κατὰ πολὺ καὶ τὸ πλῆθος τῶν παλαιότερων ἀξιολόγων εὐρημάτων.

Τὸ πρῶτον οὐσιῶδες τῆς ἐρεύνης κέρδος εἶναι ὅτι σχεδὸν καὶ ὅλοκληρίαν ἐθεδαλίωθη ὁ περίβολος τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ἡ ὁποία, ἐὰν κατὰ τοὺς ἐνδοξοτάτους χρόνους τὰ στήθη τῶν

πολιτῶν ἐθεώρησεν ὡς τὰσφαλέστατα προπύργιά της, κατόπιν ὁμῶς ἀπέκτησε καὶ αὐτὴ τείχη ἰσχυρὰ καθ' ὅλην τὴν μεγάλην περιοχὴν της, ὅπως καὶ πᾶσα ἄλλη ἐλληνικὴ πόλις. Τὸ λίθινον κρηπίδωμα τῶν τειχῶν τούτων ἀπεκαλύφθη καθ' ὅλην τὴν δεξιάν τοῦ ἑυρώτα ὁχθῆν, εἰς πολλὰ δὲ ἄλλα μέρη ἢ διεύθυνσίς των ἐθεδαλίωθη ἐκ τῶν καλυπτῆρων κεράμων, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ ἐνσφράγιστον ἐπὶ τοῦ πηλοῦ σῆμα «τειχέων» εὐρέθησαν σκορπισμένοι παντοῦ ὅπου ἄλλατε ἡγείροντο τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως.

Μίαν γενικὴν εἰκόνα τῆς ἐκτάσεως τῆς παλαιᾶς Σπάρτης δύναται τις τοιουτοτρόπως νὰ λάβῃ συμφώνως πρὸς τὴν λεπτομερῆ τοῦ Πausανίου περιγραφὴν, ἀρχίζων ἀπὸ τὴν σημερινὴν γέφυραν τοῦ ἑυρώτα, ἀκολουθῶν κατόπιν παρὰ τὸν ποταμὸν τὴν διεύθυνσιν τῶν τειχῶν πρὸς νότον ἐπὶ ἐν καὶ ἡμῖς περίπου χιλιόμετρον, ἔπειτα δὲ πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ λόφου, ὅπου ἐγείρεται ἡ Μητρόπολις τῆς νέας Σπάρτης. Βορειοδυτικῶς πάλιν πρὸς τὸ χωρίον Μαγοῦλα τὰ ἔχνη εἶναι πολλά. Ἐκείθεν τέλος εὐκόλον εἶναι νὰ ἐννοήσῃ τις ποῦ πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ βορεία τοῦ περιόλου πλευρά, ἡ παρὰ τὸ θέατρον διερχομένη καὶ λείψανα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐν μέρει ἔτι σώζουσα.

Ἀλλὰ καὶ δύο ἄλλα σημεῖα τῆς πόλεως ὠρίσθησαν διὰ τῶν εὐρημάτων μὲ τὸν θετικώτατον εὐτυχῶς τρόπον.

Τὸ ἐν τῶν σημείων τούτων εἶναι ὁ περίφημος ναὸς τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, τοῦ ὁποῦ τὴν θέσιν βεβαιώνουν ἀγαλμάτια τῆς Ἀθηνᾶς εὐρεθέντα ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἀρχαίας Σπάρτης. Ὅταν καὶ ὁ ναὸς αὐτὸς ἀνακαλυφθῇ, ὅπως πᾶς λόγος ὑπάρχει νὰ ἐλπίζωμεν, ἡ τοπογραφία τῆς ἀρχαίας πόλεως θ' ἀποκτήσῃ ἀσφαλεστάτην ἀφετηρίαν. Καὶ μὲ τὸν Πausανίαν τότε ἀνὰ χεῖρας θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ διατρέξωμεν τὰς παλαιὰς αὐτῆς κεντρικὰς ὁδοὺς καὶ νὰ τοποθετήσωμεν ἢ νὰ ἀνεύρωμεν ὅλα ἴσως τὰ μνημεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατ' ὄνομα μόνον γνωρίζομεν σήμερον ἐκ τοῦ Περιήγητοῦ.

Τὴν μεγίστην ὁμῶς σημασίαν ἀποδίδουσιν αὐτοὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἀρχαιολόγοι εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἀνασκαφῶν ἐντὸς τοῦ τεμένους τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος.

Ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν μοναδικὴν κατὰ τὸ κάλλος, τὴν μεγα-

λοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον κοιλάδα τοῦ Ἰϋρώτα μεταξὺ τῆς χιονοσκεποῦς μακρᾶς σειρᾶς τοῦ Γαυγέτου καὶ τῶν ἀπέναντι αὐτοῦ γεωδῶν κοκκινωπῶν προβούνων τοῦ Πάρνωνα, δύνανται εὐκόλως νὰ παρακολουθήσῃ διὰ τῶν ὀλίγων ἐνταῦθα λεγομένων τὴν πρόοδον τῶν σπουδαίων τούτων ἐργασιῶν.

Ἡ ἐκ Τριπόλεως ἀμαξιτὴ ὁδὸς ἀπὸ τὴν μεγάλην σιδηρᾶν γέφυραν τοῦ Ἰϋρώτα φέρει μετὰ ἑξακόσια περίπου μέτρα ἔμπροσθεν τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος. Δεξιὰ ὑψώνονται οἱ λοφίσκοι (εἰς ἑξ αὐτῶν εἶνε ἡ ἀκρόπολις) τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου ὡς προχίματα πυροβολείων, ὑπερασπίζοντα τὰς διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ. Ἀριστερά, τὰ χλοερὰ λιβάδια διασχίζει τὸ ἀρχαῖον τεῖχος, τὸ ὅποιον ἔκτισεν ἢ ἐνίσχυσεν ὁ βασιλεὺς Νάβις — καὶ οἱ κέρατοι φέρουν τὸ ὄνομά του. Ἀμέσως σχεδὸν παρὰ τὰ τεῖχη ῥέει ταχὺς καὶ ἄφθονος ὁ Ἰϋρώτας, εἰς τὰς καμπὰς σχηματίζων βαθείας δίνας, ὅπου βεβαίως ἐλούοντο οἱ νεανῖαι Σπαρτιάται μετὰ τὰ σκληρὰ των γυμνάσια. Ὀλίγον κατιωτέρῳ πλήθος ἀκόμη καλαμώνων ἐνθυμίζει τὸν ὁδοιπόρον, πόθεν ἔκοπτον οἱ ἄλκιμοι ἑκεῖνοι νεανῖαι τοὺς καλὰ μους με γυμνάς χεῖρας διὰ νὰ στρώσουν τὴν κλινην των. Παρὰ τὸν καλαμῶνα κείται τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος.

Αὐτόθι εὐρέθησαν τὰ θεμέλια ναοῦ τοῦ ἔκτου περίπου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ἦν τρίτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἐκτίσθη παρ' αὐτὸν θεατροειδὲς κτίριον πρὸς θέαν τῶν ἀγώνων, οἱ ὅποιοι ἀρχαῖοι θέν ἐτελοῦντο παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Ἦν κυκλωτερές τοῦτο κτίριον εἶδεν ὁπωσδήποτε σωζόμενον καὶ ἐσχεδίασε πρὸ ἑκατὸν σχεδὸν ἐτῶν ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς Λήκ. Σήμερον μὲν οἱ κατώταται στρώσεις αὐτοῦ σήζονται. Εἰς τὸ μέσον τῆς κοίτης εὐρίσκετο ὁ βωμὸς τῆς θεᾶς, ὅστις εἰς παλαιστάτους χρόνους πολλάκις ἀπῆτησε θυσίαν ἀνθρωπίνην καὶ κατόπιν δὲ συχνάκις ἐρραντίσθη μετὰ τὸ αἷμα τῶν νέων, οἵτινες μέχρι θανάτου ὑπέμειναν τὴν μαστίγωσιν. Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ κατὰ πρώτην φοράν τὸν τέταρτον μὲν πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἀναφερόμενος οὗτος ἀγὼν μαστιγώσεως εἶχεν ὅλως διόλου ἄλλον χαρακτῆρα τότε καὶ οὐχὶ τοῦτον τὸν πολὺ μεταγενέστερον τῆς παθητικῆς καρτερίας εἰς τὰς καταφερομένας πληγὰς. Ἦν τέταρτον αἰῶνα, τουτέστι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀγησι-

λάου, ὁ ἀγὼν συνίστατο εἰς τοῦτο ὅτι νέοι Σπαρτιάται ὁρμώντες ν' ἀρπάσωσιν ἀπὸ τὸν βωμὸν τὰς ἐπ' αὐτοῦ καταθετομένας προσφορὰς κατὰ τὴν ἑορτήν, κατεδιώκοντο ὑπ' ἄλλων διὰ μαστίγων ὠπλισμένων νέων καὶ παραφυλαττόντων ἐκεῖ. Ὅτε δὲ κατόπιν ἐπὶ Ῥωμαίων, μετὰ τὴν ἐπανειλημμένην ἀναστάτῳσιν τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος ὀλίγον πρὸ τοῦ 200 καὶ ὀλίγον μετ' αὐτό, τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα καὶ πάλιν ἀνέζησαν, ὡς ψυχρὰ πλέον πνοὴ εἰς τὴν ἔρημον στρατοῦ καὶ βασιλέων Σπάρτην, τότε ἀνεκαινίσθησαν κατ' ἄλλο ὅλως διόλου πνεῦμα οἱ παλαοὶ ἀγῶνες — ὡς γυμνάσια ἀντοχῆς σχεδὸν βαρβαρικῆς — καὶ ὡς τοιοῦτοι διετηρήθησαν μέχρι τέλους τοῦ ἐθνικοῦ βίου.

Ἀλλ' ὑπῆρχεν αὐτόθι καὶ ἄλλος ναὸς παλαιότερος τοῦ ἔκτου αἰῶνος καὶ βωμὸς σύγχρονος αὐτοῦ καὶ τὰ λείψανα τῶν τότε θυσίων καὶ προσφορῶν ἐφύλαξεν ἡ γῆ εἰς ἄλλεπάλληλα στρώματα, τὰ ὅποια οἱ Ἀγγλοὶ ἀρχαιολόγοι μετὰ πάσης ἀκριβείας κατῳρίωσαν νὰ διακρίνωσι καὶ εἰς τὰς διαφόρους πρὸ τοῦ ἔκτου μέχρι τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἐποχὰς κατανείμωσι. Πλήθος θραυσμάτων ἀγγείων, μέγιστον πλήθος μολυβδίνων μορφῶν τῆς θεᾶς ἢ τῶν προσφερομένων ζώων, παντοῖα ἐξ ἐλέφαντος σκαλιστὰ ἀντικείμενα ἐξήλθον ἐκ τῶν στρωμάτων τούτων εἰς φῶς, μέλλοντα τίς οἶδεν εἰς ποῖα νέα συμπεράσματα περὶ τῆς λατρείας καὶ τῆς τέχνης, ἴσως δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ἀρχαίας δωρικῆς ἐθνολογίας νὰ δώσωσιν ἀφορμὰς. Ἀρκεῖ νὰ σημειώσωμεν ὅτι πόρπαι τινὲς χαλκαὶ (αἱ κοινῶς λεγόμεναι «παραμάννες») δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀνάλογον μετὰ τὰ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὅμοια εὐρήματα, ἀλλὰ μόνον μετὰ τῆς Ἀυστρίας καὶ τῶν Ἀλπεινῶν χωρῶν τοῦ λεγομένου σιδηροῦ αἰῶνος. Ἡ παρατήρησις αὕτη καὶ ἄλλαι τινὲς ὅμοιαι ἐνισχύουσι τὴν ὑπόθεσιν περὶ τῆς βορείας καταγωγῆς τῶν λαῶν ἐκεῖνων (τῶν Δωριέων), οἵτινες περὶ τὸ 1000 περίπου πρὸ Χριστοῦ, κατὰ τὴν παράδοσιν, κατεπολέμησαν τοὺς ἐπὶ αἰῶνας ἐν πολιτισμῷ τότε ζῶντας λαοὺς τῆς Ἑλλάδος (τοὺς Ἀχαιοὺς) καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ὁμηρικῶν ἀνακτόρων καὶ πόλεων ἐθεμελίωσαν — μετὰ τινὰς αἰῶνας ὀπισθοδρομήσεως πολιτιστικῆς — τὸν κλασσικὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πολιτισμόν, ἀπὸ τοῦ 700 περίπου καὶ ἐφεξῆς.

Οἱ Ἀγγλοὶ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολόγοι εἰργάσθησαν καὶ εἰς τὴν

Θεσσαλίων ἐν μέρει. Μία ἀρχαία ἐκκλησία μὲ τὰ ὠραία τῆς μωσαϊκᾶ εἴλκυσεν ἐδῶ ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τῶν.

Σπουδαία εἶναι ἡ ἐργασία ἐνὸς τῶν ἐταίρων τῆς σχολῆς, τοῦ κ. Δίκινς, πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῶν κολοσσίων ἀγαλμάτων τοῦ ναοῦ τῆς Δεσποίνης ἐν Λυκοσοῦρα τῆς Ἀρκαδίας. Ὁ ἰδικὸς μας πεπειραμένος ἀρχιτεχνίτης Παναγῆς Καλούδης κατήρθρωσεν αὐτόθι, ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἐφόρου κ. Κ. Κουρουνιώτου, ν' ἀνασυγκροτήσῃ διὰ τῶν σωζομένων τεμαχίων καὶ πολλῶν συμπληρώσεων ἀρκετὰ ἐκ τῶν κοσμοῦντων ποτὲ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο ἀγαλμάτων τοῦ καλλιτέχνου Δαμοφώντος. Ἐπειδὴ σιῶζονται σπουδαία μαρμάρινα τεμάχια τῶν μορφῶν τούτων, δὲν εἶναι ἀδύνατον δι' αὐτῶν καὶ διὰ γυφίνων συμπληρώσεων νὰ ἀναπαρασταθῶσι τελείως τὰρχαία ἐκεῖνα καλλιτεχνήματα. Μίαν δὲ τοιαύτην ὥραIAN ἱερογραφικὴν ἀναπαράστασιν παρουσίασεν ἐσχάτως ὁ κ. Δίκινς εἰς συνεδρίαν τῆς ἀγγλικῆς σχολῆς.

Ἡ Ἀμερικανικὴ σχολὴ εἰργάσθη διὰ τοῦ διευθυντοῦ κ. Χίλλ εἰς τὴν παλαιὰν Κόρινθον. Αἱ κατὰ τὸ λήξαν δὲ ἔτος ἐργασίαι βεβαιοῦν τελείως ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ προβαίνει ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ ὁδηγοῦ ἡμῶν Πausανίου, βῆμα πρὸς βῆμα ἀνακαλύπτουσα τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμενα μνημεῖα τῆς ἀρχαίας πόλεως. Τοῦτο ἀνέκαθεν ἐπίστευσαν οἱ Ἀμερικανοὶ ἀρχαιολόγοι. Ἀλλὰ διὰ τῶν προσφάτων ἐπιτυχῶν ἐρευνῶν τοῦ κ. Χίλλ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐβεβαιώθη περιφανῶς.

Ἡ Ἀστριακὴ σχολὴ ἐργάζεται ἀνέκαθεν ὅχι εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσον, ὅσον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου εἰς σπουδαίας μελέτας καὶ ἀνακαλύψεις προέβησαν οἱ σοφοὶ οὗτοι διὰ τοῦ ἀπαθανόντος διασήμεου καθηγητοῦ τῆς Βιέννης Μπένδορφ, τοῦ νῦν διευθυντοῦ τῆς σχολῆς καθηγητοῦ Ἐδερδαυ καὶ ἄλλων. Ἀλλὰ πρέπει καὶ αὕτη νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα, διότι πρὸ μικροῦ ἀπέκτησεν εἰς τὰς Ἀθήνας λαμπρὸν καθιδρυμα, ὥς πᾶσαι αἱ λοιπαὶ σχολαί, δι' οὗ μονιμοποιεῖ καὶ στερεώνει ἔτι μᾶλλον τὴν ἐδῶ ἐνέργειάν της, ἐγκαινισθεῖσαν ἄλλως πρὸ μακρῶν ἐτῶν διὰ

τῶν ἐξόχων ἐργασιῶν τοῦ μεγάλου ἐπιγραφικοῦ κ. Ἀδόλφου Βίλχελμ, νῦν καθηγητοῦ ἐν Βιέννῃ.

Ἡ Γαλλικὴ σχολὴ μὲ δραστηριότητα ἑκτακτον ἀνέλαβε διὰ τοῦ διευθυντοῦ κ. Ὀλλῶ τὰς πολυετεῖς (ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν) ἐργασίας εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Δήλου. Ἦναι τὴν συμπλήρωσιν τῆς μεγάλης ταύτης ἀνασκαφῆς, ἣτις τὴν Δήλον καθιστᾷ εἰς πολλὰ ἐφάμιλλον τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῶν Δελφῶν, ἐνῶ ὡς πρὸς ἄλλα ἀποδίδει εἰς αὐτὴν θέσιν Ἱομπηίας ἑλληνικῆς μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀνασκαπτομένων ἀρχαίων οἰκιῶν, κοσμουμένων διὰ μωσαϊκῶν καὶ τοιχογραφιῶν σπουδαίων τοῦ δευτέρου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος.

Ἡ Γερμανικὴ σχολὴ ἐπισπᾷ ἰδιαιτέρως καὶ φέτος τὴν προσοχὴν τῶν σοφῶν διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ διευθυντοῦ κ. Δαίρπφελδ εἰς τὴν Λευκάδα, ὡς τὴν ἀληθῆ ὁμηρικὴν Ἰθάκην. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα, τὸ ὅποῖον ἡ σκαφὴ αὕτη προκαλεῖ, ἀναφέρεται εἰς τὰς περὶ Ὀδυσσεύας καὶ Ἀχαιῶν, Ὀμήρου καὶ ὁμηρικοῦ ἔπους, πρωῒμου ἑλληνικῆς καὶ παναρχαίας ἀχαικῆς τέχνης ῥηξικελεύθους γνώμας τοῦ κ. Δαίρπφελδ, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐλέχθη ἀκόμη ἡ τελευταία λέξις. Ὅταν ἡ παλαιὰ πίστις προσβάλλεται μὲ τόσην βίαν, ἐπόμενον εἶναι ὅτι οἱ τέως πιστοὶ δὲν μεταβάλλουν τόσον εὐκόλῃ πεποιθήσεις. Καὶ εἶναι μὲν ἄγνωστον τῶρα ποῦ θὰ μᾶς φέρουν αἱ νέαι αὗται ἀνατρεπτικαὶ ριζωμένων γνώμων καὶ προλήψεων παρατηρήσεις τοῦ Γερμανοῦ σοφοῦ, ἀλλ' αἱ παλαιαὶ πεποιθήσεις θὰ ὑποστοῦν βεβαίως — καὶ ὑπέστησαν ἤδη — μέγαν κλονισμόν καὶ τὸ μέλλον πιθανῶς ἀνήκει πάλιν εἰς τὸν τολμηρὸν ἀνακαινιστήν.

Κατὰ τὸ παρόν, σπουδαῖον εὑρημα εἰς τὴν Λευκάδα-Ἰθάκην δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀποκάλυψις παναρχαίου κτιρίου, εἰς τὸ ὅποῖον ὁ κ. Δαίρπφελδ βλέπει τὰ λείψανα τοῦ ὁμηρικοῦ ἀνακτόρου τῆς πόλεως τοῦ Ὀδυσσεύς, καὶ ἔτι σπουδαιότερον οἱ προϊστορικοὶ τάφοι, τῶν ὁποίων τὰ ἀγγεῖα ἔχουσι μεγάλην σημασίαν διὰ τὰς περὶ τοῦ ἀχαικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐγχωρίας καὶ αὐτοφυοῦς τέχνης τῶν Ἀχαιῶν γνώμας τοῦ σοφοῦ

Γερμανοῦ. Περὶ τάντικείμενα ταῦτα ἐγείρεται τὸ σπουδαιότατον ζήτημα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐναντιοφρονούντων περὶ τῆς χρονολογίας τῶν λεγομένων γεωμετρικῶν ἀγγείων, τοῦ ὁποῦ ἡ τελειωτικὴ λύσις συμφώνως πρὸς τὰς ἀκραδάντους πεποιθήσεις τοῦ ὀξυδερκοῦς καὶ πρακτικωτάτου ἐρευνητοῦ δύναται ν' ἀνατρέψῃ ἐκ βάθρων ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε ἐπικρατούσας γνώμας περὶ τῆς παναρχαίας πολιτιστικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι λοιπῶν ἐργασιῶν τῆς Γερμανικῆς σχολῆς πρέπει ν' ἀναφέρω ἰδίως τὰς σπουδαίας ἐρεῦνας τοῦ ἐν Kiel καθηγητοῦ κ. Φερδ. Νόακ πρὸς ἀποκάλυψιν τῶν ἀληθινῶν τειχῶν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ὅχι τῶν τέως ὡς τοιούτων νομιζομένων εἰς τὸν Κεραμεϊκὸν καὶ τὰς εἰς τὸ αὐτόθι ἀρχαίον νεκροταφεῖον τοῦ ἐκ Βερολίνου καθηγητοῦ κ. Ἀλφρέδου Βρύκνερ. Ἡ πρώτη ἐργασία ἐδημοσιεύθη εἰς ἐν τελευταῖον τεῦχος τῶν Ἀνακοινώσεων μὲ πᾶσας τὰς ἀπεικονίσεις τῶν ἐν λόγῳ τειχῶν, τὰ ὅποια ἀποδεικνύουν ἀκριβεστάτην τὴν περὶ τῆς κτίσεως αὐτῶν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου, καθ' ἣν οὐδενὸς μνημείου ἐφεισθήσαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ νὰ οἰκοδομήσουν κρύφα τῶν Σπαρτιατῶν τὸν περίβολον τῆς πόλεως. (Ὁ) δεῦτερος ἀρχαιολόγος ἀπέδειξε ποῖον εἶναι τὸ πραγματικὸν ἀρχαίον στρώμα τοῦ περιφήμου νεκροταφείου τοῦ Διπύλου (Ἀγίας Τριάδος) καὶ ἀπεκάλυψε τὰς ἀληθεῖς βάσεις πολλῶν τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ σιζομένων, τέως δὲ ἐν μέρει κατακεχωσμένων μνημείων.

Μεγάλῃς σπουδαιότητος ὥσαύτως εἶναι καὶ ἡ αὐτὴν ὅχι ὀλιγώτερον ἢ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν Λευκάδι ἐρευναν ἡ ἐργασία τοῦ κ. Δαῖρπφελδ εἰς τὴν Ἰτρυνθία, εἰς τὴν ὁμηρικὴν Πύλον καὶ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

Εἰς τὴν Ἰτρυνθία ὑπὸ τὸ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον, τὸ ὅποιον ὁ Σλήμαν καὶ ὁ Δαῖρπφελδ ἄλλοτε ἀπεκάλυψαν, εὐρέθη τῆρα διπλοῦν στρώμα παλαιότερων κτιρίων. Ἄρα καὶ ἐδῶ ὅπως εἰς τὴν Κρήτην ἐν ἀνάκτορον διεδέχθη μετὰ περιόδον ἐτῶν τὸ ἄλλο καὶ πολιτισμὸς ἐπομένως προὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα ἀρχαιότερος τοῦ ἤδη παναρχαίου ἐκείνου τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν.

Καὶ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ὁμοίως ὑπὸ τὸ ἀρχαιότατον ἤδη Ἡραῖον ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ἀρχαιότερου ἱεροῦ, ὅπερ ἴσως ἦτο ἀπλοῦς βωμός, ὅπως π. χ. ὁ ἐν Ἡέρμῳ τῆς Αἰτωλίας ὑπὸ

τὰ στρώματα δύο ἤδη πᾶν ἀρχαίων ναῶν ἀποκαλυφθεῖς. Τὸ σπουδαῖον ὅμως ἐν Ὀλυμπίᾳ εἶναι ὅτι περὶ τὸν βωμὸν τοῦτον συνέλεξεν ὁ κ. Δαῖρπφελδ ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων ἡ πολύχρωμος διακόσμησις ἐνθυμίζει τὰ ἀρχαιότατα τῆς Κρήτης, τὰ ἐκ τοῦ χωρίου Καμάραις, ὅπου ἰδίως πάμπολλα εὐρέθησαν, καμαραϊκὰ λεγόμενα, ἀρχαιότερα τῶν πρωϊμωτέρων μυκηναϊκῶν.

Εἰς τὴν Τριφυλίαν τέλος μεταξὺ Λεπρέου καὶ Σαμικοῦ εὑρετὰ λείψανα τῆς ὁμηρικῆς Πύλου, ἵχνη τῶν ἀνακτόρων τῶν Νηλεϊδῶν, τάφους θολωτοῦς καὶ ἀγγεῖα ὅπως τὰ ἐν Λευκάδι μονόχρωμα. Ἡ ὁμηρικὴ γεωγραφία, διάφορος τῆς μετὰ τὴν Δωρικὴν μετανάστασιν ἑλληνικῆς, διαφωτίζεται τοιουτοτρόπως σπουδαίως. Ὅπως δὲ εἰς ἄλλην θέσιν μετεβιβάσθη τὸ ὄνομα τῆς ὁμηρικῆς Πύλου, τοιουτοτρόπως δυνατόν ἦτο καὶ τὸ τῆς Ἰθάκης - Λευκάδος ὄνομα νὰ μεταβιβάσθῃ εἰς ἄλλην νῆσον, ἥτις καὶ μέχρι τοῦδε τὸ διετήρησεν, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ Πύλος τὸ ἰδικόν της.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐξηκολούθησε πρῶτον, ὅπως ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν ἤδη, τὰς ἐργασίας εἰς τὴν Ἐπίδαυρον διὰ τοῦ Γενικοῦ ἐφόρου κ. Καβάδου. Διὰ τῶν γυψίνων ἀναπαραστάσεων μερῶν τῶν ἀρχαίων κτιρίων τοῦ μεγάλου ἱεροῦ πρδκεῖται ἡ Ἐπίδαυρος νὰ ἀποκτήσῃ πρότυπον καὶ μοναδικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα μουσεῖον. Καὶ ἂν δὲν ἔχῃ τοὺς θησαυροὺς τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ὀλυμπίας, θὰ παρέχῃ ὅμως πάντοτε εἰκόνα τελείαν ἐνὸς ἀρχαίου ἱεροῦ, ἀληθινοῦ σχολείου τῆς ἀρχαίας ἀπὸ τὴν θρησκείαν ἀναποσπάστου ἱατρικῆς, τὸ ὅποιον ἀδιάπτωτον θὰ διατηρῇ τὸ πρὸς αὐτὸ ἐνδιαφέρον καὶ τῶν ἐπιστημόνων καὶ τοῦ πολλοῦ κόσμου. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνθυμίσω ὅτι τὸ τελειότατον καὶ κάλλιστον τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν θεάτρων κέκτηται τὸ ἱερὸν τῆς Ἐπιδαύρου; Ἀλλὰ τὸ σπουδαῖον τῶρα εἶναι ὅτι καὶ ἐκ τῆς περιφήμου θόλου τόσα νέα λείψανα ἀνεκαλύφθησαν ἐσχάτως, ὥστε κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Καβάδου εἶναι δυνατὴ πολὺ τελειότερα νῦν καὶ ἀκριβεστέρα ἀναπαραστάσεις τοῦ μνημείου. Ἡ δὲ εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἐπιδαύρου ἀνασυνεκροτήθησαν μέρη αὐτοῦ οὐσιώδη διὰ τῶν εὐρεθέντων ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων.

Ἀλλὰ τὴν καλλίστην ἐπιτυχίαν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογί-

κῆς ἑταιρείας ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ ἑλληνας ἀρχαιολόγου ἀνακάλυψις τῶν ζωγραφιστῶν ἐπιτυμῶν στήλων εἰς τὰς Παγασάς, ἡμίσειαν μόνον ἦσαν μακρὰν τοῦ Βόλου. Ὁλόκληρον νεκροταφεῖον τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως ἐστολίζετο κατὰ τὸν τρίτον καὶ τέταρτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα διὰ τοιούτων ζωγραφιστῶν ἐπιτυμῶν μαρμάρων, ὅποια καὶ ἀλλαχόθεν γνωρίζομεν, ἀλλ' οὔτε τόσον θαυμαστῶς διατηρούμενα οὔτε τόσον πολλά. Ἰξαισία π. γ. εἶναι ἡ συλλογὴ ὁμοίων μαρμάρων ἡ τοῦ Γκράφ ἐν Βιέννῃ, πλάκες τινὲς ἄλλαι διατηροῦνται καὶ εἰς τὸ ἐδῶ Ἰθθνικὸν Μουσεῖον, ἀμυδρόταται δυστυχῶς, ἐκ τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Νειωστὶ εὐρέθησαν ἐπιτύμβια ζωγραφιστὰ στήλαι καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλὰ διὰ τῶν στήλων τῶν Παγασῶν ἡ Ἰλλάς ἀποκτᾷ σήμερον ἀνεκτίμητον ἀρχαιολογικὸν θησαυρόν.

Τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην χρεωστούμεν εἰς τὸ ὅτι εἰς ἀρχαιότερους χρόνους ὅλαι αἱ στήλαι τῶν τάφων τοῦ τόπου ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς σχηματισμὸν στερεοῦ ἐδάφους ἑμπροσθεν νεοκτίστου πύργου τοῦ κάστρου τῶν Παγασῶν. Ὅτε ἔσκαπτεν ἐκεῖ που ὁ ἔφορος κ. Ἀρβανιτόπουλος, μὴ ὑποπτεύων ἐννοεῖται τί ἐκρύπτετο κάτωθεν τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους, ἐργάτης ἐπιμένων παραδόξως εἰς τὴν ἐργασίαν του, κατὰ συγκυρίαν ἀνέσυρε πέτρων φέρουσιν ζωγραφιστὴν παράστασιν. Μετ' ὀλίγον ἀπεκαλύπτετο ὁ κολοσσιαῖος στερεοῦς οἶκος εἰπεῖν, ὅστις ἀπετελέσθη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπιτυμῶν. Ἀπειρα εἶναι τὰ τεμάχια ταῦτα, τινὰ δὲ ἀντιγραφέντα (περὶ τὰ δέκα) μέλλουσι νὰ παράσχῃσι σπανιότατα, μοναδικὰ μάλιστα ὑποδείγματα τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς κατὰ τὸν τρίτον καὶ δεύτερον, ἴσως καὶ προγενέστερόν τινα πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα.

Μίαν ἐκ τῶν παραστάσεων τούτων πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ ἐξάρωμεν, τὴν παρουσιάζουσαν λεγὼν, ἐξηπλωμένην εἰς τὴν κλίνην, ἐνῇ παρὰ τοὺς πόδας κάθηται πρεσβύτερος ἀνὴρ, παρὰ δὲ τὴν κεφαλὴν στέκεται ἡ μάϊα μὲ φασκιωμένον τὸ βρέφος, προσβλέπουσα ἄνδρα ἀφνιδίως διὰ τῆς θύρας εἰσερχόμενον εἰς τὸ δωμάτιον. Ἡ ἑλληνικὴ τέχνη μᾶς παρουσιάζεται ἐδῶ μὲ ἄλλην ὅλως διόλου ζωὴν, ἑκφρασίαν καὶ ποικιλίαν παρὰ εἰς τὰ ψυχρὰ μάρμαρα καὶ τῶν ὠραιότερων ἀκόμη ἀναγλύφων.

Ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι εἶναι πολλαχῶς ἀξιοσημείωτοι διὰ

τὰς μορφάς, τὰς ἐνδυμασίας, τὰ ἐπιπλά, τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἀντικείμενα, περὶ τῶν ὁποίων ἀδύνατον νὰ γίνῃ ὑφ' ἡμῶν ἐνταῦθα πλειότερος λόγος. Ἀρκούμεθα μόνον εἰς τὸ νὰ ἐξάρωμεν τὴν ἑκτακτον τῶν εὐρημάτων τούτων σπουδαιότητα, τὰ ὅποια θὰ κοσμήσωσι τὸ ἐν Βόλῳ δαπάναις τοῦ κ. Ἀλεξίου Ἀθανασάκη κτιζόμενον μουσεῖον.

Ὁ λόγιος ἱατρός κ. Κλῶν Στέφανος, εἰς ὃν χρεωστοῦνται ὠραιόταται ἀνακαλύψεις εἰς τὴν νῆσον Νάξον τοῦ κυκλαδικοῦ λεγομένου αἰῶνος, ἐστράφη τελευταίως πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν, ἀναζητῶν καὶ ἐκεῖ τὰ λείψανα τῶν παμπάλαιων τῆς Ἑλλάδος οἰκητόρων. Καὶ ἀνεῦρε μικρά τινα τοιαῦτα, δίδοντα ἀφορμὴν εἰς περαιτέρω ζητήσεις καὶ ἐλπίδα εἰς προσεχεῖς ἀνακαλύψεις.

Ὁ καθηγητὴς κ. Κ. Ρωμαῖος εἰργάσθη παρὰ τὴν Τεγέαν (ἐρείπια παρὰ τὸ χωρίον Πιαλί, πλησίον τῆς Τριπόλεως). Ἐπὶ κορυφῆς τοῦ Μαρμαροδοῦνου τῶν Δολιανῶν, τρεῖς ὥρας νοτίως τῆς Τεγέας, ἀνέσκαψε δωρικὸν ναόν, περίπου τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ἑκτοῦ αἰῶνος. Σπουδαῖον αὐτόθι ἀρχιτεκτονικὸν εὐρημα εἶναι κιονόκρανον μὲ γλυπτὰ ἀνθέμια κατὰ τὸ ὑποτραχήλιον, διάφορα τῶν τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος ἐν Ποσειδωνίᾳ (Paestum) τῆς Ἰταλίας, ἐνθυμίζοντα ὅμως, ὅπως καὶ ταῦτα, τὸ μυκηναϊκὸν κιονόκρανον τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἀτρέως. Εἰς δὲ τὴν Ἀρβανιτοκερασίαν, τρεῖς ὥρας νοτιοδυτικῶς τῆς Τεγέας, ἐδεδαίωσε τὴν ὑπαρξίν τεμένους Δήμητρος καὶ Κόρης. Καὶ πολυάνδριον Τεγεατῶν πολεμιστῶν πεσόντων εἰς μάχην τινὰ κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα μετ' ἐπιγράμματος εὔρε παρὰ τὴν Τεγέαν ὁ κ. Ρωμαῖος.

Εἰς τὴν Λυκόσουραν ὁ ἔφορος κ. Κ. Κουρουνιώτης εὔρε μεταξὺ ἄλλων καὶ ὠραῖον χαλκοῦν ἀρχαῖκόν ἀγαλμάτιον Ἀπόλλωνος.

Εἰς τὴν Εὐβοίαν ὁ γυμνασιάρχης κ. Ν. Παπαδασιλείου, εἰς τὸ Ἀμφιαράειον ὁ ἔφορος κ. Λεονάρδος, προσέθηκαν ἀξίας λόγου παρατηρήσεις περὶ τῆς αὐτόθι ἀπὸ ἐτῶν γινομένης ἐρεῦνης.

Σημαντικώτερα εὐρήματα ἔχει ὁ ἔφορος κ. Β. Στάης ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ Σουνίου, ὅπου πέρυσιν ἀνεῦρε τὸν κολοσσιαῖον ἀρχαῖκόν Ἀπόλλωνα, κοσμοῦντα ἑκτοτε τὸ Ἰθθνικὸν Μουσεῖον. Εἰς βόθρον τινὰ, εἰς τὸν ὅποτον οἱ ἀρχαῖοι ἔρριψαν παλαιότερα ἄχρηστα πλέον ἀφιερώματα, εὔρε μεταξὺ ἄλλων καὶ πολλοὺς αἰγυπτιακοὺς σκαραβαίους.

Πολλὰ καὶ ἐπὶ εὐρείᾳ περιφερείᾳ εἶναι καὶ αἱ ἐργασίαι εἰς τὴν Χαιρώνειαν, παρ' αὐτὴν καὶ ἔτι ἀπωτέρω εἰς τὴν ἐγγὺς φωικὴν χώραν.

Ἡ Χαιρώνεια ἀπέκτισε τελευταίως μουσεῖον ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐπαρχιακῶν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ἐπὶ προϊστορικοῦ ἐδάφους, εἰς κολοσσαῖον γήλοφον τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος αὐτόθι παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ἀπὸ πέντε ἐτῶν ἐξακολουθοῦσαι ἀνασκαφαί, ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν πολυαρίθμων παρὰ τὸ χωρίον "Ἐξαρχος τάφων τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀθῶν, ἡ ἀνασκαφὴ προϊστορικῶν οἰκήσεων καὶ ἐνὸς τύμβου προμυκηναϊκοῦ παρὰ τὸ Δραχμάνι (ἐγγὺς τῆς ἀρχαίας Ἰβλατείας), αἱ νεώταται ἔρευναι εἰς τὴν Σχιστὴν ὁδόν, ἡ πρόσφατος ἀνασκαφὴ μυκηναϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν τάφων εἰς τὴν μαγευτικὴν Πέσιν ἅγιος Θεόδωρος εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀντικύρας — πᾶσαι αὗται καὶ ἄλλαι τινὲς ἔτι δαπάνη τῆς Ἀρχαιολογικῆς μας ἐταιρείας γενόμεναι ἐργασίαι, ἐν μέρει δὲ καὶ αἱ τῶν Βαυαρῶν ἀρχαιολόγων, ἡγουμένου τοῦ πολυκλαύστου Φουρτβάιγκλερ ἐν Ὀρχομενῇ (τὸ 1903 καὶ 1905), παρέσχον πολὺ καὶ θαυμάσιον ὕλικόν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦτο. Ἰλυπτὰ εἰς αὐτὸ δὲν ὑπάρχουν· ἀλλὰ τὰ λαμπρὰ ἀγγεῖα τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος, τὰ τοῦ προμυκηναϊκοῦ τύμβου Δραχμάνου καὶ ἄλλα τινὰ ἀντικείμενα εἶναι ὅλως διόλου μοναδικὰ εὐρήματα. Ἐὰ λείψανα τοῦ πολυανδρίου τῶν Μακεδόνων τῶν πεσόντων ἐν Χαιρωνείᾳ τὸ 338 (ὄστᾳ, ἀγγεῖα καὶ ὅπλα αὐτῶν) κείνται ὡσαύτως αὐτοῦ.

Ἄν προσθέσωμεν καὶ τὰς πρὸς ἀναστύλινσιν τοῦ ναοῦ τῆς Φιγαλίας καὶ τοῦ Ἰσρεχθείου ἰδίας (ταύτας διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ν. Μπαλάνου) γενομένας ἐργασίας καὶ τὰς ἐναρκτηρίους ἀνασκαφικὰς πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τὸ ἑησεῖον ὑπὸ τοῦ κ. Καθέβαδα, ὃς ἔχουσιν πλήρη κάπως, ἂν καὶ γενικὴν μόνον εἰκόνα τῆς δραστηριότητος ἐνεργείας τῆς ἡμετέρας Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν ξένων Σχολῶν ἀνωτέρω σημείωμα δὲν ἔχει ἄλλην σημασίαν ἢ τὴν τῆς ἀπλῆς μνείας τῶν σπουδαιοτέρων ἐρευνῶν. Ἀκριβεστέρα ἐξήγησις τῶν πραγ-

μάτων καὶ ἀναφορὰ εἰς τὴν βαθυτέραν αὐτῶν ἐπιστημονικὴν σημασίαν δὲν εἶναι δυνατὴ εἰς τὸν στενὸν τοῦτον χώρον. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν γενικῶν τούτων γραμμῶν θὰ λάβῃ νομίζομεν ὁ ἀναγνώστης σαφεῖ ἰδέαν τῆς μὲ εἰλικρινῇ ἀμίλλαν καὶ ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπην πρὸς τὸ ὅρατον καὶ ὕψηλόν γινομένης ἐργασίας Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐπὶ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐδάφους. Ὅ,τι ὅμως ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης ἀποκτᾶται, χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ πλησιάσῃ ἔτι μᾶλλον τὸν ξένον κόσμον πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν χώραν μας νὰ στολίσῃ μὲ τοὺς αἰωνίους θησαυροὺς τῆς τέχνης τῆς Ἀρχαιότητος. Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ ἀρχαιολογία ἀναλαμβάνει καὶ τὸ ἔργον βοηθητικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐημερίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΥ

ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ

Τὴν πρώτην εἰς τὸν ναὸν καὶ αἱ νέαι ἐν καιρῷ νυκτός. — Τὸ κατάφυτον κτήριον. — Θέα ἀπὸ τῶν παραθύρων. — Τὰ λαϊκὰ ἀναγνώσματα. — Ὁ ἥρωες ἐνδὸς μυθιστορήματος. — Τὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. — Ἐκκλησίαι καὶ αἱρέσεις.

Τὴν πρώτην ἑσπέραν μετὰ τὴν ἀφίξίν μου εἰς τὸ «χωριό μου» ἐξήλθα εἰς τοὺς δρόμους, τρόπον τινὰ ὡς μετημιφιεσιμένος ἥρως τῆς Χαλιμάς, νὰ ἀντιληφθῇ τὴν νυκτερινὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Οἱ φανοὶ τοῦ ἀεριοφωτός καὶ αἱ λαμπρῶς φωτισμέναι προθήκαι τῶν ἐμπορικῶν ἔρριπταν ἀπλετον φῶς ἐπὶ τῆς λευκῆς χιόνος, καὶ οἱ κρύσταλλοι τῶν πάγων ἐλούοντο εἰς τὸ φῶς καὶ ἐξέπεμπαν ζωηρὰς ἀκτῖνας.

Αἱ θύραι ἠνοίγοντο καὶ ἐξήρχοντο εἰς τὸν δρόμον πολλοὶ ἄνθρωποι, οἱ περισσότεροι νέοι καὶ νεάνιδες. Ὅλοι διεύθυνοντο πρὸς μίαν διεύθυνσιν. Ποῦ ἀρὰ γε μεταβαίνουν; Πέατρον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ χωριόν, αἱ δὲ ἐπὶ τῆς πλατείας ἐκκλησίαι ἔκειντο σιωπηλαὶ καὶ σκοτειναί.

Ἀπεφάσισα ν' ἀκολουθήσω δύο νεάνιδας, αἱ ὅποιαι ἐπεριπάτουσαν μὲ βῆμα ταχὺ καὶ σχεδὸν ἔτρεχαν ὀλοταχῶς, προφανῶς διὰ νὰ ζεσταθοῦν. Μετ' ὀλίγον, ὅτε ἔφθασαν πρὸ μεγάλου ὡραίου κτιρίου μὲ ρυθμὸν Ἑλληνικόν, χωρὶς νὰ σταματήσουν, ἀνῆλθον τὴν εὐρεῖαν κλίμακα, διέσχισαν τὴν εὐρεῖαν ὑπὸ στηλῶν ὑποσταζομένην στοᾶν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν φωτόλουστον εἴσοδον. Πλήθος νέων καὶ νεανίδων εἰσῆρχετο. Δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ τοὺς παρακολουθήσω, μὴ γνωρίζων ἂν εἶναι ἐλευθέρω ἢ εἴσοδος. Κατάρθωσα ὅμως νὰ εὕρω κατάλληλον θέσιν εἰς τὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιον, ὅπου ἐν ἔρριψα περίεργον βλέμμα διὰ τῶν κρυσταλλίνων παραθύρων.

Ἰδὼν μέγαν θάλαμον μὲ μακρὰς τραπέζας καὶ ἀναπαυτικὰ καθίσματα.

Ἐκεῖ ἐκάθηντο σοδαροὶ καὶ σιωπηλοὶ μὲ τὴν γνωστὴν ἐκείνην ἡρεμίαν οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες καὶ ἀνεγίνωσκαν βιβλία — ἄλλοι εἶχαν ἔμπροσθέν των χάρτας γεωγραφικοὺς καὶ διάφορα σχεδιαγράμματα. Ἐνόησα· τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο ἡ λαϊκὴ βιβλιοθήκη τοῦ χωρίου. Καθὼς ἔμαθα κατόπιν, κάποιος ἐκατομμυριοῦχος ἔλκων τὴν καταγωγὴν του ἐκ τοῦ χωρίου τὸ εἶχε προικίσῃ διὰ τοῦ λαμπροῦ κτιρίου, τοῦ ὁποίου οἱ θάλαμοι κατάφωτοι καὶ καταλλήλως θερμαινόμενοι ἀποπνέουν χλιδὴν καὶ εὐμάρειαν. Ἐκάστην ἑσπέραν γίνεται ἡ κάθοδος πολλῶν κατοίκων εἰς τὴν βιβλιοθήκην.

Ἡ μικρὰ ἐκείνη δεσποινίς, ἡ ὅποια μίαν ὀλόκληρον μακρὰν ἡμέραν ἔστατο ὀρθία εἰς τὸ ἐμπορικὸν ὡς πωλήτρια, μετὰ τὸ ἑσπερινὸν δεῖπνόν της συναντᾷ τὴν φίλην της ἐργαζομένην ὡς στενογράφων εἰς τὴν Ἰράπεζαν καὶ ἀμφοτέραι σπεύδουν εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Ὁ ζωηρὸς ἐκεῖνος παῖς, ὅστις ὅλην τὴν ἡμέραν ὠδήγει τὴν ἁμαξάν ἐνδὸς παντοπώλου διανέμων τὰ «ψώνια» εἰς τοὺς πελάτας τοὺς «ψωνίζοντας» τηλεφωνικῶς, «ξεζεύγει» τοὺς ἵππους του, ἐνδύεται καθαρά, συναντᾷ τὸν φίλον του ὀμήλικα, τὸν βοηθὸν τοῦ πεταλωτοῦ, καὶ ἀμφοτέροι σπεύδουν πρὸς τὴν βιβλιοθήκην, μὲ σημειωματάριον καὶ μολυβδοκόνδυλον ἀνὰ χεῖρας. Καὶ αὕτη ἡ ὑπηρέτρια τῆς ἀπέναντι οἰκίας, ὁ δημοδιδάσκαλος, ὁ κουρεύς, ὅλοι τέλος φοιτῶσιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Ὅλοι ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ ζήλου νὰ προάγωνται ἕκαστος εἰς τὸν κλάδον του. Οἱ περισσότεροι ἔχουν μόνον τὴν μόρφωσιν, ὅσην ἡδυνήθησαν νὰ λάβουν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τοῦ ἀγροτικοῦ δήμου των. Διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἐκλεκτῶν μυθιστορημάτων πιθανῶς μορφώνουν τὸν χαρακτήρα των καὶ ἐξ ἀπαντος τελειοποιοῦνται εἰς τὴν γλῶσσάν των. Ἀνέγνωσα βραδύτερον μερικὰ τοιαῦτα μυθιστορήματα καὶ ὁμολογῶ ὅτι οἱ νεαροὶ ἥρωες αὐτῶν δὲν εἶναι μὲν ἀκριβῶς τοῦ «γούστου» μου, ἀλλ' εἶναι ὅπως οὖν τὸ ἀγγλοσαξονικὸν ἰδεῶδες. Οἱ ἥρωες τῶν μυθιστορημάτων αὐτῶν εἶναι συνήθως νέοι πτωχοὶ μὲ ἰσχυρὸν χαρακτήρα, ψυχροί, σοδαροί, ἐγκρατέστατοι, μὴ πίνοντες πνευματώδη ποτὰ, μὴ καπνίζοντες σιγάρα. Καταγίνονται ἐν

πρώτοις νὰ καλλιεργοῦν συστηματικῶς τὴν ὑγείαν τινὴ διὰ καταλήλου γυμναστικῆς καὶ ἐγκρατείας. Κατὰ δεύτερον λόγον ἐργάζονται ὅπως αὐξήσουν τὰς πρακτικὰς γνώσεις τινὴ, γίνονται αὐτοδίδακτοι, ἀρχίζουσιν τὸ στάδιόν τινὴ ὡς ἀπλοῖ ἐργάται, διακρίνονται διὰ τὴν ἐνάρετον διαγωγὴν τινὴ, τὴν τιμιότητά τινων, τὸν ὀρησκαυτικὸν ζήλόν τινων κτλ., προάγονται, ταξιδεύουσιν, καὶ ἐπιστρέφουσιν κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν εὐποροὶ εἰς τὰς πατρίδας τινων.

Ἐκεῖ ἐκδύονται τὸν θώρακα τῆς ἀπαθείας, ὃ ὅποιοι ἐπὶ τόσα ἔτη τοὺς εἶχε καταστήσῃ ἀπροσβλήτους εἰς τὰ βέλη τοῦ ἔρωτος. Ἐπανευρίσκουσιν τὴν νέαν, ἥ ὅποια κρυφίως τοὺς ἠγάπα καὶ εἶχε μείνῃ πιστὴ εἰς τὸν ἀδήλιτον ἔρωτά τῆς, καὶ εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον νυμφεύονται γινόμενοι εὐτυχεῖς οἰκοδεσπόται. Τοιαύτη εἶναι συνήθως ἡ ὑπόθεσις τῶν μυθιστορημάτων τούτων.

Καθὼς εἶπα, ἡ καταδρόχῃσις μεγάλου ἀριθμοῦ μυθιστορημάτων γεγραμμένων εἰς τὴν ὀμαλὴν σύγχρονον γλῶσσαν — μὲ πολλοὺς ζωνηροὺς διαλόγους εἰς ὕψος ἐκλεκτὸν — εἶναι διὰ τοὺς θαυμάσιους τῆς βιβλιοθήκης ἀριστον μέσον διὰ νὰ ἐκμανθάνουν ἀκόπως τὴν γλῶσσαν. Πολλάκις ἤκουσα μὲ θαυμασμὸν ἐδῶ ἀπλοῦς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ νὰ ῥητορεύουν, νὰ χαριτολογοῦν καὶ εἶδα νὰ γράφουσιν ἀφόρους ἐπιστολάς, ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ εἶναι εἰς καταπληκτικὸν βαθμὸν κάτοχοι τῆς γλώσσης τινων, μολονότι δὲν εἶχαν τελευτήσῃ οὔτε τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἦ εὐτύχημα διὰ τοὺς Ἀμερικανοὺς νὰ ἔχουν γλῶσσαν φύτει τόσον εὐκόλῳ, ὥστε διὰ τῆς ἀπλῆς ἀναγνώσεως βιβλίων καὶ περιοδικῶν ἕκαστος νὰ δύναται νὰ γίνῃ ἀκόπως ῥήτωρ καὶ συγγραφεὺς!

Ἡ χρῆσις τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ δεικνύει μὲ πόσον ζήλόν ἐπιδίδονται οἱ φιλόδοξοι εἰς τὴν γεωγραφίαν. Ὑπάρχουσιν ὡραία συγγράμματα μὲ λαμπρὰς καλλιτεχνικὰς εἰκόνας, περιγράφοντα μετὰ χάριτος τὰς διαφόρους ἀχανεῖς χώρας τῆς ἀπεράντου Συμπολιτείας, τοὺς φυσικοὺς πόρους ἑκάστης καὶ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποῦ δύναται τις νὰ ἐκμεταλλεῖται τοὺς πόρους τούτους καὶ νὰ γίνῃ πλούσιος. Βλέπω μερικοὺς νέους προσεκτικώτατα νὰ σπουδάζουσιν τὴν

γεωγραφίαν, νὰ κρατοῦν σημειώσεις, νὰ μελετοῦν εἰδικὰ συγγράμματα πρὸς ἀπόκτησιν εἰδικῶν γνώσεων, ἥρεμοι, θετικοί. Ἡ φαντασία τινων εἶναι ἄπτερος μὲν, ἀλλὰ καλὴ πέζοπόρος, ἡ ὅποια μὲ βῆμα σταθερὸν τοὺς ὀδηγεῖ πρὸς νέους ὀρίζοντας.

Σκέπτομαι, πῶς εἶναι δυνατόν ἡμεῖς οἱ θερμόαιμοι, οἱ εὐφάνταστοι, οἱ «ἀνθρώποι τῆς καρδιάς», οἱ παράφοροι εἰς τὰ πάθη μας μετανάσται νὰ συναγωνισθῶμεν εἰς τὸν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως μετὰ τῶν θετικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου τούτου; Θὰ εἶναι ἀγὼν ἀνισος, ἀγὼν τῆς καρδίας ἐναντίον τῆς διανοίας, πάλῃ μεταξὺ τῆς πτερωτῆς φαντασίας καὶ τοῦ ψυχροῦ ὑπολογισμοῦ.

Ἐκατομμύρια μεταναστῶν εἰσέρχονται ἑτησίως εἰς τὴν εὐρεῖαν ταύτην Συμπολιτείαν. Οἱ μὴ ἀγγλικῆς καταγωγῆς ὑπερβαίνουν ἀριθμητικῶς πολὺ τοὺς καθαροῦ αἵματος Ἀμερικανούς, ἀλλὰ πάντοτε, ὅπως τὸ ἔλαιον ἐπὶ τοῦ ὕδατος, τὸ Ἀγγλαμερικανικὸν στοιχεῖον ἐπιπλέει. Ἐπιπλέει αὐτομάτως ἀνευ βιαίων μέτρων τῆς Πολιτείας. Ἡ Πολιτεία ἐπιτρέπει εἰς ἀλλοδαποὺς νὰ ἔχουν σχολεῖα εἰς τὴν γλῶσσάν τινων, τοὺς ὑποστηρίζει μάλιστα ἐνίστη ἠθικῶς, καθόσον δὲν περιφρονεῖ τὰς ξένας γλώσσας. Τὸ ἀρμόδιον Ὑπουργεῖον π. χ. καταδέχεται νὰ δημοσιεύῃ Ἑλληνιστὶ εἰς Ἑλληναμερικανικὰς ἐφημερίδας, ὅτι οἱ Ἕλληνες μετανάσται οἱ γινόμενοι οὐμα κανενὸς πράκτορος ἢ μεσίτου ἐργασίας δύνανται νὰ ἐπιδίδουν μήνυσιν κατ' αὐτοῦ Ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν ἀρμόδιον Ἐξασταγέέα, ὃ ὅποτος θὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν καὶ Ἑλληνιστὶ γραμμένας μηνύσεις καὶ καταγγελίας.

— Ὡς βλέπετε, τὸ Δημόσιον — ὃ «Μπάρπα-Σάμ», ὡς τὸ ὀνομάζουσιν «χαϊδευτικῶς» — λαμβάνει φροντίδα διὰ ὅλους τοὺς ἀνεψιοὺς καὶ ὅλας τὰς ἀνεψιάς του. Ὡς μητρικὰ κάπως φέρεται μόνον κατὰ τῶν μαύρων ἀνεψιῶν του, διότι ναὶ μὲν ἐξοδεύει ἀρκετὰ διὰ νὰ μορφώσῃ τοὺς μαύρους, δι' εἰδικῶν σχολείων, ἀνωτέρων σχολῶν καὶ πανεπιστημίου ἀκόμη, — ἀλλὰ φαλιδίξει ὅσον δύναται τὰ πολιτικὰ δικαιώματα αὐτῶν, ἐπὶ τῇ λόγῳ ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη ἀρκετὰ προηγμένοι, ὥστε νὰ κάμνουν καλὴν χρῆσιν τῆς ψήφου τινων.

Ἐξακολουθῶ τὴν νυκτερινὴν περιόδειαν μου ἐπὶ τῶν ξυλῶν πεζοδρομίων — ξύλινα γὰρ τὰ πεζοδρόμια, ἐκ χονδρῶν σανίδων — καὶ φθάνω πρὸ τῶν πέντε ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῆς πλατείας. Πρὸς τί πέντε ἐκκλησίαι εἰς τόσον μικρὸν χωρίον; Διότι ὑπάρχουν ἔδω θρησκευήματα καὶ αἱρέσεις, ὧν οὐκ ἔστιν ἄριθμός.

Ἴδου μία καθολικὴ ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποίαν προσεύχονται Ἰρλανδοὶ καὶ Ἴταλοι· παρέχει μία ἐκκλησία Μεθοδιστῶν. Οἱ μεθοδισταὶ διὰ θρησκευτικoὺς λόγους ὄχι μόνον ἀποφεύγουν τὸ οἰνόπνευμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ κάπνισμα. Παρέχει εἶναι μία ἐκκλησία Ἀναβαπτιστῶν. Ἀκόμῃ μακρότερα ἔχουν τοὺς ναοὺς τῶν οἱ Προσβυτεριανοὶ καὶ οἱ Ἐπισκοπικοὶ κ. τ. λ. κ. τ. λ. Ἐπεχείρησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διαφόρων τούτων δογμάτων νὰ τὰ ἐνώσουν ὅλα εἰς μίαν γενικὴν Προτεστάντικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις ἔμεινεν ἐμπερδευμένη, διότι ἐπολεμήθη λυσσώδως ὑπὸ τῶν θεολόγων ἐκάστης αἱρέσεως. Τούτωντων ὑποδιηρέθησαν, διοικητικῶς τοῦλάχιστον (ἔκου δὲν ἠδυνήθησαν δογματικῶς νὰ διαιρεθοῦν), εἰς διαφόρους Συνόδους ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων, καὶ περιωρίσθησαν αἱ ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων Σύνοδοι τοῦ αὐτοῦ δόγματος νὰ ἐγκρίνουν ἄλλη τὴν θείαν, ἄλλη τὴν τάδε μετάφρασιν τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς — προτιμῶσαι ἄλλαι τὴν ὡραίαν καὶ ἐπιβλητικὴν ἀρχαιοτέραν γλῶσσαν, ἄλλαι τὴν πλέον εὐληπτον, ἀλλὰ καὶ πεζοτέραν σύγχρονον ἐλληνικὴν. Ἡ Πολιτεία οὐδόλως ἀναμιγνύεται εἰς τὸν κυκεῶνα αὐτόν. Ἀφίνει ἐκαστὴν αἵρεσιν καὶ «αἵρεσοῦσαν» νὰ κἀμνουν ὅ,τι θέλουν, ὑπὸ τὸν ὄρον μόνον νὰ μὴ διδάσκουν τὴν πολυγαμίαν. Παραπλεύρως τῶν θρησκευτικῶν τούτων αἱρέσεων ὑπάρχουν, ἐννοεῖται, Ναοὶ Ἐλευθεροτεκτόνων, καὶ διακλαδιώσεις καὶ ἑξωτερικαὶ στοαί, ἥτοι αἱρέσεις Μασσονισμοῦ. Πρὸς τούτοις ἄλλαι μυστικαὶ Ἰσταιρεῖαι ἀλληλοβοηθείας καὶ ἄλλαι ἄνευ γνωστοῦ σκοποῦ, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὰ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου «μυστήριά των».

Ρ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΙ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΝ 1864

Κατὰ τὰς διεξαχθείσας ἐν Ἐπτανήσῃ ἐκλογὰς τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῇ 25—28 Ἰουνίου 1864 ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἐπέτυχε πρῶτος πληρεξούσιος ἐν Λευκάδι διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας, περὶ τὰ μέσα δὲ Ἰουλίου ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τῶν λοιπῶν πληρεξουσίων τῆς Ἐπτανήσου, οἵτινες ἐγένοντο μὲν ἐνθουσιωδῶς δεκτοί, ἀλλ' ἤδη τὰ κομματικὰ πάθη καὶ συμφέροντα εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐπισκιάζωσι τὴν ὁμοθυμίαν καὶ ἀγνότητά τῶν αἰσθημάτων τῆς πρώτης στιγμῆς. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἦτο ἀθλίη καὶ αὐτόχρημα ἐπαναστατικὴ. Τὸ τότε ἐν τῇ ἀρχῇ ὑπουργεῖον Κ. Κανάρη εἶχεν ἀσθενῆ καὶ ἀμφίβολον πλειονοψηφίαν, ἡ δὲ ἀντιπολίτευσις ὑπὸ τὸν Βούλγαρην, Δεληγεώργην καὶ Γρίβαν ἐμαίνετο καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. Φοβουμένη, ὅτι ἡ ἐπτανήσιακὴ φάλαγξ εἰσερχομένη εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ἤθελε προστεθῇ εἰς τὰς Κυβερνητικὰς δυνάμεις, ἐπέσπευσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ ἦν ἐπέτυχεν ὁ Δεληγεώργης, ἐξέλεξε δὲ ὡς φρούραρχον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τὸν Δημήτριον Γρίβαν καὶ προπαρεσκεύαζε ψήφισμα ὑπερορίας κατὰ τοῦ κόμητος Σπόνεκ. Ἡ κατὰ τοῦτου ἀντίδρασις εὗρισκετο τότε εἰς τὸ κατακόρυφον, στρεφομένη καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ προσώπου τοῦ Βασιλέως, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου διὰ πατριωτικῶν διαδηλώσεων ἐν τῇ ὁδῷ, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀφίξεως τῶν Ἰονίων πληρεξουσίων, ἡ ἀντιπολίτευσις προσεπάθει νὰ ἐξεγείρῃ τὸν λαὸν καὶ νὰ γεννήσῃ διπλωματικὰς περιπλοκάς. Ἐν τῇ κρίσιμῃ ταύτῃ στιγμῇ ἡ τηρητέα ὑπὸ τῶν Ἰονίων πληρεξουσίων πορεία ἦτο προφανῶς ἐνδεδειγμένη ὑπὲρ τῆς τάξεως, τῆς νομιμότητος καὶ τῆς Βασιλείας, ἀλλ' οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὁμοφωνίας καὶ ἐνότητος αὐτῶν ὁ Α. Βαλαωρίτης. Συντηρητικὸς φιλελεύθερος ἠγάπα τὸν λαὸν μετὰ φανατισμοῦ καὶ εἰλι-

¹ Ἐκ τοῦ κατ' αὐτὰς ἐκδομένου τριτοῦ συγγράμματος «Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου Βίος καὶ Ἔργα» ἀπεσπάρσθησαν αἱ σελίδες αὗται, ἀναφερόμεναι εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ καὶ γραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κ. Γ. Α. Βαλαωρίτου. Σ. τ. Σ.

κρινείας και εκ του λόγου τούτου δε και ως ποιητής και ρήτωρ ἦτο δημοτικώτατος· ἡδυνήθη ἐπομένως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς συνεκτικός δεσμός μεταξὺ τῶν δυσταμένων τὰς ἀρχὰς Ἑπτανησίων, στενῶς δὲ συνδεόμενος πρὸς πολλοὺς ἐκ τῶν ἀντιπολιτευομένων, ὡς μετὰ τοῦ Ἰρβία, κατάρθωσε νὰ περιορίσῃ ἐντὸς μικροτέρων ὁρίων τὰς ἐπὶ τῇ ἀφίξει τῶν Ἑπτανησίων πατριωτικὰς διαδηλώσεις, αἵτινες κίνδυνος ὑπῆρχε νὰ λάβωσι τὸν τύπον ἐπαναστατικῶν ταραχῶν. Ἀρκούντως χαρακτηριστικὸν τῆς καταστάσεως σύμπτωμα εἶνε ὅτι τὸ ἐκτυπωθὲν τῆς διαδηλώσεως πρόγραμμα ἀνέφερεν ὡς σκοπὸν αὐτῆς τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας!

Τῇ 20ῇ Ἰουλίου 1864 ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑθνοσυνελεύσεως Ε. Δεληγεώργης ἀνήγγειλε τὴν εἰς Ἀθήνας ἀφίξιν τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑπτανήσου, ἐπηκολούθησε δὲ ἐν τῇ Ἑθνοσυνελεύσει σύντομος μὲν συζήτησις, ἐξ ἧς ὅμως καταφαίνεται, ὅτι δὲν ἦτο ὅλως ἀβάσιμος ἡ γεννηθεῖσα τότε παρὰ τοῖς Ἑπτανησίοις ἀντιπροσώποις ὑπόνοια, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις ἤθελε προσπαθῆσαι νὰ παρατελῇ τὸ στάδιον τῶν προπαρασκευαστικῶν διατυπώσεων διὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὴν Ἑθνοσυνέλευσιν. Διὰ τοῦτο ἐλήφθη ὑπ' αὐτῶν ἡ ἀπόφασις νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν λύσιν καὶ συγκεντρωθέντες, ἐνῇ οὐδεὶς τοὺς ἀνέμενε, μετέβησαν ἐν σίμῳ εἰς τὴν Ἑθνοσυνέλευσιν. Ἐνῇ δὲ συνεζήτειτο εἰσέτι ἐν αὐτῇ, ἂν ἀμέσως ἔπρεπε νὰ προῦσιν οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν ἐξελέγξιν τῶν ἐκλογῶν αὐτῶν ἢ νὰ προηγηθῇ συνεννόησις τοῦ Προέδρου περὶ τῶν τύπων καὶ τῆς ὁριστείας πρὸς τοῦτο ἡμέρας, οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἑπτανήσου ἀναφανίσθησαν εἰς τὴν θύραν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἐπιτροπὴ ἐξ αὐτῶν, ἀποτελουμένη ὑπὸ τοῦ Μηλιαρέση, τοῦ Α. Βαλαωρίτου καὶ τοῦ Λομβάρδου, εἰσῆλθεν ὅπως ἀναγγελλῇ, ὅτι ἀνέμενον νὰ τοῖς δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ εἰσέλθωσιν. Ἦν ἡμερὶα καὶ ὁ ἔξωθεν συνιστιζόμενος λαὸς ἤρχισε νὰ ζητωκραυγάζῃ καὶ νὰ φωνάζῃ «ὡς εἰσέλθωσιν, ὡς εἰσέλθωσιν οἱ ἀδελφοί μας!», ὁ δὲ Πρόεδρος ἀπευθύνει πρὸς τὴν προσελθοῦσαν ἐπιτροπὴν εἰπας: «Λοιπὸν, Κύριοι, παραγγείλατε εἰς τοὺς λοιποὺς πληρεξούσιους τῆς Ἑπτανήσου, ὅπως προσέλθωσι καὶ δώσωσι τὸν ὅρκον». Οὕτως εἰσῆλθον ἐν τῇ Ἑθνοσυνελεύσει οἱ Ἴόνιοι ἀντιπρόσωποι, παρμερισθέντων δὲ

δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τῶν ἐν ταύτῃ πληρεξουσίων, ἐκάθισαν ἐν τῇ μέσῳ καὶ ἀμέσως ἐπελήφθησαν τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἰδίων ἐκλογῶν. Τῇ 20 καὶ 21 Ἰουλίου ἐγένοντο αἱ ἐξελέγξεις καὶ ἐπεκυρώθησαν αἱ ἐκλογαὶ πάντων τῶν Ἰονίων πληρεξουσίων, οὐχὶ ἄνευ συζητήσεών τινων ἐμπαθῶν, εἰς ὧς ἀτυχῶς ἔδωκεν ἀφορμὴν ὁ Γεώργιος Ἰακωβάτος, ὠρίσθη δὲ ἡ 22 Ἰουλίου ὅπως προσέλθωσι καὶ δώσωσι τὸν ὅρκον.

Τὴν ἑσπέραν τῆς προτεράιας συνῆλθον οἱ Ἑπτανήσιοι ἰδιαιτέρως πρὸς σύσκεψιν, ὁ δὲ Λομβάρδος λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν, ὅτι ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ κατὰ τὴν ἐπομένην συντελεσθησομένου μεγάλου γεγονότος, ἔδει νὰ λάβῃ τὸν λόγον εἰς ἐκ τῶν Ἰονίων πληρεξουσίων, ὅπως ἐξάρῃ ἀπὸ Ἑθνικῆς ἐπόψεως τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος καὶ ἐκθέσῃ τὰς ιδέας καὶ τοὺς πόθους τῶν Ἑπτανησίων. Γενομένης δὲ ὁμοφώνως δεκτῆς τῆς προτάσεως ἀπὸ τοῦ στόματος πάντων, μὴ ἐξαιρουμένου τοῦ Λομβάρδου, ἐξῆλθε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου. Ἀντέστη οὗτος διστάζων ἂν θὰ ἀνεδεικνύετο ἀντάξιός τῆς ἀνατιθεμένης αὐτῷ ἐντολῆς, ἀλλ' ἐν τέλει ἀπεδέχθη ταύτην καὶ παραμείνας ἄυπνος καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἐκ τῆς ἀνησυχίας καὶ συγκινήσεως, ὑπέστη ὅλην τὴν θύελλαν τῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν, ἥτις ἐπρόκειτο τὴν ἐπομένην ἡμέραν νὰ ἐκραγῇ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ ἀγορεύσει αὐτοῦ, τῇ τόσον βαθέως συγκινησάσῃ οὐ μόνον τοὺς ἀκροατάς του, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐλληνικὴν καρδίαν.

Ἡ τελετὴ τοῦ ὅρκου τῶν Ἰονίων πληρεξουσίων, ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Ἑθνικῆς συνελεύσεως τῆς 22 Ἰουλίου 1864, ὑπῆρξεν ἐξόχως ἐπιβλητικὴ καὶ συγκινητικὴ. Ὁ ὅρκος ἐδόθη εἰς χεῖρας τοῦ μητροπολίτου Θεοφίλου, πρῶτον διακόνου τοῦ αἰμνήστου Γερμανοῦ Καλαβρύτιν, τοῦ ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ ὑψώσαντος τὸ λάβαρον τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὸ 1821, περιτοιχιζομένου ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ἡ δὲ αἴθουσα τῆς Ἑθνοσυνελεύσεως ἦτο κατάμεστος, παρισταμένων πάντων τῶν πληρεξουσίων, τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν τῆς Πρωτευούσης, τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, τοῦ θύλλου τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ πλείστον ἐπιζώντων ἐτι ἀγωνιστῶν. Ἐξώθεν τῆς Ἑθνοσυνελεύσεως πλήθος λαοῦ συνιστοῦτο, ὅπερ ὑπεδέχθη δι' ἐνθουσιωδῶν ζητωκραυγῶν τοὺς ἐν σίμῳ προσελθόντας Ἑπτανησίους.

Ἀφοῦ ἀνεγνώσθησαν αἱ συνήθειαι ἐκκλησιαστικαὶ εὐχαί, ἐδόθη ὁ ἕρκος καὶ ὑπεγράφη τὸ πρακτικόν, τῇ προτάσει δὲ τοῦ βουλευτοῦ Κεφαλληνίας Νικολάου Λούζη, ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἀπέρριψε παμφηφεί τὰς παραιτήσεις τῶν πληρεξουσίων τῆς Κεφαλληνίας Ἡλία Ζερβοῦ Ἰακωβάτου καὶ Ἰωσήφ Μομφερράτου. Ὁ Σχινᾶς τότε λαβὼν τὸν λόγον προσεφώνησε τοὺς Ἑπτανησίους διὰ καταλλήλου προσλαλιάς, τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἐκάλυψαν χειροκροτήματα, ἅτινα διεδέχθη «σιγῇ βαθείᾳ», ὡς ἀναφέρουσι τὰ πρακτικά. Πάντες ἀνέμενον νὰ ἴδωσι τίς ἐκ τῶν Ἑπτανησίων θὰ ἀπῆντα, ὅτε ἐν μέσῳ τῆς βαθυτάτης ἐκείνης σιγῆς ἠγέρθη ὁ Βαλαωρίτης καὶ κατελθὼν ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἐδωλίων, ἔνθα ἐκάθητο, κατέλαβε τὸ βῆμα. «Κατερχόμενος ἐκ τῆς θέσεώς μου, γράφει πρὸς τὴν σύζυγόν του, καὶ διελθὼν ἀνὰ μέσον τῶν φίλων εἶδον ἐπὶ τοῦ προσώπου τινος βασιλεύουσαν ζωηράν ἐκφρασιν ἀνησυχίας, σιγαλοὶ δὲ ψιθυροὶ ἔφερον εἰς τὰ ὠτά μου τὸ ὄνομά μου, «ὁ Βαλαωρίτης! ὁ Βαλαωρίτης!»· ἀλλ' ἔφ' ὅσον ἐπροχώρουν πρὸς τὸ βῆμα, ἡσθαιόμην διπλασιαζόμενον τὸ σθένος μου, μόλις δὲ ἐπρόφερα τὰς πρώτας φράσεις κατενόησα ὅτι ἤμην κύριος τοῦ πεδίου τῆς μάχης!». Καὶ πράγματι ἡ νίκη του ὑπῆρξε τελεία καὶ ἡριαμθευτική.

Καὶ σήμερον ἀκόμη ἀναγινώσκοντες τὴν ἀγόρευσιν ἐκείνην τοῦ Βαλαωρίτου, τὴν ἐμπνεομένην ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀγνοτάτου πατριωτισμοῦ, τὴν μετὰ τόλμης πατάσσουσαν τὰς χωρίζουσας τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους διχονοίας καὶ ποιούμενην ἐκκλησίαν εἰς τὴν γενικὴν ὁμόνοιαν, ὅπως συνεχισθῇ ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς βασιλείας, συγκινοῦμεθα μέχρι τῶν βαθυτάτων μυχθῶν τῆς καρδίας, ἔνθα οὐδέποτε παύεται διατηρούμενον ἀκοίμητον τὸ πῦρ τῆς φιλοπατρίας τοῦ Ἑλλήνου, καὶ αἰσθανόμεθα ὅπως ἡ σημασία τῆς ἀγορεύσεως ταύτης καὶ σήμερον θὰ ᾔτο μεγάλη καὶ ἐπίκαιρος.

Ἐκ τῆς ἐντυπώσεως δὲ ταύτης δυνάμεθα νὰ ἀναλογισθῶμεν ὁποία θὰ ὑπῆρξεν ἡ τότε ἐντύπωσις! Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἐνδόξου ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, μόλις εἶχε παρέλθῃ μία γενεά, πλεῖστοι δὲ ἐκ τῶν κατ' αὐτὴν ἀγωνισθέντων ἢ θρασύντων ἐπέζων ἀκόμη. Αὐτῆς τῆς κυβερνήσεως προήδρευεν ὁ ἐνδοξὸς Κανάρης ἐκεῖ παρών, ἐπὶ τῆς πρώτης δὲ σειρᾶς τῶν ἐδρῶν ἐκάθητο

ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, τυφλὸς μὲν, ἀλλὰ διατηρῶν πάντοτε ὑπέροχον τὴν διάνοιαν καὶ θερμὴν τὴν καρδίαν, ὁ Θρασ. Ζαίμης, ὁ Βούλγαρης, ὁ Χρηστίδης, ὁ Καλλιγᾶς, ὁ Ῥήγας Παλαμήδης, ὁ Κουμουνδοῦρος. Πολὺ δὲ μάλλον τῶν προσώπων ἐπέζη αὐτὸς ὁ ἀγὼν ὡς σύγχρονον σχεδὸν γεγονὸς, μὲ τὰς ιδέας καὶ τὰ αἰσθήματά του, μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἡρωϊκῆς πάλης, τῶν δεινῶν παθημάτων καὶ τῶν ἀκαταμετρήτων θυσιῶν. Καὶ αὐτοὶ οἱ νεώτεροι διετήρουν εἰσέτι ζωηράν τὴν ἀνάμνησιν πάντων τούτων, καὶ ὅτε ὁ Βαλαωρίτης ἠθέλησε σαρώων τὸν βόρβορον τῶν κομματικῶν παθῶν καὶ τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων νὰ ἀναζωπυρήσῃ ἅλα τὰ εὐγενῆ καὶ πατριωτικὰ αἰσθήματα, ἅτινα ἐνέκλειον αἱ ψυχαὶ τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς ἀκροατῶν του, ταῦτα ἀνέλαμψαν ἐν ὅλῃ τῇ ζωηρότητι καὶ λαμπρότητι αὐτῶν, ὥστε ἐπὶ στιγμὴν νὰ ἐλπίσῃ ὁ ποιητὴς ῥήτωρ, ὅτι καὶ πάθη καὶ συμφέροντα ἐλησιμονήθησαν, ἐν ἐνιαλίῳ καὶ ἀκαταμάχητῳ πόθῳ ὅπως συνεχισθῇ ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν.

«Εἶνε κρῖμα, μὰ τὸν Θεόν, εἶνε ἀσυγχώρητον κρῖμα ν' αὐτοχειριαζώμεθα· οὐδεὶς σήμερον μᾶς παρενοχλεῖ, οὐδέμια ἐξωτερικὴ ἐνέργεια μᾶς καταθλίβει, ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους ἄς ἀπλώσῃ τὰς πτέρυγας τῆς καὶ ἄς ἀντηχήσῃ πάλιν οἱ παλμοὶ τῆς ἑλληνικῆς καρδίας. Ἦδη ἐγὼ τοὺς ἀκούω ἰστάμενος ἐνώπιον ὧμων, ἀκούω ὑπόκωφόν τινα ἤχον καὶ καταλαμβάνω πόθεν ἐξέρχεται· θὰ εἶνε βεβαίως τὸ προανάκρουσμα τῆς βροντῆς, διότι εἶδον εἰς τὰ βλέμματά σας τὴν λάμψιν τῆς ἀστραπῆς. Ἀναγινώσκω ἐπὶ τοῦ μετώπου σας τὴν ἀκράδαντον βούλησιν».

Καὶ πῶς νὰ μὴ πιστεύσῃ εἰς τὴν ἀκράδαντον ταύτην βούλησιν ὁ ποιητὴς; Ῥαγδαία καὶ φρενιτιώδη χειροκροτήματα τὸν διέκοπτον καθ' ἐκάστην στιγμὴν, ἐπιδοκιμασίαι ἐξερχόμεναι ἐκ βάθους ψυχῆς, τὰ δάκρυα ἔδρεχον τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τῶν ἀπαθεστέρων, κατελθὼν δὲ ἐκ τοῦ βήματος εὐρέθη εἰς τὰς ἀγκάλας πάντων, οἵτινες τὸν κατησπάζοντο, πρῶτος πάντων ὁ Κανάρης, ὁ δὲ γέρων Μαυροκορδάτος ἀνεφώνει: «Λυποῦμαι τὴν στιγμὴν ταύτην περισσότερον διὰ τὴν στέρησιν τῆς ὁράσεως, διότι δὲν δύναμαι νὰ σὲ ἴδω». Τοσαύτη δὲ ᾔτο ἡ συγκίνησις πάντων, ὥστ' ἐπὶ ματαίῳ ἔγεινε προσπάθεια, ὅπως ἐξακολουθήσῃ ἡ συνεδρίασις, ἥτις διελύθη ἀμέσως μετὰ τὴν ἀγόρευσιν τοῦ Βαλαωρίτου.

ΠΩΣ ΕΓΙΝΑ ΠΛΟΥΣΙΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΚΑΡΟΛΟΥ ΔΙΚΕΝΣ

Ἐσπέραν τινὰ ἐκαθήμεθα ἐγὼ καὶ δύο φίλοι μου πλησίον τῆς θερμάστρας, παραπονούμενοι διὰ τὴν δυσμένειαν τῆς τύχης μας.

— Χωρὶς χρήματα τίποτε δὲν γίνεται, ἔλεγεν ὁ Γεώργιος. Ἐὰν ἐπενδύουν ἐπιχειρήσιν ἐνδὲς Ῥότσιλδ, ἐπειδὴ θὰ προήρχετο ἀπὸ ἀνθρώπου ἀπένταρον ὥσάν ἐμέ, κανεὶς δὲν θὰ τὴν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν.

— Ἐγὼ, εἶπεν ὁ Ἀλβέρτος, ἐτελείωσα πρὸ ὀλίγου ἔργον, τὸ ὅποιον θὰ ἐξησφάλιζε τὴν φήμην μου ὡς συγγραφέως, ἐὰν εὕρισκα ἐκδόστην, ὁ ὅποιος θ' ἀνεδέχετο νὰ τὸ τυπώσῃ.

— Ἐγὼ ἐζήτησα ἀπὸ τὸν προϊστάμενόν μου αἰξήσιν μισθοῦ, ἀνεφώνησα καὶ ἐγὼ θέλων νὰ συμμετάσχῃ τῆς συναυλίας τῶν παραπόνων τῶν, καὶ αὐτὸς μοῦ ἀπήντησεν ὅτι μὲ πενήντα λίρας τὸ ἔτος θὰ εὕρισκε πολὺ περισσύτερους ὑπαλλήλους παρὰ ὅσοι τοῦ χρειάζονται.

— Τὸ κακὸν θὰ ἦτο μικρότερον, ἐπρόσθεσεν ὁ Γεώργιος σκεπτικὸς, ἐὰν ἡ πτωχεία μας ἦτο ὀλιγώτερον καταφανής, ἐὰν τοῦλάχιστον κανεὶς ἐξ ἡμῶν ἐνομιζέτο πλούσιος.

— Καὶ τί χρησιμεύει τάχα ἡ σκιά χωρὶς τὴν οὐσίαν; ἠρώτησα ἐγὼ.

— Ἰὼναι τὸ πᾶν, ἀπήντησεν ὁ Ἀλβέρτος. Ἰὼμαι τῆς γνώμης τοῦ Γεωργίου, ἡ σκιά κάποτε παράγει τὴν οὐσίαν· ἡ πίστις εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ κεφαλαίου.

— Καὶ μάλιστα, ἐπρόσθεσεν ὁ Γεώργιος, ἡ πίστις ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι ὑπάρχει περιουσία. Ἐὰν εἴχαμεν κανένα θεῖον εἰς τὴν Ἀμερικὴν;

— Ἰὼνας ἐξάδελφός μου ἐπήγε πρὸ ἐτῶν εἰς τὴν Ἰαμαίκην ἢ εἰς τὴν Μαρτινίκαν, δὲν ἐνθυμούμαι καλὰ, εἶπα ἀφελῶς, καὶ δὲν ἐξαναγύρισεν ἕκτοτε! . . .

— Ἀ! μὰ νὰ λοιπὸν ὅ,τι μᾶς χρειάζεται! εἶπεν ὁ Γεώργιος. Θὰ τὸν φέρωμεν πάλιν ὀπίσω αὐτὸν τὸν ἐξάδελφόν σου . . . ἢ καλλίτερα θὰ τὸν στείλωμεν κατ' εὐθείαν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ θὰ δημοσιεύσωμεν μίαν νεκρολογίαν ἔχουσαν ὡς ἐξῆς περίπου: «Ὁ Ἰάκωβος Μερὰν ἐν Μαρτινίκᾳ ἀπεβίωσε καταλιπὼν τὴν περιουσίαν του ἀποτελουμένην ἀπὸ μίαν ζαχαροφυτεῖαν, ἑκατὸν μαύρους δούλους καὶ ἑκατὸν ὡς ἔγγιστα χιλιάδας λιρῶν εἰς τὸν μόνον συγγενῇ του, τὸν ἐξάδελφόν του Λουδοβίκον Μερὰν».

Ἦκουσα τὴν παράδοξον πρότασιν μετὰ θορυβώδους καγχασμοῦ καὶ ἐλησμόνησα τὸ πρᾶγμα.

Ἀλλ' ὁ Γεώργιος καὶ ὁ Ἀλφρέδος, ἐξημμένοι ἐκ τῶν ἀτμῶν ποτηρίου πούντζ, τὸ ὅποιον ἐγὼ εἶχα παραγγεῖλῃ νὰ φέρουν διὰ νὰ πανηγυρίσωμεν τὴν φαντασιώδη κληρονομίαν, συνέταξαν μίαν εἴδησιν, τὴν ὅποιαν ἐδημοσίευσαν εἰς τὰς ἐφημερίδας, περιγράφουσαν ἐν λεπτομερείᾳ τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πλουτοῦ ἐξαδέλφου μου καὶ τῆς διαθήκης του, διὰ τῆς ὁποίας μοῦ ἀφίνεν ὅλην τὴν περιουσίαν του.

Τὴν ἐπαύριον πολλοὶ φίλοι μου ἦλθαν νὰ μ' εὕρουν καὶ νὰ μὲ συγχαροῦν. Φυσικῶς τῇ λόγῳ ἐπροσπάθησα νὰ τοὺς ἐξαγάγω ἐκ τῆς πλάνης· ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν νὰ μὲ ἀκούσουν. Εἰς μάτην εἶπα ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀστειότητος καὶ ὅτι δὲν ἦτο καθόλου ἀληθὴς ἡ εἴδησις. Δὲν μ' ἐπίστευσαν, μερικοὶ ἐξ αὐτῶν μάλιστα ἐβεβαίωσαν ὅτι ἐνθυμοῦντο κάλλιστα τὸν ἐξάδελφόν μου Ἰάκωβον καὶ ὅτι τὸν εἶχαν ἴδῃ ὡς ναύτην πρὶν ἐπιβιβάσθῃ διὰ τὸ ταξίδιον του.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἦλθε καὶ ὁ ῥάπτης μου, εἰς τὸν ὅποιον ὀφείλω μικρὸν ποσόν. Ἐκείνας τὰς ἡμέρας δὲν ἤμην εἰς θέσιν νὰ πληρώσω τὸ χρέος μου, βεβαίως δὲ ἡ εἴδησις περὶ τῆς κληρονομίας μου εἶχε ζωογονήσῃ τὴν μνήμην του.

— Καλημέρα, κύριε Μάγερ, εἶπα· ὑποθέτω ὅτι ἔρχεσθε δι' ἐκεῖνα τὰ ἑκατὸν φράγκα . . .

— Μπα, κύριε! . . . φαντάζεσθε ὅτι θὰ ἤμην ἱκανὸς νὰ ἔλθω νὰ σᾶς ἐνοχλήσω διὰ τόσον ἀσήμαντον ποσόν! . . . Ἦλθα νὰ σᾶς πάρω μέτρον διὰ τὴν πένθιμον ἐνδυμασίαν σας.

— Πένθιμον ἐνδυμασίαν, ἐγὼ;

— Μάλιστα, κύριε· διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐξαδέλφου σας.

— Ἀλλὰ ἔως τὴν ὥραν....

— Ἐλπίζω, κύριε, ὅτι δὲν ἔκαμα τίποτε, ὥστε ν' ἀποξενωθῶ τῆς προστασίας σας....

— Μὰ σὰς ἐπαναλαμβάνω ὅτι δὲν ἐκληρονόμησα τίποτε!

— Μὴ σὰς μέλῃ διὰ τὴν πληρωμὴν σὰς βεβαιῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει βία! ἀνέκραξεν ὁ ράπτης, ἐνῷ ταυτοχρόνως «μοῦ ἔπαιρνε μέτρον» μετὰ σπουδῆς.

Μόλις ἔφυγεν ὁ ράπτης, εἶδα εἰσερχόμενον ἕνα κύριον, τὸν ὁποῖον μόνον ἐξ ὀνόματος ἐγνώριζα καὶ ὁ ὁποῖος ἀμέσως μετὰ τὴν ἐμφάνισίν του μοῦ εἶπε:

— Ἐχω ἀνάγκην νὰ μοῦ κάμετε μίαν μεγάλην χάριν, ν' ἀγοράσετε τὸ σπίτι μου. Τώρα εἰσθε ἀρκετὰ πλούσιος καὶ φυσικῶς τῇ λόγῳ θὰ θέλετε νὰ τοποθετήσετε ἐπιωφελῶς τὰ χρήματά σας. Ἐξήντα χιλιάδες φράγκα διὰ σὰς εἶναι τίποτε, ἐνῷ δι' ἐμὲ διαφέρει. Ἐχω βέβαιον ἀγοραστὴν δι' ὅλα τὰ ἀκίνητά μου κτήματα. Τώρα ὅμως μανθάνω ὅτι μετέβαλε γνώμην. Καὶ τί θὰ γίνω λοιπόν; Χρεωστῶ μεγάλα ποσά, πῶς νὰ τὰ προμηθευθῶ;

— Ἐγὼ ν' ἀγοράσω τὸ σπίτι σας; Μὰ εἶναι τρέλλα καὶ νὰ τὸ συλλογισθῶ!

— Τρέλλα; Καθόλου. Καλλίτερα δὲν ἠμπορεῖτε νὰ διαλλέσετε τὰ χρήματά σας. Ἰὺντός δύο ἐτῶν, ἐὰν γίνουν μερικαὶ ἀσήμεντοι ἐπισκευαί, τὸ σπίτι θὰ ἔχῃ διπλασίαν ἀξίαν. Πιστεύσατέ με ὅτι δὲν θὰ σὰς παρουσιασθῇ καλλιτέρα εὐκαιρία. Ἐγὼ θεωρῶ κλεισμένην τὴν συμφωνίαν....

Καὶ ἔφυγε χωρὶς νὰ μοῦ δώσῃ καιρὸν ν' ἀνολίξω τὸ στόμα μου.

Μετὰ δύο ὥρας βλέπω ἐμφανιζόμενον ἐνώπιόν μου ἕνα ἄλλον ἄγνωστον κύριον, μὲ ὕψος προφανῶς δούσιμον.

— Κύριε, ἤρχισε λέγων, μ' ἐπεβουλεύθητε μ' αὐτὴν τὴν ἀγοράν. Τὸ σπίτι ἐκεῖνο μοῦ εἶναι ἀπαραίτητον καὶ τὸ ἐλλείρουν ἤδη ὡς ἰδικόν μου. Ἐπρόσφερα πενήντα χιλιάδας μόνον, διότι ὁ ἰδιοκτήτης του εὗρσκετο εἰς στενοχωρίαν καὶ ἤμην βέβαιος ὅτι θὰ ἐδέχετο αὐτὴν τὴν τιμὴν. Ἀλλὰ μὲ σὰς διαφέρει τὸ πρᾶγμα. Δι' αὐτὸ ἦλθα νὰ σὰς προτείνω, ἂν θέλετε, νὰ μοῦ τὸ παραχωρήσετε δι' ἑβδομήντα πέντε χιλιάδας.

Δεκαπέντε χιλιάδες φράγκα μοῦ ἔπιπταν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν

διὰ μιᾶς, ἐνῷ ἐγὼ ἐμόχθουν νὰ κερδίζω χίλια διακόσια φράγκα κοπιᾶζων ὅλον τὸ ἔτος! Μοῦ ἐφαίνετο ὄνειρον.

— Αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν ἠμπορῶ νὰ σὰς εἰπῶ τίποτε, ἀπήντησα· ἂν ἔχετε τὴν καλωσύνην νὰ περάσετε κατὰ τὰς πέντε, θὰ ἰδῶ ἴσως τότε τί ἠμπορεῖ νὰ γείνη.

Κατὰ τὰς πέντε παρὰ τέταρτον ὁ ἀγοραστής ἦλθε καὶ πάλιν. Ὡμίλησα μὲ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν.

— Πρέπει νὰ σὰς ὁμολογήσω, κύριε, εἶπα, ὅτι δὲν εἶχα καθόλου σκοπὸν ν' ἀγοράσω τὸ ἐν λόγῳ σπίτι μέχρι τῆς στιγμῆς, ὅτε ὁ ἰδιοκτήτης ἦλθε νὰ μοῦ τὸ προσφέρῃ καὶ μὲ ἠνάγκασε παντοιοτρόπως νὰ τῷ ἀπαντήσω. Ἐπειδὴ καὶ κάθε ἄλλο σπίτι ἠμπορεῖ ἐπίσης νὰ μοῦ χρησιμεύσῃ, σὰς τὸ παραχωρῶ εἰς τὴν τιμὴν τῶν ἑβδομήντα πέντε χιλιάδων.

— Θὰ σὰς δώσω μίαν συναλλαγματικὴν ἐπὶ Παρισίων διὰ τὸ ποσὸν τῆς ἀξίας του, ἀπήντησεν ὁ ἀγοραστής, καὶ ἔφυγε κατευχαριστημένος.

Συναλλαγματικὴν ἐπὶ Παρισίων!... Τὸ πρᾶγμα μοῦ ἐφαίνετο τόσον ἔκτακτον, ὥστε ἐσκέφθην ὅτι ἔπρεπε νὰ τὴν στείλω ἀμέσως εἰς Παρισίους πρὸς ἐξόφλησιν. Ἐγραψα πρὸς τοὺς κυρίους Φλάνς καὶ Βερδερé, τοὺς μόνους τραπεζίτας, τοὺς ὁποῖους ἐγνώριζα ἐκεῖ. Ἐλάμβανα συνήθως διὰ μέσου τοῦ καταστήματός των τοὺς τόκους μικροῦ χρηματικοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον μοῦ εἶχεν ἀφήσει ὡς κληρονομίαν μία θεία μου. Εἰς τὴν ἐπιστολήν μου ἔλεγα ὅτι ἔχων εἰς τὴν διάθεσίν μου μερικὰ κεφάλαια, ἐπιθυμῶ νὰ λάβω πληροφορίας περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν.

Ἡ σημασία τῆς λέξεως «κεφάλαια» ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποῖαν ἕκαστος κατέχει εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἡ εἰδησις περὶ τῆς ἐξ Ἀμερικῆς κληρονομίας μου εἶχε φθάσῃ καὶ μέχρι Παρισίων ὥστε ἀφοῦ ἔκαμναν λόγον περὶ κεφαλαίων, ἐνόμισαν, ὅτι πρόκειται περὶ ποσῶν σημαντικῶν.

Περὶ τούτου δ' ἐπέσθην ἐκ τῆς ἐπομένης ἐπιστολῆς:

«Κύριε,

«Ἐλάθομεν τὴν τιμὴν σας ἀπὸ 17 τρέχοντος ἀκριβῶς καθ' ἣν ὥραν διεπραγματευόμεθα τὸ ἰσπανικὸν δάνειον. Ἐπιθυμοῦντες ὅπως εἰς φίλος καὶ πελάτης ἡμῶν ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας νὰ συμμετάσχῃ εἰς χρηματι-

» στικήν ἐπιχείρησιν, τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν ἐπικερδῆ, ἐλάβομεν τὴν ἐλευθερίαν νὰ σὰς ἐγγράψωμεν διὰ 20 χιλιάδας φράγκα. Ἄν τὸ ποσὸν σὰς φαίνεται μεγαλειότερον τοῦ θέοντος, ἤμπορεῖτε νὰ τὸ ἐλαττώσῃτε, πωλῶν με κέρδη τὰς δημολογίας, τῶν ὁποίων ἀσφαλῶς ἡ τιμὴ ἡδ' ὑψοῦται.

» Μετὰ πολλῆς ὑπολήψεως

« Προθύμιος
« Φλάνς καὶ Σ' ».

Ἦκολούθει δὲ ὑστερόγραφον, ἔχον ὥς ἑξῆς :

« Ἐμάθομεν μετὰ πολλῆς χαρᾶς τὴν εἰδησιν περὶ τῆς τελευταίας κληρονομίας, ἣτις ἔλαχεν εἰς ὑμᾶς, παλαιὸν φίλον καὶ ἀνταποκριτὴν μας. Συγχαίροντες ἐγκαρδίως, προσφέρομεν ὑμῖν ταυτοχρόνως τὰς ἐκδομειώσεις μας διὰ πᾶσαν περίστασιν ».

Εἴκοσι χιλιάδες φράγκα ! Ἡ ἐπιστολὴ ἐξέφυγε τῶν χειρῶν μου καὶ ἔμεινα κατὰπληκτος διὰ τὸ ἀπροσδόκητον νέον. Ἦδυν δμως μεγαλειτέρα θὰ ἦτο ἡ ἐκπληξίς μου ἂν ἦμην ἐμπειρότερος εἰς τὴν ἐμπορικὴν φρασσιολογίαν. Ἦθελα ἐννοήσῃ τότε ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ποσὸν ἦτο ὅχι τὸ κεφάλαιον, ὡς ἐνόμιζα, ἀλλὰ μόνον ὁ ἐτήσιος τόκος !

Ἀπήντησα εἰς τοὺς τραπεζίτας, ὅτι τὸ ποσὸν ἦτο πολὺ μέγαλον δι' ἐμέ, ὅτι δὲν εἶχα λάβῃ χρήματα ἐκ Μαρτινίκας καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἠδυνάμην ν' ἀνταποκριθῶ εἰς τοιαύτην ὑποχρέωσιν. Μὲ τὸ ἀκόλουθον ἔμως ταχυδρομείον ἔλαβα τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν :

« Λυπούμεθα διότι δημοσιάζετε περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἰσπανικοῦ δανείου, » Συνεπὲς τῆς ὑμετέρας ἐντολῆς ἀπολύσαμεν τὰς ὑμῶν τῶν δημολογίων, » ὅσας ἐνεγράψαμεν διὰ λογαριασμὸν σας, ἐκ τῆς πωλήσεως δὲ προσέκυψε » καθαρὸν κέρδος 80 χιλιάδων φράγκων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ τῆς κληρονομίας σας, γνωρίζομεν καλῶς τὰς δυσχερείας καὶ τὰς ἐνοχλήσεις, ὅς συνε- » πάγονται αἱ τοιαῦται κληρονομίαι, καὶ δὲν ἐφ' αὐτὰς ἐβλάμην βεβαίως ὅτι » εἴχετε λάβῃ ἤδη κατοχὴν αὐτῆς. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπλῆς ὑμῶν ὑπογραφῆς » θύνασθε νὰ ἔχετε ὅσα χρήματα σὰς ἀναγκάζουν ».

Ὀγδοήκοντα χιλιάδες φράγκα ! Δι' ἐμέ ἦτο ἀκατανόητον μυστήριον. Χωρὶς ἄλλο ὁ ὑπάλληλος θὰ εἶχε κάρμη λάθος εἰς τὸν ἀριθμὸν. Ἡ θέσις μου ἤρχισε νὰ γίνεται ἀμήχανος.

Ἰαυταχόθεν μοῦ ἤρχοντο βρογχιδὸν τὰ συλλυπητήρια καὶ μάλιστα ἀφοῦ με ἔβλεπαν φέροντα ἐνδυμασίαν πένθους ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Μία ἐφημερὶς ἐδημοσίευσεν βιογραφίαν

τοῦ ἐξαδέλφου μου καὶ ὁ ἐκδότης μοῦ ἔγραψε ζητῶν καὶ ἄλλας πληροφορίες.

Πολλαὶ κυρίαι ἀνήκουσαι εἰς ἀγαθοεργοὺς συλλόγους μὲ παρεκάλουν νὰ ἐγγράφωμαι πρῶτος εἰς τοὺς ἐνεργουμένους παρ' αὐτῶν ἑράνους, τὸ ποσὸν δὲ τὸ ὅποιον ἠναγκαζόμην νὰ δαπανῶ εἰς γραμματόσημα ἤρχιζε νὰ μὲ ἀνησυχῇ. Διὰ ν' ἀποφύγω τὰς ἐνοχλήσεις ταύτας, ἀνεχώρησα ἀμέσως εἰς Παρισίους καὶ μόλις ἔφθασα ἐκεῖ, ἐπορεύθην κατ' εὐθείαν πρὸς τοὺς τραπεζίτας μου.

Μὲ ἐδέχθησαν μετὰ πολλῶν τιμῶν.

— Λυπούμεθα διότι εἰσθε τόσον ἐναντῖος εἰς τὸ ἰσπανικὸν δάνειον, μοῦ εἶπεν ὁ κύριος Βερζερὲ· αἱ δημολογίαι ἔφθασαν εἰς μεγάλην ὑψωσιν.

Ἀφοῦ συνεζητήσαμεν περὶ τῆς καταλληλοτέρας τοποθετήσεως τοῦ κεφαλαίου μου, τὸ ὅποιον χάρις εἰς τὰς εὐτυχεῖς κερδοσκοπίας ἦτο ἤδη ἀξιόλογον, παρεκάλεσα τὸν κύριον Βερζερὲ νὰ μοῦ προκαταβάλλῃ μερικὰ ναπολεόνια.

— Πολὺ εὐχαρίστως, μοῦ ἀπήντησε. Πόσα θέλετε; διακόσια; τριακόσια;

— Εὐχαριστῶ, ἀπήντησα· πενήντα μόνον μοῦ χρειάζονται.

— Δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν, εἶπεν ὁ τραπεζίτης, ὅτε ἠγέρθην νὰ τὸν ἀποχαιρετίσω, ὅτι θὰ ἐξακολουθήσετε νὰ μᾶς τιμᾶτε διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης σας;

— Βεβαίως, ἀπήντησα.

Ὀλίγοι εἶναι αἱ στιγμαὶ τῆς ζωῆς μου, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, αἱ ὁποῖαι ἄφησαν τόσον ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὸν νοῦν μου, ὅσον ἐκεῖναι τὰς ὁποίας διήλθα εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κυρίου Βερζερὲ. Ἐὰν δὲν ἐκράτουν εἰς τὰς χεῖρας τὰ πενήντα ναπολεόνια, δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ πεισθῶ περὶ τῆς παραδόξου εὐτυχίας μου.

Οἱ δύο φίλοι μου ἀγνοοῦντες τὴν ἑκτακτον τύχην μου, εἶχαν ἀνησυχήσῃ ὅπως οὖν διὰ τὸ εἰς Παρισίους ταξιδιὸν μου, καὶ ἤρχισαν νὰ φοβῶνται μήπως ἐξέλαβα ὡς πραγματικὴν τὴν ἀστειότητά των.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου ἐκ Παρισίων ἦλθαν πρὸς συνάντησίν μου καὶ μοῦ εἶπαν κάπως μετανοημένοι :

— Θὰ ἐνόησες βέβαια ὅτι ὁ ἐξαδέλφός σου δὲν ἀπέθανε καὶ ὅτι ἦτο μόνον ἀστειότης ἡ εἰδησίς;

—Τὸ ἐνόησα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ νὰ σὰς εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, πιστεύω ὅτι μόνοι ἡμεῖς τὴν θειορροῖαν ἴς ἀστείότητα.

—Ἦτο πράγματι κακὴ ἀστείότης καὶ λυπούμεθα πολὺ. Σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς συγχωρήσῃς.

Ἡ ἀλήθεια ἐν τούτοις δὲν ἠδύνατο νὰ μὲνη ἐπὶ πολὺ κρυμμένη. Ἦρχισαν ὅλοι νὰ ἐρωτοῦν, διατὶ δὲν ἦρχοντο ἐπίσημοι εἰδήσεις ἐκ Μαρτινίκας, καὶ γύρω μου ἤκούοντο γογγυσμοί.

Ἡμέραν τινὰ βλέπω σιωρὸν ἐπιστολῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐνόησα ὅτι ἡ βόμβα εἶχεν ἐκραγῇ πλέον. «Ὅλοι περίπου αἱ ἐπιστολαὶ ἦσαν τοῦ αὐτοῦ ὕφους:

«Ὁ ἐμποροκρατικὸς οἶκος Μάγερ διαβιβάζει τὰς ἐπιστάτους προση-
» σεις τοῦ πρὸς τὸν κύριον Μερὰν καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ ἐξοφλήσῃ τὸν
» συνημμένον λογαριασμόν . . .»

Ἄλλ' αἱ ἀπαντήσεις μου διεσκέδασαν πᾶσαν ἀμυγδαλίαν περὶ τῆς φερεγγυότητός μου καὶ ὅλοι ἐπέσθθησαν ὅτι ὅπωςδήποτε ἡ οἰκονομική μου κατάστασις εἶχεν ἐπαισθητῶς βελτιωθῇ.

—Τί τυχερός! ἔλεγεν ὁ εἰς.

—Ἡ τύχη δὲν ἔχει νὰ κάμῃ τίποτε, ἀπὸ τὴν ἄλλαν. Ἐπαιξε καλὰ τὸ παιγνίδι τοῦ καὶ ἐκέρδησε.

Ὁμολογῶ, ὅτι κάποτε αἰσθάνομαι τύφεις συνειδήσεως διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτήν, διὰ τὴν ὁποῖαν ἄλλως δὲν εἶμαι καὶ πολὺ ἑναχός, ἀλλὰ καὶ συλλογίζομαι συγχρόνως τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἀξιώματος τοῦ φίλου μου, ὅτι ἡ πίστις εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ κεφαλαίου.

Μετάφρασις Χ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Τὴν 6ην Ἰανουαρίου, εἰς τὴν αἰθούσαν τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων, ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σ. Π. Λάμπρου, ὡς εἰσηγητοῦ, ἡ Ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν κριτῶν τοῦ Διαγωνίσματος περὶ Καποδιστρίου ὡς πρώτου θμελιωτοῦ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι. Τὸ Διαγώνισμα τοῦτο εἶχε προκηρυχθῇ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1904, ἐπὶ τῇ συγκλήσει τοῦ Πρώτου Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου, χορηγοῦντος πεντακοσιδραχμὸν ἄλλον τοῦ ἐν Ἀοιδίῳ ὁμογενοῦς κ. Μ. Κοργιαλένιου. Μετ' αὐτοῦ εἶχε προκηρυχθῇ καὶ ἕτερον ὁμοῖον Διαγώνισμα περὶ τοῦ Κοραΐ ὡς Ἑθνικοῦ παιδαγωγοῦ, χορηγοῦντος ἑτέρου ὁμογενοῦς τοῦ κ. Μ. Καλθοκορέση. Καὶ τὸ μὲν δεύτερον Διαγώνισμα ἀπέληξεν εἰς τὴν βράδυσιν τῆς πραγματείας τοῦ κ. Χ. Οἰκονόμου, ἣτις ἐξεδόθη ἤδη εἰς τὴν σειράν τῶν Ὁφελίμων Βιβλίων ὑπ' ἀριθ. 83. Τὸ δὲ πρῶτον προεκηρύχθη ἐκ νέου, μὴ κριθέντος ἄξιου βραβεύσεως τοῦ μόνου ὑποβληθέντος χειρογράφου κατὰ τὴν πρώτην προκήρυξιν. Κριταί, ἐκλεχθέντες ἀνὰ εἰς ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, τοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ» καὶ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων, ὤρισθησαν κατ' ἐπανάληψιν οἱ κ. κ. Σ. Π. Λάμπρος καὶ Σ. Κ. Σακελλαρόπουλος καθηγηταὶ τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου καὶ ὁ κ. Φ. Γεωργαντᾶς Γενικός Ἐπιθεωρητὴς τῆς Δημοτικῆς

Ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τὴν δευτέραν προκήρυξιν τοῦ Διαγωνίσματος ὑπεβλήθησαν δύο πραγματεῖαι, ὧν καὶ σχετικῶς ὑπερέχουσα καὶ ἀπολύτως ἐξαιρετος ἐκρίθη ἡ φέρουσα τὸ διακριτικὸν ῥητὸν «Χωρὶς βραδύτητα καὶ χωρὶς ὀδύνης». Ἀποσφραγισθέντος μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκθέσεως τοῦ δεστίου τοῦ προσηρτημένου εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην, ἐγνώσθη ὅτι συγγραφεὺς εἶναι ὁ κ. Λάζαρος Βελέλης. Τὸ βραβευθὲν ἔργον, συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ Διαγωνίσματος, ὁ ἐκδοθῇ προσεχῶς εἰς τὴν σειράν τῶν Ὁφελίμων Βιβλίων.

—Τὴν 13 Ἰανουαρίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας κ. Ἀναστάσιος Διομήδης Κυριακὸς ἐώρτασε τὴν τεσσαρακονταετηρίδα τῆς καθηγεσίας του. Τὸν ἐορτάζοντα καθηγητὴν, παρισταμένου τοῦ ἡπουργοῦ τῆς Παιδείας, πολλῶν συναδέλφων τοῦ καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου, προσεφώνησε πρῶτος ὁ Πρύτανης, κατόπιν ὁ Κοσμητὴρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τελευταῖον εἰς ἐκ τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογίας. Μετὰ τούτους ἀναβλήν τὸ βῆμα ὁ κ. Α. Δ. Κυριακὸς ὡμίλησε περὶ τῶν προδρόμων τῆς ὀρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τῶν ἀγώνων αὐτῶν πρὸς τὴν παπικὴν ἐξουσίαν.

—Ἡ Κυρία Λουίζα Ριαγκούρ ἐδώρησεν εἰς τὸ Ἑθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον πλουσίαν συλλογὴν βυζαντινῶν νομισμάτων ἀναγομένων εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μέχρι τῆς Ἀλώσεως χρόνους.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά :

Contemporary Review (Λονδίον, Δεκέμβριος 1907). — Ὁ Ἀδικοκράτωρ καὶ ὁ ἀρχικαγκελλάριός του ὑπὸ Fr. Dernburg. Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἔκαμιν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ὡς ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐδημοσιεύθη, ἀκριβὲς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐναντίου τοῦ Μπύλως κατακραυγῆς μεγάλῃς μερίδος τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. — Ὁ Stand δημοσιεύει ἐντυπώσεις ἐκ τῆς Χάγης, θεωρῶν ὡς ἐπιτυχίαν τὸ μέχρι τοῦδε συντελεσθὲν ἔργον τῆς συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης.

Fortnightly Review (Λονδίον, Δεκέμβριος 1907). — Φιλειρηνικὸν καὶ φιλογερμανικὸν ἄρθρον τοῦ Calchas ἐπὶ τῇ ταξιδίῳ τοῦ Ρουλιέλμου εἰς Ἀγγλίαν: «Ὁ Ἀδικοκράτωρ θέλει τὴν εἰρήνην, καὶ ὁ λαὸς του τὴν ποιεῖ. Ἑθνωπαϊκὸς συνασπισμὸς κατὰ τῆς Γερμανίας εἶναι τόσον ἀδύνατος, ὅσον ἀπεδειχθῇ ὅτι ἦτο ἀδύνατος καὶ κατὰ τῆς Ἀγγλίας». — Κατὰ τὸν E. Sellers ὁ κακὸς δαίμων τῆς Ἀδικοκρίας εἶναι ὁ Ἀρχιδούξ Φραγκίσκος Φερδινάνδος, ὁ διάδοχος τοῦ Ἀψβουργικοῦ στέμματος. Εἶναι κατὰ τὸν γράφοντα ἀντιδημοτικὸς, ἐναντίος πάσης προόδου, καθ' ὑπερβολὴν κληρικόφρων.

National Review (Λονδίον, Νοέμβριος 1907). — Ὁ H. Rumbold, ἄλλοτε πρέσβης εἰς Ἀθήνας, ἐπικροτεῖ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Συνέπειαν ταύτης θεωρεῖ τὴν ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἐγκατάλειψιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων τῆς εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν ἀνακοπὴν τῶν περὶ κατακτήσεως τῆς Κοινσταντινουπόλεως φλαυκῶν πλάνων.

Ἀμερικανικά :

North American Review (N. York, Νοέμβριος 1907). — Ἡ ἐν ῥώμῃ μεταμορφωμένη, ἀναγενομένη, ἀποδόλλουσα τὰ βέλη τοῦ παλαιῦ πολιτισμοῦ καὶ τεινόνσα σταθερῶς πρὸς τὴν πρόδον, δίδει ἀφορισμὸν εἰς ἄρθρον τοῦ A. Colquhoun. Ἐντὸς μίας πεντηκονταετίας, λέγει, ἐπλάθονεν νέα Γαλλία, νέα Γερμανία, νέα Σουηδία καὶ δὲν ἦν βραδύνη ἵσως ἢ δημοκρατία νέας Ρωσίας. — Κατὰ τὸ R. de Kertou εἰρηισμόςμα εἰς μοναχὴν ἰσχυρίσασιν. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τῶν συνθέσεων τοῦ Ριχάρδου Στράους, τοῦ τολμηροτέρου τῶν ἀνακαινιστῶν. — (Δεκέμβριος 1897). Τὸ μυθιστόρημα ἐν τῷ ἰθνητῷ βίῳ, μελέτη τοῦ μυθιστοριογράφου G. Parker. — Ὁ P. W. Henry φρονεῖ ὅτι αἱ ἀνέμεις ἢ ἐβρεθῶν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἰθρῦσουν εἰς τὴν Νάγην διαρκὲς δικαιοδικὸν δικαστήριον, παρέχον ὅμως ὅλας τὰς ἐγγυήσεις, ὅτι δὲν ἦν δίδῃ τὸ δικαίον εἰς τὸν ἰσχυρότερον.

Γαλλικά :

Correspondant (Παρίσι, 25 Νοεμβρίου 1907). — Ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς μου ὑπὸ τῆς πραγματικῆς Sayn-Wittgenstein, ἀπὸ τοῦ 1825 καὶ ἐντεύθεν. Ἀξιοπρόσβλητος ἱσθὸς αἱ σελίδες αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἄλυσιν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κερμαϊκῆ κατὰ τὸ 1818 καὶ τὴν φυγὴν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. — (10 Δεκεμβρίου). Τὸ πρῶτον μέρος πραγματείας τοῦ Mgr Michoud περὶ ἑκκλησιαστικῆς καὶ ἰθνητικῆς. — (25 Δεκεμβρίου). Συνέχεια καὶ τέλος τῆς πραγματείας τοῦ Mgr Michoud, εἰς κώτερον περὶ τῆς ἱθνητικῆς καὶ τῶν θρησκείων. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἰσχυ-

ρίζεται ὅτι «ἀντὶ νὰ γίνωσιν οἱ ἀνθρώποι κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἔκαμιν τὸν Θεὸν κατὰ τὴν ἰθνηκὴν τῶν εἰκόνα». — Ὁ μυθιστορὸς γάμος ἐντὸς βασιλικῆς διαδόχου ὑπὸ J. Tencey. Ἱστορία τῶν κατὰ τὸν μοργανατικὸν γάμον τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας Γεωργίου κατὰ τὸ 1785, κατόπιν Γεωργίου Δ' μετὰ τῆς Μαρίας Φρίτζερμπερτ.

Grande Revue (Παρίσι, 10 Δεκεμβρίου 1907). — Συνέχεια καὶ τέλος τῆς μελέτης τοῦ βουλευτοῦ Ch. Humbert περὶ τοῦ βίου τῶν Γάλλων στρατιωτῶν. Ἰδιαιτέρα ἔρευνα τῶν κατὰ τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν ἐν ὥρᾳ ἐκστρατείας. — (25 Δεκεμβρίου). Ἀρθρον τοῦ Cochet ὁ νομισματικὸς κυκλὸν, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐν Ἀμερικῇ οἰκονομικὴν κρίσιν, τῆς ὁποίας ἀναζητεῖ τὰς αἰτίας καὶ προεικάζει τὰς συνεπείας. Φρονεῖ ὅτι ἡ ζωτικότης τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν ἔχει τόσον πλουσίαν τὰς πηγὰς, ὥστε ἢ ἐπαρκέσουν πρὸς θεραπείαν τῶν ἐκ τῆς κρίσεως παθημάτων, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ταῦτα θανά.

Nouvelle Revue (Παρίσι, 1 Δεκεμβρίου 1907). — Ἀφήγησις περιηγήσεως τοῦ G. Rouenart εἰς Ἄνω Αἴθιοπιν. — Τέλος τῆς πραγματείας τοῦ Dupont-Chatelain περὶ τῶν ἱθνητολογικῶν καὶ τῶν γυναικῶν. Ζοηρὰ ἀπεικόνισις τοῦ Παλταίρου καὶ τῶν πρώτων ἐρώτων του. — Τέλος τοῦ ἀρθρου τοῦ G. Steuger περὶ τῆς Γαλλικῆς Κοινωνίας κατὰ τὸ 1815. Ἀναγράφει ἱθὺς τὰ κατὰ τὸν Ναπολέοντα, τὰ ἱθνητὰ μαρτύρια ὅσα ὑπέφερε, τὰς προδοτικὰς τάσεις ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τὸν περιεστοίχιζαν, τὸ πρὸς αὐτὸν μίσος τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων, τὰς ἐπιπτώσεις τοῦ τύπου καὶ τὰς διαστροφὰς τῶν σχεδίων καὶ τῶν σκέψεων του.

Revue des Deux Mondes (Παρίσι, 1 Δεκεμβρίου 1907). — Περὶ Ριχάρδου I', τὸν ὁποῖον καὶ ἡ ἱστορία καὶ ἡ δραματικὴ τέχνη χαρακτερίζουν ὡς τέλειον τύπον κακούργου, ἐναντίον ἔχει γνήμην ὁ Ἀγγλος συγγραφεὺς Sir Clements Markham, ὅστις ἐδημοσίευσεν ἀπολογητι-

κὴν μελέτην περὶ τοῦ φονέως τῶν τέκνων τοῦ Ἰδουάρδου. Τοῦτον ἀντιπροῖει δι' ἄρθρου τοῦ δ A. Philon. — Ὁ J. Novicow ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ γαλλικὴ ὡς ἐπιστημονικὴ γλῶσσα δι-καίουται ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην νὰ καταστή διελθὺς μέσον ἐπικοινωνίας τοῦ ἐθνωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἀποκρούει δὲ τὴν ἐφεύρεσιν τεχνητῶν γλωσσικῶν ἱθνημάτων καὶ θεωρεῖ τὴν «Ἑσπεράντο» ὡς ἀνόητον. — (15 Δεκεμβρίου). Περιγραφή τοῦ Σουηδικοῦ χειμῶνος ὑπὸ A. Bellesort. — (1 Ἰανουαρίου 1908). Ἀρθρον τοῦ P. Leroy-Beaulieu περὶ τῆς Γαλλίας ἐν τῇ Βορείῳ Αἰθιοπῇ ἐν σχέσει πρὸς τὸ μαροκινὸν ζήτημα. — Μελέτη περὶ τοῦ ἱθνητοῦ Ἑρμάνου ἢ B' ὑπὸ τοῦ μαρκησίου Costa de Beauregard.

Revue de Paris (Παρίσι, 1 Δεκεμβρίου 1907). — Ἡ ἀρχὴ βιογραφίας τοῦ Βαλδὲκ Ρουσσὸ ὑπὸ H. Leydet, περιλαμβάνουσα τὰ τῆς νεότητος τοῦ διασήμου Γάλλου πολιτικοῦ. — (15 Δεκεμβρίου). Ἐπιστολαὶ τοῦ μουσουργοῦ Ἰσάκους Βίβελ ἐκ Ρώμης 1857-1860. Δὲν μαρτυροῦν πολλὴν ἐνθουσιασμὸν τοῦ γράφοντος διὰ τὴν ἰταλικὴν φύσιν καὶ τὸν ἰταλικὸν βίον πανταχοῦ εἰρήσκει μᾶλλον ἐλλείψεις ἢ καλλονὰς. — Τέλος τῆς βιογραφίας τοῦ Βαλδὲκ Ρουσσὸ. — (1 Ἰανουαρίου 1908). Ἀλλαι ἐπιστολαὶ τοῦ Βίβελ πρὸς τὴν μητέρα του ἐκ Ρώμης. — Ἐρωτες τοῦ Ἰθνητοῦ Κορνιγιὸ ὑπὸ Ch. Diehl.

Revue Générale des Sciences (Παρίσι, 31 Δεκεμβρίου 1907). — Ὁ ἱατρὸς Blumenthal πραγματεύεται περὶ τῶν γνώσεων ὅσας ἔχει νῦν ἡ ἐπιστήμη περὶ τοῦ κυκλίου. Αἱ γινόμεναι παρατηρήσεις καὶ ἔρευναι, ἀπὸ θεατικῆς μολίς, ἀπέληξαν ἤδη εἰς ἀποτελέσματα λίαν ἐνδιαφέροντα. Ἡ θεραπεία δὲν κατορθώθη ἀκόμη, ἀλλ' ἡ ἐφεύρεσις ἀσφαλῶν θεραπειτικῶν μέσων κατέστη πιθανωτέρα, ἢ δὲ ἀναλογία τῶν διὰ τῆς χειρουργικῆς μεθόδου θεραπευομένων, ἡ ὁποία εἶναι σήμερον 40%, ἢ βάλνῃ προφανῶς ἀξάνουσα.

Science au XXe siècle (Παρίσι, 15 Δεκεμβρίου 1907). — Ἡ ἱστορία ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ H.

Mandoul. Ὁ γράφων παρατηρεῖ ὅτι ἂν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρῃ ἐλονοσία χωρὶς ἀνωφελεῖς κὼνωπας, ὑπάρχουν ὅμως ἀνωφελεῖς χωρὶς ἐλονοσίαν. Τοῦτο συμβαίνει ἐκεῖ, ὅπου δὲν ὑπάρχει κανεὶς πάσχων ἐξ ἐλαιογενοῦς πυρετοῦ, ἥσπερ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πηγὴ μιάσματος εἰς τοὺς κὼνωπας. Καὶ εἰς τοὺς Παρισίους ὑπάρχουν σμήνη ἀνωφελῶν χωρὶς ἐκ τούτων ν' ἀναπτύσσεται ἐλονοσία. — Ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ E. Hoffmann περὶ σιδηροδρομικῶν δυστυχημάτων καὶ τῶν διαφορῶν μέσων πρὸς πρόληψιν αὐτῶν.

Journal des Economistes (Παρίσι, 15 Δεκεμβρίου 1907). — Τὸ πρόβλημα τῶν σιδηροδρόμων εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, ὑπὸ G. Nestler. Ὁ γράφων ἐπαινεῖ τοὺς βορειαμερικανικοὺς σιδηροδρόμους διὰ τὴν ἀνεσιν, τὴν ἐποίαν παρέχουν εἰς τοὺς ἐπιβάτας καὶ διὰ τὴν μετρίτητα τῆς τιμῆς τῶν εἰσιτηρίων εἰς τὰ μακρὰ διαστήματα. Μόνον σκιερὸν μέρος θεωρεῖ τὰ συχνὰ δυστυχήματα καὶ ἀναζητεῖ τὴν αἰτίαν αὐτῶν ἰδίως εἰς τὴν ἡλικίαν κατὰπτωσιν τοῦ προσωπικοῦ τῶν σιδηροδρόμων.

Revue Philosophique (Παρίσι, 15 Δεκεμβρίου 1907). — Περὶ τῶν φρενοπαθῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ πραγματευόμενος ὁ ἰατρός Marie, ἐγκωμιάζει τὴν περὶ τοιούτων μέριμναν τῶν Ἰαπώνων καὶ τὴν ἐν Ἰαπωνίᾳ λειτουργίαν ψυχιατρειῶν ὑπὸ τύπων συν-οικισμῶν, τὰ ὅποια εἶναι ἐφάμιλλα πρὸς τὰ ἄριστα ἀσυλὰ τῆς Ἑθρῶπης, ταχέως δὲ καὶ ὑπὲρ τὰς ὑπερβοῦν, τόσον καταπληκτικαὶ εἶναι αἱ πρόσδοι καὶ βελτιώσεις αὐτῶν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν.

Mercure de France (Παρίσι, 1 Ἰανουαρίου 1908). — Μελέτη τοῦ H. Bachelin ὑπὸ τοῦ συγγραφέως

Ἰουλίαν Γενάρ, τὸν ὁποῖον δοχάτως ἐξέλεξεν ἡ Ἀκαδημία Γκογκουρ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος μίλους αὐτῆς Οὐθοριάν. — Σημειώσεις περὶ τῆς συγχρόνου Ρωσικῆς λογοτεχνίας ὑπὸ L. Hérédia, σχετικαὶ πρὸς τὸν Γόρκι, τὸν Ἀνδρέεφ, τὸν Τσέχωφ καὶ ἄλλους, γνωστοὺς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ μεταφράσεων τῶν ἔργων τῶν.

Γερμανικά :

Deutsche Rundschau (Βερολίνον, Δεκέμβριος 1907). — Ἐπὶ τῇ ἐκ-τοντιστηρίᾳ ἀπὸ τῆς γαννήσεως τοῦ Αἰβὶδ Φινδερλίου Σίχουρς δ Fischer δημοσιεῖται συγγραμμάτων τοῦ διασημοῦ συγγραφέως τοῦ «Πάνου τοῦ Ἰησοῦ».

März (Μόναχον, Δεκέμβριος 1907). — Ἀποσπασματα διὰ τοῦ ἀνακτόρου ἔργου τοῦ Ἀνατόλ Φράνκ *Engländer*.

Neue Revue (Βερολίνον, Δεκέμβριος 1907). — Ἡ γνώμη τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Bonnal περὶ τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοῦ εἶναι ὅτι τὸ Γαλλικὸν ὄργανισμὸν τούτου σῶμα εἶναι πρέπει νὰ θεωρῇται ἀήττητον, ἐφ' ὅσον εἶναι ἐξοπλισμένον ἢ ἀνωτάτη διοίκησις αὐτοῦ ὑπὲρ μεγαλοφθοῦς στρατηλάτου.

Sozialistische Monatsheft (Δεκέμβριος 1907). — Τὸ φλέγον ἐφημερίδων ἔθνημα πραγματεύεται δ E. Fischer, φροντὶν ὅτι τὸ ἀπαρχαιοθῆν καθεστῶς ἔχει ἀνάγκην μεταρρυθμίσεως καὶ βίαια ἀναδιοργανώσεως. Ὁ ὑπερλήτης ἢ θεωρεῖται εἰς τὸ μέλλον ὡς αἰκιακὸς ὑπελλήλος, οἷον δὲ ἢ ὑφιστά και ἡλικίως καὶ ἡλικίως τὸ σήμερον ταπεινὸν ἀπὸ γένους τοῦ.

Süddeutsche Monatshefte. Ἀπομνημονεύματα τοῦ Γερμανοῦ τοῦ διασημοῦ μυθολογιστοῦ, μαρτυροῦναι τὴν μορφήν αὐτοῦ μάρτυρα.